

BÜYÜK ORTADOĞU'DA KÜÇÜK ORTADOĞU: LÜBNAN

Kenan YURTSAL

Cumhuriyet Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Lisansüstü Eğitim – Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin Kamu Yönetimi Ana
Bilim Dalı Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı İçin Öngördüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Olarak Hazırlanmıştır.

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Halis ÇETİN

SİVAS

Aralık - 2006

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
-------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

ORTADOĞU'YA GENEL BAKIŞ

I-ORTADOĞU	4
A. ORTADOĞU TERİMİ VE KAPSAMI	4
B. ORTADOĞU'NUN BELİRLEYİCİ ÖZELLİKLERİ VE ÖNEMİ.....	5
II. LÜBNAN	7
III. TARİHSEL SÜREÇTE LÜBNAN.....	8
A. İLK ÇAĞDAN YAKIN ÇAĞA LÜBNAN.....	9
1. Fenikeliler-Yunanlılar-Romalılar	9
2. Araplar-Haçlılar-Memlukulular	10
B. YENİ VE YAKIN ÇAĞDA LÜBNAN	12
1. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Lübnan	12
2. Fransız Mandası Altında Lübnan.....	16
3. Bağımsız Lübnan Cumhuriyeti	18
a. Misak-ı Vatan (Ulusal Pakt)	19
b. Lübnan'ın Arap Birliğine Üyeliği	20
C. MODERN LÜBNAN	20
1. 1958 Krizinden 1975 Yılına Geliş	20
a. Lübnan'da 1958 Krizi	20
2. LÜBNAN'DA İÇ SAVAŞ	23
a- İç Savaş Öncesi Lübnan'daki Gelişmeler.....	23

b. İç Savaşın Çıkması ve Sonuçları	25
c. İsrail İşgaline Kadar Lübnan'daki Gelişmeler	30
3. 1982 İsrail İşgali	36
a. İşgalin Gerçekleşmesi	36
b. İşgalden Sonra Lübnan.....	38
4. 1985- 2005 Yılları Arası Lübnan.....	41
a. Irak'ın Kuveyt'i İşgali ve Lübnan (1990).....	41
b. Suriye'nin Lübnan'da varlığı ve Kukla Rejim (1991–2000)	41
c. Lübnan'da Suriye'nin Baskıcı Yönetimi	42
d. İsrail'in Lübnan'dan Geri Çekilmesi	42
e. 7 Ağustos Olayları	43
f. ABD'de 11 Eylül Saldırısı ve Lübnan.....	44
5. 2001- 2005 Yılları Arası Lübnan.....	44
a. Lübnan'da Murr Televizyon İstasyonu	44
b. Suriye'nin Sorumluluğu ve Lübnan'ın Egemenliğini Yeniden Yapılandırma Kanunu (2002)	44
c. 1559 Sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararı (2004). 45	
d. Suriye'nin İşgaline Artan Tepkiler.....	46
e. Sedir Devrimi (2005)	47

İKİNCİ BÖLÜM

BÜYÜK ORTADOĞU'DA KÜÇÜK ORTADOĞU: LÜBNAN

I. LÜBNAN'IN ETNİK, DİNSEL VE EKONOMİK YAPISI VE BUNUN POLİTİK YANSIMALARI	49
A-DİNSEL GRUPLARIN OLUŞUMU	49
1-Müslümanlar	49

a. Şiiler.....	50
b. Sünniler	50
c. Dürziler	50
2- Hıristiyanlar	51
a. Marunîler	52
b. Ortodokslar	52
c. Katolikler.....	53
d. Ermeniler.....	53
B- LÜBNAN'DA MEZHEPLERE GÖRE POLİTİK DURUM.....	53
1- Müslüman Gruplar.....	53
a. Şiiler.....	54
b. Sünniler	55
c. Dürziler	56
2- Hıristiyan Gruplar.....	56
a. Marunîler	57
b. Ortodokslar	58
c. Katolikler.....	58
d. Ermeniler.....	58
C-ZAİM'LERİN LÜBNAN SİYASETİNE ETKİSİ	58
D- EKONOMİK KOŞULLAR.....	59

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KRİZLER İÇİNDE LÜBNAN

I. LÜBNAN'DA DIŞ GÜÇLERİN ETKİSİ.....	62
II. SİYASAL İKTİDARIN PAYLAŞIMI.....	67
A. 1943 ULUSAL PAKTI.....	68

B. TAİF PLANI	69
1. Lübnan'ın Ulus- Devlet Olma Sorunu.....	75
III. YÜKSELEN GÜÇ HİZBULLAH VE SON GELİŞMELER	76
A. HİZBULLAH	76
B. 2006 İSRAİL – LÜBNAN KRİZİ.....	81
1. Krizin Başlaması.....	81
2. Hizbullah'ın Saldırısı	82
3. İsrail'in Tepkisi	82
4. Lübnan'ın Tutumu	82
5. İsrail'in Saldırıları	83
6. Hizbullah'ın Saldırıları.....	84
7. Barış Girişimleri	84
8. Ateşkes	85
9. Ateşkes Sonrası	85
10. Barış Gücü.....	86
11. Uluslararası Tutum ve Tepkiler	86
a. Birleşmiş Milletler	87
b. ABD (Amerika Birleşik Devletleri).....	87
c. Avrupa Birliği	87
d. Türkiye.....	88
e. İran.....	88
SONUÇ	89
EKLER	98
KAYNAKÇA.....	103

GİRİŞ

Ortadoğu eşsiz jeopolitik konumu, zengin yeraltı kaynakları dini ve kültürel dokusuyla hemen her devirde gündemin ön sıralardaki yerini korumayı başarmıştır. Tarih sahnesindeki yeri diğer hiçbir bölgeyle kıyaslanmayacak kadar önemlidir. Bu önemli bölge özellikle son yüzyılda sahip olduğu değerlerden dolayı birçok gücün mücadelesine sahip olmuştur. Bu mücadeleler halihazırda devam etmekte ve devam edeceği de muhtemeldir.

Ülkelerin sosyal, siyasal ve ekonomik bakımdan tarih süreci içerisinde çizdikleri seyir çizgisi, büyük oranda, buldukları coğrafi mevkiin konumu ve stratejik bakımdan oynadıkları rolle yakından ilgili bulunmaktadır. Lübnan bugün Ortadoğu'nun en karmaşık ve içinden çıkılmaz bir problemlerin içerisine batmış gözükmektedir. Geçmişte pek çok siyasal gücün egemenliğine giren Lübnan XIX. Yüzyılın ikinci yarısında Ortadoğu'da milliyetçi nitelikli siyasal hareketlerin gelişmesinde oynadığı rol ve ortaya koyduğu kozmopolit sosyal yapısı bugünün sorunlar yumağında bazı ipuçları yakalayabilmemize imkân vermektedir. Lübnan, küçük bir ülke olmasına rağmen farklı din ve mezheplere mensup çeşitli toplulukların birlikte yaşaması nedeniyle tarih boyunca oldukça hareketli ve çekişmeli siyasi ve askeri olaylara sahne olmuştur.

Ülkedeki iktidar mücadelesi ve çeşitli iç sorunlar bağımsızlıktan sonra sık sık hükümet değişikliklerine ve krizlerine neden olmuştur. Ancak, Batı sisteminden etkilenen ve dış dünyaya açık Lübnan'da bu dönemde hızlı bir ekonomik gelişme kendisini göstermiş, uygulanan liberal iktisadi politikalar sonucu başkent Beyrut, doğa güzelliği ve turizm faaliyetlerinin yanı sıra bir ticaret ve bankacılık merkezi durumuna gelmiştir. Fakat ülke Müslümanları ile Hıristiyanları arasında görülen ve 1958 bunalımını yaratan çekişmeler, Hükümetin talebi üzerine Amerika Birleşik Devletlerinin (A.B.D.) müdahalesi ile durdurulmuş olmasına rağmen aynı bunalımın 1975 yılında bir İç savaşa dönüşmesi engellenememiştir. 1975 yılında başlayan ve 15 yıl devam eden Lübnan bunalımının sona ermesi, ülkede barışın sağlanması mümkün olamamıştır. Lübnan sorunu tek bir sebebe indirgenemeyecek kadar girift bir yapıdadır. Bu yüzden tezimde bu soruna indirgemeci bakan teorileri çalışma dışı bıraktım. Lübnan'a her kesimin bakış açısını objektif bir şekilde yansıtabilmek için

kaynaklarımda farklı bakış açılarına yer verdim. Lübnan'da savaşılan sadece dinsel, mezhepsel, etnik ve siyasi gruplar değildir. Lübnan'da bu kesimlerin kullandığı jargonlar(kavram dünyası) da savaşmaktadır. Örneğin neyin terör neyin cihat olduğu gibi. Tezimde bu jargonların kullanılması konusunda objectif bir dil kullanmayı da önemsedim. William Haris, Albert Hourani gibi yabancı yazarların kitaplarından, daha ziyade bölgeye bakış açılarını anlamak için yararlandım. İrfan Acar, Fahir Armaoğlu, Tayyar Arı gibi yazarlara ait türkçe kaynakları ise Lübnan'ın tarihsel ve siyasi sorunlarına tutarlı bir dizinimi oluşturmak için kullandım. Son yıllarda yaşanan olayları ve güncel gelişmeleri aktarabilmek için de internet kaynaklarına başvurdum. Bu kaynaklarda dikkate aldığım ilke ise doğruluk ve objektiflik olmuştur. Ayrıca tezimi oluştururken uluslararası kriz raporlarından (International Crisis Reports) ve Avrasya Stratejik Araştırma Merkezi Ortadoğu uzmanlarından faydalandım.

Lübnan bunalımı temelde bir Müslüman-Hıristiyan güç ve iktidar mücadelesi olmasına rağmen bu iki kanadın kendi iç bünyelerindeki mücadelelerini de göz ardı etmemek gerekir. Her şeyden önce, ülkede yüzyıllardır etkin olan lider aileler arasında da bir mücadele söz konusu olmuştur. Tezimin de ana çatısını oluşturan bu mücadeleler ışığında, Lübnan'ın siyasi çatışma kaynaklarının dış unsurlardan ziyade bu yerel özelliklerden kaynaklandığını savunmaktayım. Daha da açıkçası, Lübnan ölçeğinde bu yerel ve ailevi unsurların iktidar mücadelesinin varlığı, konjonktürel olarak dış unsurların etkisine ve müdahalesine uygun zeminler yaratmaktadır. Tezim, Lübnan'ın stratejik ve tarihsel olguların etkisini de dikkate alarak, bu ailelerin iktidar mücadelesini merkeze oturtmaktadır. Çünkü, tarihsel ve dinsel etkenleri belirleyen temel unsurun bu ailelerin iktidar mücadelesi olduğu göz ardı edilerek sorunların anlaşılamayacağına ve çözümlenemeyeceğine inanmaktayım.

Bu varsayımı doğrulamak için, Lübnan'da çok sayıda bulunan siyasal partilerin, ideolojilerden ziyade din ve mezhep esasına göre kurulmuş olup liderlikleri belirli etkin aile ve kişilerin elinde olduğu gerçeğini analiz edeceğim. Bu aileler, partiler ve örgütler aracılığıyla dış dünyadan destek elde etmek amacıyla bir kısmı "sağ" ve "sol" ideolojilerden birisine eğilimli olarak gözükmektedirler. Bu aileler arası çatışmalar, zaman zaman mezhep, ideoloji yada etnik kimlikler üzerine inşa edilse de, "Lübnanlaşma" denilen bölünmüşlüğü ve ulusal devletin asli unsuru

olan “bütünleşme” sorununun kaynağını oluşturmaktadır. Bu aileler arası mücadele nedeniyle ulus devletin en önemli olgusu olan merkezi yönetim ve ordu da kurulamamaktadır. Bu yüzden, tezimde de savunduğum veçhile, tüm bu çatışmaların gölgesi ardında, ulusal bir devlet olarak Lübnan değil, güçlü bir merkezi yönetimin olmadığı, ülkedeki etnik gruplara ve partilere ait çeşitli milis kuvvetlerinin askeri gücü ellerinde bulundurduğu bir kaosu anlatan “Lübnanlaşma” öne çıkmaktadır.

Tezimde, Lübnan’ın, ulusal bir bütünleşmeyi temsil eden modern bir devlet olarak “Lübnan olmak” ile parçalı, çatışmacı ve kaotik bir siyasal düzeni temsil eden “Lübnanlaşma” arasında salınmakta olduğunu iddia etmekte ve özellikle son yıllarda yaşanan olayları da değerlendirmeye alarak, bu hipotezimi ispatlamaya çalışmaktayım. Modern ulus devlet inşa sürecinde karşılaştığımız kimlik, meşruiyet, bütünleşme, temsil, katılım ve bölüşüm krizlerinin Lübnan’ın tarihi ve siyasi bir özelliği olduğunu, ama aynı zamanda bu tarihi ve siyasi tecrübeler ışığında Lübnan’ın barış, demokrasi ve uzlaşma kültürü içinde modern bir devlet olarak yaşayabilecek dinamiklere de sahip olduğunu söyleyebilirim. Bu yüzden tezimde, Lübnan’ın çatışma tarihinin derinliklerinde aynı zamanda nasıl bir uzlaşma geleneğinin de barındığını göstermeye çalıştım. Önemli olan, Lübnan’ın bu tarih ve tecrübe birikimiyle baş başa kalabileceği, kendi sorunlarını kendisinin çözebileceği uluslar arası, evrensel bir barış ortamının sağlanmasıdır. Bu sağlandığı zaman, artık, Lübnan dendiğinde akla gelen ilk şeyin “Lübnanlaşma” değil de, bir modern devlet olarak Lübnan olacağından şüphe duyulamaz.

BİRİNCİ BÖLÜM

ORTADOĞU'YA GENEL BAKIŞ

I-ORTADOĞU

Tarihi insanlık tarihi kadar eski olan Ortadoğu bölgesi, tanımı ve anlatımı açısından çeşitli zorluklar taşıyan bir bölgedir. Bu bölge tarihsel, dinsel, ekonomik ve siyasi olarak çok yoğun çekişmelerin merkezi olmuştur.

A-ORTADOĞU TERİMİ VE KAPSAMI

Ortadoğu kavramı Avrupa merkez kabul edilerek bunun doğusunda kalan dünyanın bir bölümünü ifade eder. Ortadoğu terimi ilk kez 19. yüzyılda İngilizler tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Bu terim ikinci Dünya Savaşı esnasında Mısır'da kurulan bir askeri birliğin ismi olarak 'İngiliz Ortadoğu Komutanlığı' olarak kullanılmıştır. İkinci Dünya Savaşı içinde ve sonrasında özellikle askeri nitelikli olarak kullanılmıştır (Kocaoğlu 1995: 5). Sonuçta Ortadoğu terimi Batı merkezli bir siyasi ve askeri adlandırma olarak ortaya çıkmış ve İkinci Dünya Savaşından sonra uluslararası literatüre girmiştir (Kürkçüoğlu 1972: 1, 2). Ancak bu terim kullanılmaya başladığı günden beri her zaman aynı coğrafi alana işaret eder biçimde kullanılmamıştır. Bölgeyi ifade eden özellikler ve buna bağlı sınırlar, dünyadaki siyasal duruma, zamana ve bölgeye nereden bakıldığına bağlı olarak değişiklikler göstermiştir. Ortadoğu terimi coğrafi bir bölgeye verilen göreceli bir addır ve farklı yazarlara göre teorik olarak, belirli toprak parçalarının bir arada bölgesel bütün oluşturduğu varsayımına dayanır. (Arı 1977: 76). Tüm zamanları kapsayan biçimde Ortadoğu bölgesini coğrafi olarak birkaç biçimde tanımlamak mümkündür (Dedeoğlu 2002: 1). Ortadoğu en geniş tanımıyla batıda Fas, Tunus, Cezayir, Libya, Somali, Etiyopya, Sudan ve Mısır'dan başlayarak doğuda Umman körfezine kadar uzanan ve Irak, Kuveyt, Bahreyn, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Umman'ı içine alan, kuzeyde Türkiye, Kafkasya ve Orta Asya Türk Cumhuriyetlerini kapsayan, ayrıca İran, Afganistan ve Pakistan'ın da dahil edildiği güneyde ise Suudi Arabistan'dan Yemen'e uzanan Arap yarımadasını çevreleyen ve ortada Suriye, Lübnan, Ürdün, İsrail ve Filistin'in yer aldığı bir

coğrafya olarak tanımlanabilir (Arı 2004: 25). Daha dar bir tanımlamayla Ortadoğu, batıda Mısır, kuzeyde Türkiye ve İran'ın yer aldığı, doğuda yine Umman Körfezine, güneyde ise Aden Körfezi ve Yemeni içine alan bölgedir. İkinci tanım itibariyle Mısır'ın batısında yer alan bölgeler Kuzey Afrika kavramı içinde, Afganistan ve Pakistan'ı ise Güney Asya ya da Güney Batı Asya coğrafyası içinde düşünülmektedir. Bu iki tanım daha açık bir şekilde ifade edilebilir.

1)Geniş Tanım: Türkiye, Afganistan, Suriye, Lübnan çizgisinden başlayıp Kuzey Afrika devletlerini de kapsayarak Uzakdoğu sınırına dayanan ve Arap Yarımadası'nı içine alan bölgedir. (Dedeoğlu 2002:1)

2)Dar tanım: Kuzey Afrika ülkeleri, Afganistan ve Pakistan'ı içine almayan ve sadece on iki Arap ülkesini(Bahreyn, Irak, Ürdün, Kuveyt, Lübnan, Umman, Katar, Suudi Arabistan, Suriye, Birleşik Arap Emirlikleri, Yemen, Filistin ve Mısır) ve İsrail'i esas alan bölgedir (Dedeoğlu 2002: 1).

Eskiden Batı'lı tarih ve coğrafya bilginlerince, Doğu'yu üç bölüme ayırma eğilimi mevcuttu. Bu anlayışa göre, Akdeniz'den Basra Körfezine kadar uzanan ve Avrupa'ya en yakın olan bölge Yakın Doğu, Basra Körfezi'nden güney doğu Asya'ya kadar uzanan bölge Ortadoğu, buradan Pasifik Okyanusu'na kadar olan bölge de Uzak Doğu olarak tanımlanıyordu (Ana Britannica 1992: 281).

B.ORTADOĞU'NUN BELİRLEYİCİ ÖZELLİKLERİ VE ÖNEMİ

Ortadoğu'yu dar anlamda ele aldığımızda taktirde, bölgenin kapsadığı ülkelerin hemen hemen tamamı, 400 yıllık uzun bir süre Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde kalmış ve Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflamasıyla, bağımsızlık kazanmayı beklerken, Milletler Cemiyeti'nin getirdiği Manda sistemi çerçevesinde, Batılı devletlerin egemenliği altına girmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı ile ortadan kalkmasıyla, Araplar kendi kaderlerini tayin hakkı arayışına girmişler ve bu amaçla, İngiltere ve Fransa'nın müttefiki olarak sorumluluk almışlardır. Ancak Manda yönetimi ile birlikte İngiltere ve Fransa'nın böl-yönet politikasından hareketle

daha kolay yönetilebilmek için suni bölünmelere maruz kalmışlardır ve böylece yapay sınırlar ve ülkeler ortaya çıkmıştır.

II. Dünya Savaşı'na kadar Ortadoğu, söz konusu devletlerin siyasi ve ekonomik rekabetlerine sahne olmuştur. Savaşın büyük Avrupa devletlerini zayıflatması ve statülerini kaybettirmesiyle manda altında bulunan bölge ülkeleri bağımsızlıklarını kazanarak uluslararası sistemde yerlerini almışlardır (Sander 1991: 47).

Ortadoğu bölgesinde, İslam dininden olma ve Arap olma gibi değerler önem taşımaktadır. Lübnan ve İsrail dışında bölge devletlerinin nüfusunun çoğunluğu Müslümandır. Türkiye, İran ve İsrail dışında, bölgede yer alan devletlerin hepsi Arap'tır. Bölge ülkeleri dini yönden türdeş olsalar da, ortak din, her zaman tek başına birleştirici bir unsur olmamaktadır. Kaldı ki İslamiyet kendi içinde birçok bölünmelere uğramıştır. Nitekim İran-İrak Savaşının iki ucunda Müslümanlar veya Irak-Kuveyt savaşında, Müslüman Araplar birbirleriyle savaşmıştı. (Sander 1992: 230).

Ortadoğu belirleyici özelliklerinin yanı sıra, tarih, kültür ve jeopolitik açısından da, dünyanın önemli coğrafi belgesi olma özelliğine sahiptir. Çeşitli uygarlıkların beşiği ve İmparatorlukların yayılım ortası olan Ortadoğu, çeşitli kültürlerin kaynaştığı fakat çatışmaların ve uyuşmazlıkların sürdüğü bir bölgedir. Asya, Afrika ve Avrupa'nın birleştiği bir köprü olarak, yeryüzünün bütün gerilimlerine yataklık etmiş paylaşılmayan topraklar, sınırları belirlenmemiş, suni olarak yaratılmış devletler, etnik, dini ve mezhep kavgalarının bitmediği ve kasten bitirilmediği, çatışmaların sürdüğü bir bölgedir (Kocaoğlu 1995: 6).

Bölgeyi önemli kılan etmenlerin başında jeopolitik ve stratejik önemi gelmektedir. Dünyanın en önemli suyolları; Süveyş Kanalı, Hürmüz Boğazı, İstanbul ve Çanakkale Boğazı, Kızıl Deniz ve Basra Körfezi bu bölge sınırları içinde yer almaktadır. 1956 ve 1967-70'de Süveyş kanalının, 1980'den sonra da Basra Körfezi'nin kapanmaları veya kapanma tehlikesi ile karşı karşıya bulunmaları, bunların bölge için ne denli önemli olduğunu açık bir biçimde göstermiştir (Sander 1991: 349).

Ortadoğu'nun bir diğer önemi, sahip olduğu zengin petrol yataklarından dolayısıdır. Dünyanın ham petrol üretimi içindeki payı ve öteki bölgelerdeki ülkelerin, Ortadoğu petrolüne duydukları gereksinme, bu bölgeyi öteki özelliklerinin yanı sıra, petrolü açısından da önemli kılmaktadır. Ortadoğu bölgesinin dünya ham petrol üretimi içindeki payı özellikle 1950'lerden bu yana sürekli bir artış göstermiştir. Ortadoğu'nun, dünya ham petrol üretiminde önemli bir yer tutmasını sağlayan etmenler, bölgenin büyük rezervlere sahip olması ve üretim maliyetinin öteki bölgelere göre düşük olmasıdır. Deniz yataklarındaki petrol rezervleri açısından da Ortadoğu öteki bölgelere göre üstündür. 158.6 Milyar varil olarak tahmin edilen karalar dışındaki dünya petrol rezervlerinin 87 Milyar varili Ortadoğu'da bulunmaktadır (Gürel 1979: 30).

Ortadoğu, bütün bu özelliklerinden dolayı çeşitli güç odaklarının hedefi haline gelmiştir. Emperyalist güçler bölgenin zenginliklerini bölüşebilmek ve bölgenin kontrolünü devamlı kendi ellerinde tutabilmek için sürekli yeni senaryolar üretmişlerdir. Günümüze kadar süregelen çatışmalara neden olan etnik, dini ve mezhep kavgalarının temeli 19. yüzyılda İngilizlerin ve Fransızların bölgeye girmesiyle atılmıştır. Bu devletlerin, II. Dünya Savaşına kadar devam eden bölücü politikaları sonucu, bölge çatışmaların ve uyuşmazlıkların odağı haline gelmiştir. Savaşta eski güçlerini kaybeden bu devletlerin yerini, iki süper güç olarak ortaya çıkan ABD ve SSCB almışlardır. ABD ve SSCB bölgede ekonomik, stratejik ve ideolojik açıdan rekabet etmişlerdir. Bu çıkarları dolayısıyla yıllarca bölgeyi denetim ve kontrol altında tutma politikası gütmüşlerdir. Gününüzde, SSCB'nin çöküşüyle ABD bölgede tek etkin süper olarak durmaktadır.

II. LÜBNAN

Toplumsal açıdan bölünmüş, çevresi otoriter ve birbirleri ile çekişme içinde bulunan güçlü devletlerle çevrelenmiş küçük bir ülke olan Lübnan, sahip olduğu özelliklerle bir Ortadoğu oluşturmaktadır (Alkan 2000:289). Lübnan, doğu Akdeniz'de bulunan, başkenti Beyrut olan ve onbindört yüzelliiki kilometre kare büyüklüğünde bir batı Asya devletidir. Arap Doğusu'nda olduğu gibi, Lübnan da etnik ve din topluluklarının bir mozaiğidir ve ülkede bulunan insanlar yıllardır bir ulus oluşturamamışlardır. Lübnan kelimesi, Arapçada süt anlamına gelen ve ülkenin beyaz

dağlarını simgeleyen, "Laban" kelimesinden türemiştir. Lübnan sahip olduğu özelliklerle Ortadoğunun bir küçük örneği gibidir. Bir dönem bölgenin İsviçre'si olarak tanımlanan, daha sonra da çatışma, kamplaşma ve siyasi örgütlerin merkezi haline gelen Lübnan, dini farklılıkları ve buna paralel şekillendirilen idari yapısıyla Ortadoğu labirentinin en karmaşık noktasını oluşturur (Turan 2003: 373). 19- ve 20. yüzyılın ürünü olan karmaşık yapının kökenleri asırlar öncesine kadar gitmektedir.

III. TARİHSEL SÜREÇTE LÜBNAN

Fenikelilerin Ortadoğu mirasçısı ve Mezopotamya, Mısır ve Eski Yunan uygarlıklarının kavşak noktası olan Lübnan, Hellen Selekiler Krallığı'nın bir bölümüydü ve daha sonra bu krallığın yıkılması üzerine, bölge Roma egemenliğine girdi. Lübnan, antik dönemlerde özellikle Tyre, Sidon ve Byblos kentleri çok gelişerek doğu Akdeniz'in ünlü birer ticaret, Uzakdoğu ile batıyı bağlayan liman kentleri ve çağın kültür merkezi haline geldiler.

I.Yüzyıldan başlayarak süratle Hıristiyanlaştırılan ülke, Roma İmparatorluğu'nun paylaşılmasından (395) sonra, VII. Yüzyılda Müslümanlar tarafından ele geçirilinceye kadar, Bizans yönetimine bağlıydı. İslamiyet'in yayılmaya başlamasıyla birlikte ülke, çok geçmeden, Hıristiyan ve Müslüman topluluklardan oluşan gerçek bir mozaik durumuna girdi. Günümüz Lübnan mozaikini oluşturan dini unsurlar 8. yüzyıldan itibaren bölgedeki yerlerini almaya başladılar. Dini çekişmelerin hâkim olduğu Ortaçağda Lübnan Dağı, bölgedeki muhtelif azınlıklar için korunak haline gelir. Bu dağa ilk olarak Yakubi Ortodoksların baskısından kaçan Marunîler sığınır. Marunîleri 9-yüzyılda Şiiler, 11.yüzyılda Dürzîler takip eder. Modern Lübnan'ın temel direklerini oluşturan üç dini kesimin yanı sıra farklı din ve mezheplere mensup başka gruplar da azınlıkların doğal korunağı haline gelen bu bölgeye sığınır (Turan 2003: 373). Haçlılar döneminde ise, iki yüzyıldan daha uzun bir süre, burada, bir Hıristiyan Krallığı ve egemenliği hüküm sürdü. Mısır Memluklarının güçlenmesiyle birlikte, XIII. yüzyılın sonunda, Lübnan üzerinde, İslam otoritesi kendini göstermeye başladı ta ki; XVI. Yüzyıl başlarına, Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliğine kadar sürdü.

Lübnan'ı tarihi açıdan ele aldığımızda; ülkenin tarihini üç ana başlık altında toplayabiliriz: Birincisi, İlk ve Orta Çağ'da Lübnan'dır; İkincisi, Lübnan'ın gerçek kimliğinin oluşmaya başladığı Yeni ve Yakın Çağda Lübnan'dır. Üçüncüsü ise Lübnan'ın bağımsızlığını kazandıktan sonra bugünlere kadarki dönemdir.

A. İLK ÇAĞDAN YAKIN ÇAĞA LÜBNAN

Lübnan ilk çağlardan başlayarak sırasıyla Fenike, Yunan, Roma, Arap, Haçlılar ve Memlukluların egemenliği altında kalmışlardır. Memlukların egemenliği altındaki bölge Osmanlı Hanedanı Yavuz Sultan Selim'in 1516'daki seferiyle Osmanlı yönetimine girmiştir.

1. Fenikeliler-Yunanlılar-Romalılar

Lübnan Fenikelilerin anayurdudur. Büyük İskender tarih sahnesine çıkmadan önce Fenikeliler Akdeniz'e egemen olmuşlardı. İskender Fenikenin önemli şehirlerinden Tyre'ı yaktı ve Fenike'nin bağımsızlığını elinden aldı. Ülke daha sonra birçok medeniyetin egemenliği altına girdi. Bunlar sırasıyla Yunan, Roma, Bizans, Arap, Haçlılar ve Osmanlılardır.

Tarihsel bulgular Lübnan'ın sahil kesiminde ve dağlık bölgelerinde Kenani'lerin yaşadığını göstermiştir. Bu ilk yerleşimciler kendilerini Kenan Devleti olarak adlandırıyorlardı. Kenani'ler kıyı şeridinde ve buna paralel olan dağlık bölgede yaşıyorlardı. Milattan önce 2800'lü yıllarda kereste, zeytinyağı ve fildişi ticaretiyle uğraşmaya başladılar. M.Ö. 1800'lü yıllarda bu bölge Mısırlı'ların egemenliğine geçse de M.Ö. 1200'lerde bağımsızlı tekrar kazanılmıştır. Bu bölgede yaşayan Kenaniler'i Yunanlılar, Fenikeliler diye adlandırmışlardı. Yunancada 'phoinos' kırmızı anlamına gelmektedir ve Fenikeliler tarafından sadece bu bölgede deniz hayvanı kabuklarından üretilen mor bir boyaya atfen kullanılmıştır. Fenikeliler gemicilikte uzmanlaştılar ve hemen hemen 500 yıl Akdeniz ticaretini ellerinde buldurdular. Ayrıca tekstilde, kereste işinde, metalde ve camda mükemmel bir duruma geldiler. Fenikeliler Akdeniz'in doğusundaki sahil bölgelerine birçok şehir inşa ettiler. Bu şehirler Byblos, Sidon, Beyrut, Tripoli'dir (www.phoenicia.org).

Fenikeliler Batı Asya ve Avrupa'yla ticareti geliştirdiler. Fenike gemileri Portekizlilerden bin yıl önce Afrika kıyılarını geziyorlardı. Fenikeliler M.Ö. 1000'li yıllarda kuzey ve güney Akdeniz'de birçok koloni kurmuşlardı. Bunlar: Kıbrıs, Rodos, Malta, Sicilya, Sardunya ve Marsilya'dır. Fenikeliler M.Ö. 1600'lü yıllarda Fenike Alfabesini icat ettiler. Yunanlılar bu alfabenin 22 harfini kullanmaya başladılar. Bu harfler bugünkü Latin Alfabesinde de bulunmaktadır. M.Ö. (875–608) yılları arasında Asurlular Fenike'yi bir çok kez işgal ettiler ve Fenike şehirlerinde büyük yıkıma neden oldular. Persliler M.Ö. altı ve beşinci yüzyıllarda bu bölgeyi işgal ettiler. Daha sonraki yüzyıllarda Fenike bölgesi Romalıların egemenliğine girmiştir.

Romalılar Lübnan bölgesini topraklarına kattıktan sonra ekonomik ve entelektüel faaliyetleriyle bu bölgeyi zenginleştirdiler. Byblos, Sidon ve Tire şehirlerinde yaşayanlara Roma vatandaşlığı bahşedildi. Bu bölgedeki şehirler zamanla çanak çömlek, cam ve boya endüstrilerinin merkezi haline geldi. Limanlar Suriye'den, İran'dan ve Hindistan'dan gelen mallarla doldu taşı. Buradan Roma'ya Sedir, parfüm, şarap ve meyve ihraç ediliyordu. Roma İmparatorluğu bölündükten sonrada bu bölgedeki şehirlerde ekonomik ve entelektüel faaliyetler devam etmiştir.

Beşinci yüzyıl Marunî Hıristiyanlığının doğuşuna şahit olmuştur. Aziz Maron Lübnan dağlarında barınaklar kurmuştur. Bu bölgedeki insanların büyük bir kısmı Hıristiyanlığı kabul ettiler. Özellikle Katolik Marunîlerin Lübnan tarihine ve kültürüne katkıları büyüktür.

2. Araplar-Haçlılar-Memlûklular

Ülke yaklaşık olarak 1000 yıl gibi bir süre, 1516'da Osmanlı egemenliğine girinceye kadar Arap, Haçlı ve Memluk medeniyetlerinin etkisi altında kaldı.

Altıncı yüzyıl bu bölgede milli duyguların uyanmasına şahit olmuştur. Fenike bölgesi artık Lübnan ismiyle anılmaya başlanmıştır. Yedinci yüzyılla birlikte bölge çok kültürlü hale gelmiştir. Dağlık bölgelerde yaşayan Marunîlere daha sonradan Suriye'den gelenler ve Keldaniler eklenmiştir. Bölge sadece

Arap yarımadasından gelen göçmenlerle değil din değiştirmeye beraber İslam dininin etkisine girmiştir.

Muaviye'nin Suriye Valisi olarak atanmasından sonra, Lübnan kıyı şeridinde bir garnizon kurulmuştur. Tarihçiler Müslüman Arapların Lübnan Dağlarında bir çekişme içerisinde olduklarından bahsetmezler. Lübnan bu dönemde özel bir otonom bölge konumundaydı. Bazı Arap tarihçilere göre Lübnan bazen İslam İmparatorluğunun bir parçası olarak ta görülmedi. Buradaki nüfusun büyük bir kısmı zaten İslam dinine mensup değildi. Muaviye 670 yılında Marunîlerin Arap birliklerine saldırılarını önlemek için onlara vergi vermeyi kabul etti. Muaviye Lübnanlı gemi ustalarına inşa ettirdiği donanmayla 649 yılında Kıbrıs'ta başarılı bir savaş sergiledi. Lübnanlılar Arap kültüründen birçok bakımdan etkilenmişlerdir. Dağlık Lübnan'da yaşayan Marunîler birçok yunanca kitabı Arapçaya çevirerek Arap biliminin gelişmesini sağlamışlardır (http://www.lgic.org/en/history_600.php).

Abbasiler 750'li yıllarda Emevi İslam İmparatorluğu'nun yerini aldılar. Abbasiler Lübnan'a fethedilmiş bir ülke gözüyle baktılar. Onların katı yönetiminde birçok isyan çıktı. Bu isyanların en önemlisi 759 yılında dağlık Lübnan'da çıkanıdır. Onuncu yüzyılın sonunda Tire Prensi bağımsızlığını ilan ederek Abbasilerden ayrıldı ve kendi adına para bastırdı. Daha sonraları bu yönetime son verildi. Abbasi yönetimi altında bilim ve edebiyata büyük önem verildi. Bu dönem Lübnan'ın entelektüel Rönesansına çok büyük katkılar sağladı. Lübnanlı fizikçi Raşid Adin, felsefeci Kutsa ibn Luka alanlarında lider isimlerdi. Abbasi yönetimi altında Lübnan ekonomik bir refaha kavuştu. Ülke limanları özellikle Tyre ve Tripoli tekstil, seramik ve cam ürünlerinin ticaretinin yapıldığı merkezler haline geldi.

Haçlılar Ürdün'ü aldıktan sonra yönlerini Lübnan'a çevirdiler. Tripoli, Beyrut ve Sidon 1110 yılında teslim oldu. Tyre uzun bir direnmeden sonra 1124 yılında düştü. Haçlılar Lübnan bölgesinde de devamlılıklarını tesis edemeseler de birçok yapıda (kilise,kale vs.) izlerini bırakmışlardır. Onüçüncü yüzyılda Haçlılar, Memluklar ve Moğollar bölgeyi hâkimiyetleri altına almak istediler fakat zafer Memlukların oldu.

Memluk İslam Hanedanlığı iki yüz yıldan fazla bir süredir Mısır'ı yönetti. Onüçüncü yüzyılın sonlarına doğru Suriye ve Lübnan'ın bir bölümüne sahip oldular. Bu arada onbirinci yüzyıl ve onüçüncü yüzyıl arasındaki dönemde Müslüman Şii'lerin Suriye'den, Irak'tan ve Arap Yarımadası'ndan Lübnan Bölgesine yerleştiği görülür. Memluklar Haçlılarla meşgulken Şii'ler ve Dürzîler İsyan çıkardılar. Bu isyan 1309 yılında Memluklar tarafından bastırıldı. Beyrut Memluklar zamanında Ortadoğu ve Avrupa arasındaki ticaretin merkezi haline gelmiştir. Bu dönemde entelektüel hayat gelişti ve ekonomik bakımdan bir refah dönemi yaşandı (http://www.lgic.org/en/history_600.php).

B. YENİ VE YAKIN ÇAĞDA LÜBNAN

Bu dönemi üç ana başlık altında toplayabiliriz. Birincisi Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki Lübnan, ikincisi Fransız Mandası altındaki Lübnan, üçüncüsü ise Bağımsız Lübnan Cumhuriyetidir.

1. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Lübnan

Osmanlı İmparatorluğu Lübnan'ı 1516 yılında Yavuz Sultan Selim zamanında topraklarına kattı. Osmanlılar fethettikleri diğer topraklarda olduğu gibi bu yöre halkının da din, kültür ve sosyal yaşantısına müdahale etmeksizin İmparator tarafından atanan valiler ile yönettiler. Osmanlıların fethedilen topraklarda din farkı gözetmeksizin uyguladıkları bu sistem Lübnan'daki çeşitli din ve mezheplerin sosyal ve kültürel varlıklarını kaldıkları 400 yıl süre ile korumalarını sağladı (Acar 1989: 7).

Lübnan Tarihinin en uzun dönemi Osmanlı Yönetimi altındaki yıllardır. XVI. yüzyılın başlangıcında Lübnan bölgesi Osmanlı İmparatorluğunun bir parçası oldu. 1453 yılında, II. Mehmet'in İstanbul'u fethinden ve Osmanlı'nın Yahudi Politikasında yaptığı değişikliklerden sonra, imparatorluk topraklarına akın eden imparatorluk sınırları dışındaki Yahudiler, zamanın padişahları tarafından Anadolu ve de Arap topraklarına yerleştirilmişlerdir. Özellikle Kahire, Şam ve Lübnan şehirlerinden Beyrut, Sidon ve Tripoli'ye yerleştirilen Yahudilerin bir kısmı Jerusalem yani Kudüs'e de gönderilmiştir (Shaw 1991: 33). 1521 yılında, Lübnan kentlerinden Tripoli'de yaklaşık olarak yüz Yahudi hanesi - ortalama yedi yüz

kişi - Beyrut'ta yirmi ve Sidon'da yirmi beş Yahudi hanesi bulunmaktaydı. Bu Yahudilerin çoğu, Sicilya'dan 1492 yılında Hıristiyan baskısından kaçmışlardı. Lübnan'ın durumu, daha o dönemlerde bile pek iç açıcı değildi. Hıristiyan Lübnanlılar, Yahudi komşularından, Müslümanlara göre daha çok nefret ediyorlardı ve bir iç huzursuzluk o zamandan beri devam ediyordu. (Shaw 1991: 202).

1516 ve 1918 yılları arasında Lübnan toprakları Osmanlı egemenliği altındaydı ve bu uzun dönemde 1864'e kadar ülke iki ana bölgeyle yönetildi: Kuzey bölgesi Tripoli Vilayeti ve de Güney bölgesi Sidon Vilayeti. Bekaa, bu iki bölgeden bağımsız olarak, Şam Vilayeti'ne bağlı, onun bir parçasıydı. Ayrıca, 1660'da güneyde Sidon Vilayeti kurulana kadar, Lübnan'ın güney bölgesi de Şam Vilayeti'nin yönetimi altındaydı.

16.yüzyıldan itibaren Osmanlıların denetimi altında yaşayan Lübnan'a Osmanlılar tarafından cüzi bir vergi karşılığında özerklik verilir. Devlet baskısından kurtulan gruplar bu sefer de birbirleriyle çatışmaya başlarlar. Marunîler ile Dürzîler arasında asırlar boyunca sürececek hâkimiyet mücadelesi bu yıllarda başlar. Lübnan dağları ile Suriye ve Filistin'in bir kısmını kontrol altına almayı başaran Fahreddin önderliğindeki Dürzîler 16.yüzyılda altın çağlarını yaşarlar. Lübnanlı tarihçilerin ilk bağımsızlık denemesi olarak gördüğü bu dönemde Fahreddin Avrupa'daki birçok prenslik ile diplomatik ve ticari ilişkiler kurar. Dürzîlerin demografik oranlarını aşan bu etkileri fazla uzun sürmez.

Lübnan'da Osmanlı'ya karşı küçük çapta bağımsızlık mücadeleleri verildiyse de bunlar kısa zamanda Osmanlı güçlerince bastırıldı. Bunlardan, 1585-1635 yılları arasında Dürzîlerin başına geçen Fahrettin (Fakr el-Din- Maani), biraz da İtalyan hükümdarlarının teşvikiyle, Osmanlı İmparatorluğuna karşı ayaklanıp Lübnan'da bir birleşik federasyon kurmak istemişse de başarılı olamamıştır. Sadece, Osmanlı iktidarına bir süre meydan okumakla kalmıştır (Hourani 1997: 274).

Bu olaydan sonra; Osmanlılar Lübnan'daki etkin güçleri gözetim altında tutmak için, bölge yönetiminde yeniliğe gidilerek başkenti Sayda olan bir dördüncü vilayet kurdular.

1788- 1840 yılları arasında Lübnan'a egemen olan Şihab Beşir II'de aynı şekilde, Fakr el -Din el -Maani'nin uğraşı yönünde çaba göstermiştir. 1832-1840 arasında sekiz yıllık Mısır valisi Mehmet Ali Paşa'nın işgali, Osmanlılar tarafından sona erdirilmiştir. (Acar 1989: 12) ve bunu izleyen 20 yıllık dönemde Lübnan, İstanbul'a bağlanıp doğrudan Osmanlı Devleti tarafından yönetildi. İşte bu dönemlerde ülkede ilk mezhep çatışmaları başladı. Olaylara sıcak bakan İstanbul, bölgeyi biri Dürzî, öteki Marunî olmak üzere iki kaymakamın yönetiminde iki kazaya ayırdı. Bu sistem Lübnan'da 1860'lara değin görece bir barış durumu sağladı.

Fransa'nın, Uniat Hıristiyanlarıyla, Doğu Kiliselerinin Papa'nın üstünlüğünü kabul eden kesimleriyle ve daha özgül olarak Lübnan'daki Marunîler ile geçmişi on yedinci yüzyıla kadar uzanan özel bir ilişkisi vardı (Acar 1989: 8). Fransa ve Katolik Kilisesi'nin Hıristiyanları desteklemesi ve onlara sağladığı olanaklar yüzünden 1860'da Hıristiyanlarla Dürzîler arasında çıkan çatışmada iki tarafta çok kayıplar verdi. İstanbul hemen Dışişleri Bakanı (Hariciye Nazırı) Fuat Paşa'yı görevlendirerek olayları bastırdı.

Lübnan'ın dağ vadilerinde başlıca dinsel cemaatler daha özgürdü, Marunî Hıristiyanlar ve Dürzîler arasında bir kadim, ortak yaşam vardı. Yerel bir aile olan Shihabis'in bir üyesi Osmanlılarca baş vergi mültezimi olarak kabul edildi ve Shihabisler (Ailenin yönetimi: 1697-1841) dağın babadan oğla geçen prenslikleri haline geldiler. (Hourani 1997: 329) Bunlar, aralarında ortak çıkarlar, ittifaklar ve resmi ilişkiler olan gerek Hıristiyan, gerekse Dürzî toprak sahibi ailelerin oluşturduğu bir hiyerarşinin başı haline geldiler. Ne var ki, 1830'lardan itibaren, nüfus ve yerel iktidardaki değişiklikler, köylülerin toprak ağalarından duydukları hoşnutsuzluk, Osmanlıların doğrudan denetim sağlama girişimleri, Britanyalıların ve Fransızların müdahaleleri nedeniyle bölgede ortak yaşam bozuldu.

1858 ve 1861 yılları arasında özellikle Dağ Lübnan'da sosyal ve aile hayatındaki bu dönüşümler, Dağ Lübnan'ı sarsan şiddetin, isyan ve sonuçlarına neden olmuştur (Haris 1997: 106).

1858'li yıllardan itibaren Lübnan'da bir huzursuzluk başlamıştır. Ancak 1858 yılı ortalarından başlayarak Lübnan'da her gün biraz daha çoğalan huzursuzluğun nedenleri çeşitlidir. Bunların başında, Lübnan'ın sosyal ve ekonomik yapısında daha Mehmet Ali Paşa işgali sırasında başlayan değişikliğin, o dönemde orada yönetimde bulunan, Şekip Efendi düzeniyle hızlanıp kuvvetlenmesidir. Bu düzen yerli idarecilerin bağımsızlığına, böyle olunca da feodal haklara bir sınır çizdiği, üstelik halkı karma meclisler yoluyla mahalli idarede söz sahibi ettiği için, toprak sahiplerinin Lübnan'da yüzyıllardır süregelen nüfuzunu kökünden sarsmıştır. Bu durum Lübnan'daki sosyal ve ekonomik gelişmeyi kendiliğinden hızlandırdırıştır. Nitekim Lübnan'daki köylülerin 1845 yılından başlayarak toprak sahiplerinin buyruğundan kurtulmak, çalıştıkları topraklara sahip olmak için gayret harcadıkları görülmektedir. Fakat bu gayretler ancak 1858 yılından sonra silahlı mücadele biçimini almıştır. (Ülman 1996: 25).

Sonunda, 1860'da Lübnan'da iç savaş başladı ve bu Şam'da Hıristiyanlara yönelik saldırıları ateşledi. 1860'da Dürzîler ve Marunîler arasında meydana gelen bu savaşta, 11.000 Hıristiyan ölmüş, bunun üzerine Fransız kuvvetleri, Marunîleri korumak bahanesiyle Beyrut'a girmişlerdir. (Collings 1994: 323). Lübnan'daki bu İç Savaş, bir ticari kriz anında Osmanlı reformlarına ve Avrupalıların bu reformlarla bağlantılı olan çıkarlarına karşı gelmenin bir ifadesi idi. Bu gelişme Avrupalı güçlerin müdahalesine ve Dağ Lübnan'ında özel bir rejimin kurulmasına yol açtı. 1860 iç savaşından sonra Lübnan'daki sorun, bu Avrupalı güçlerin müdahalesi sayesinde çözüldü. Osmanlı Devleti, Fransa, İngiltere, Avusturya, Prusya ve Rusya arasında imzalanan ve içeriği Lübnan'ı kapsayan Beyoğlu Protokolü (9 Haziran 1861) ile Lübnan, imtiyazlı bir bağımsız sancak durumuna getirildi. Bu protokole göre Lübnan Sancağı, İstanbul'un atayacağı Hıristiyan bir mutasarrıf tarafından yönetilecek ve çeşitli cemaatlerin temsil edildiği oniki kişilik bir meclisi bulunacaktı. Böylece Avrupalı güçlerin garantisi altında. "Lübnan Mutasarrıfıyesi" (Robinowich 1985: 18) (Dağ Lübnan Mutasarrıfıyesi) kurulur. Mutasarrıflığın asayişini kendi jandarması tarafından sağlanacak ve özel bir vergi sistemi uygulanacaktı. Böylece Beyrut vilayetinin dışarıda tutulduğu Küçük Lübnan'ın (Lübnan Dağı

çevresi) Hıristiyan bir vali İdaresinde özerk bir mutasarrıflık haline dönüşmesi sağlanır. Farklı dini grupların oransal şekilde temsil edildiği oniki üyeli konseyde (4 Mârunî, 3 Dürzi, 2 Ortodoks Rum, 1 Katolik Rum, 1 Sünni ve 1 Şii) bulunmaktadır. Fransa'nın himayesi altında kurulan yeni idare, (Turan 2003: 375) Lübnanlı olmayan bir Osmanlı Hıristiyan Mutasarrıf tarafından I.Dünya Savaşına kadar devam eder (Salibi 1993: 12).

Lübnan'da 1861 yılında başlayan Mutasarrıflık idaresi döneminin en önemli özelliği süratli bir ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmenin kendisini göstermesi idi. İç çatışmalar ve sorunlar azaltılarak ülkenin özellikle Avrupa ile olan ilişkileri arttırıldı. Tarım, ülkenin inşası ve eğitim alanında gelişmeler sağlandı. Amerika ile ilişkiler arttırıldı (Cobran 1985: 50, 52).

1908 yılında Jön Türk hareketiyle Osmanlı topraklarına yayılmaya başlayan ulusçuluk hareketleri Araplar arasında da etkisini göstermeye başlamıştı. Ondokuzuncu yüzyıl ortalarından Birinci Dünya Savaşına kadar olan dönemde, Arap isyanlarının temel esin kaynağı, Osmanlı'nın zayıflığını ortaya çıkaran Kavalalı'nın başarılarıdır (Hasgüler ve Uludağ 2004: 74). Arapça konuşulan bölgelerde bazı Lübnanlı Hıristiyanlar bir Avrupa gücünün koruması altında daha büyük ölçüde bir Lübnan özerkliği ummaya başlamışlardı (Acar 1989: 21).

Birinci Dünya Savaşı'nın arifesinde, Avrupa'dan olduğu gibi Lübnan'dan da Kuzey ve Güney Amerika'ya ve başka yerlere büyük bir göç akını başladı. 1914'te yaklaşık 300.000 Lübnanlı'nın ülkesini terk ettiği bilinmektedir (Hourani 1997: 346). Amerika'yla olan ilişkiler bu göçler neticesinde gelişmeye başladı (Cobran 1985: 50, 52).

2. Fransız Mandası Altında Lübnan

Fransa, baştan, eğer Lübnan ya da Suriye üzerinde tek bir Fransız Mandası sağlanmazsa, Manda yönetiminin kabulünü reddetmiştir (Hurewitz 1956: 75). Zaten, Osmanlı Devleti dağılırken, onun yönetimindeki topraklardan, Yukarı ve Aşağı Mezopotamya'daki halklara, Lübnan ve Suriye gibi, "self-determinasyon" hakkı yani kendi yönetimini seçme hakkı tanınması genel kanı idi (Howard 1966: 219).

8 Mart 1920 tarihinde Şam şehrinde batılı ülkelerin denetiminde bir Kongre düzenlendi. Genel Suriye Kongresi adını taşıyan bu oluşumda, Lübnan, Filistin ve Ürdün'ü de kapsayan büyük bir Suriye'nin bağımsızlığı ilan edildi (Hurewitz 1956: 76). Lübnan'da ise durum farklıydı. Bu birleşik bağımsızlık ilanına rağmen, Lübnan'da bazı kesimler Suriye ile birleşmeyi istiyor, bazıları ise buna tamamen karşı çıkıyorlardı. Bir kısım ise, Fransız korumasında, Suriye ile Ekonomik birliktelikte bir Lübnan taraftarıydılar (Howard 1966: 248). Sonuç olarak da, Genel Suriye Kongresi'nden yaklaşık altı ay sonra, 1 Eylül 1920'de Fransa'nın mandası altında "Büyük Lübnan Devleti" kuruldu.

23 Aralık 1920 tarihinde Fransa ve İngiltere manda şartlarını ve Mezopotamya ile Filistin'in paylaşımını görüşmek üzere San Remo'da aralarında ikinci bir konferans düzenlediler. Bu konferansta alınan kararlar daha sonra Milletler Cemiyeti tarafından kabul edildi. Böylece iki işgalci batı ülkesi Suriye ve Lübnan, Filistin ve Mezopotamya üzerindeki mandalarıyla ilgili kesin bir ayırım yapmışlardı, sınırları belirtmişlerdi (Howard 1966: 248).

1922 yılında Milletler Cemiyeti tarafından resmen taahhüt altına alınan manda şartlarına göre: Britanya, Irak ve Filistin'den; Fransa ise Suriye ve Lübnan'dan sorumlu olacaktı. Böylece Fransa'nın üzerinde durduğu tek Fransız Mandası, "Single French Mandate", sağlanmış oldu (Hourani 1997: 374).

Ancak, İngilizlerin askeri ve siyasi desteğiyle (İngiliz General Allenby komutasındaki İngiliz ordusuyla) Şam'ı ele geçirip kendini Suriye Kralı ilan eden ve o zamanlar Suriye'de yönetimde bulunan, Haşimi ailesinden Hicaz Kralı Hüseyin'in oğlu Kral Birinci Faysal, bundan pek hoşlanmamıştı. Ona göre, Lübnan ve Jebel Druse, yani Dürzî toprakları, Suriye'nin kontrolünde olabilirdi (Howard 1966: 230). Zaten Birinci Faysal'ın iddiası, Arapların ortak bir dilinin olduğu, kültürlerinin ortak olduğu ve bu nedenle de bir çatı altında toplanmaları gerektiği idi.

Fransa, mandası altında bulunan ülkelere askeri olarak da yararlanmak istemekteydi. Bunun için de kendine örnek olarak, Britanya'nın Irak ile yapmış olduğu askeri üs anlaşmalarını esas almaktaydı. 1936 yılında, Suriye ve

Lübnan'ı kapsayan bir anlaşma metni hazırlandı. Buna göre (Hourani 1997: 387):

1. Bu topraklar üzerinde bulunan üsler bağımsız olacak,
2. Suriye'deki iki hava üssünü Fransa yirmi beş yıllığına kullanacak,
3. Lübnan'da ise buradaki askeri olanaklardan yararlanacaktır.

Bu maddeler, Lübnan'da esas olarak Hıristiyan siyasi seçkinleri tarafından kabul edildi. Ancak bu anlaşma onaylanmadı.

Bu arada Marunî liderlerden Edde, Lübnan Cumhurbaşkanı seçilmişti. Bu dönemde Sünni lider Riyadh al Sulh, Hıristiyan ve Müslümanlarla görüşmeler yapılması gerektiğini belirtmiştir (Haris 1997:135). Nitekim yapılan görüşmeler sonucunda da İkinci Dünya Savaşı girmeden Lübnan bağımsızlık yolunda büyük ilerleme kat etmiştir.

Fransa'nın kurduğu Büyük Lübnan, imtiyazlı Osmanlı bölgesinden daha çok sayıda Müslüman topluluğu barındırıyordu. Nitekim Müslümanların çoğu, daha büyük bir Arap ya da Suriye oluşumu içinde özümlemesi gerektiği inancıyla, bu Büyük Lübnan'a katılmışlardı. Hıristiyanların çoğu için bu oluşum esas olarak bir Hıristiyan Lübnan Devleti idi. Ancak 1930'ların sonuna doğru çeşitli Hıristiyan ve Müslüman cemaatler arasında uyumu temel alan bir devlet fikri yeniden güç kazanmaya başladı. Bu arada ülkede sosyal içerikli faaliyetler artmış ve 1932 yılında, Lübnan'ın ilk resmi nüfus sayımı yapılmıştır (Collings 1994: 315).

3. Bağımsız Lübnan Cumhuriyeti

Lübnan, kendilerini Arap olarak gören Müslümanlar ile Lübnan'ı Batı Avrupa ile yakın bağları olan ayrı bir ülke olarak gören Hıristiyan Araplar arasında hassas bir dengede bulunuyordu.

Fransızlar, 1941 yılında, Suriye ve Lübnan'a bağımsızlıklarını vermiş; ancak, hazırlamış olduğu Bağımsızlık Deklarasyonu'nda Fransız Mandası haklarını tekrar ettiği için, bu Bağımsızlık, kâğıtta kalmıştır (Haris 1997: 136).

Ülke bu yıllarda, farklı halkları ve hükümet gelenekleri olan üç bölgeyi kapsıyordu: Kuzeyde esas olarak Maruni Hıristiyanların, güneyde Dürzi

Müslümanların ve Hıristiyanların yaşadığı Dağ Lübnan'ı bölgesi; Müslüman ve Hıristiyanların karışık şekilde oturduğu kıyı kentleri ile; nüfusu esasen Şii Müslüman olan, Dağ Lübnan'ın doğusuna ve güneyine düşen bazı kırsal bölgelerdi. Bu bölgelerin birincisi önce kendi hükümdarlıkları altında, daha sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun imtiyazlı bir bölgesi olarak, uzun bir, alışagelmış ayrı yönetim geleneğine sahipti; ikinci ve üçüncü bölgeler İmparatorluğun küçük parçaları olmuş ve Fransız mandacı hükümeti tarafından Lübnan ile bütünleştirilmişti (Hourani 1997: 493).

a. Misak-ı Vatan (Ulusal Pakt)

Ulusal Pakt, Lübnan'ın günümüzdeki siyasi yapısının ve Anayasasının oturmasında önemli bir rol oynamıştır. Tam adıyla "Misak-ı Vatan" olan bu pakt, 1943 yazında, Lübnan'ın-ilk Cumhurbaşkanı Marunî lider Bishara al-Khuri ile ilk Başbakan Sünni lider Riyadh al-Sulh arasında yapılan çeşitli görüşmelerden sonra söze dayalı sözleşme geleneği olarak yürürlüğe girmiştir. Ekim 1943 tarihinde, Cumhurbaşkanı Khuri, Sulh'a hükümeti kurma görevi vermiştir. Bunun üzerine Sulh, resmi olarak bir açıklamasında Ulusal Pakt'tan söz etmiştir. Fransızlar, bu durumdan pek hoşlanmamışlar ve Ulusal Pakt'ın iptali, yeniden manda şartlarının uygulanması için **çaba sarf etmişlerdir. Sonunda Fransızlar, kendi zamanlarının dolduğunu anlamaya başlamış ve askerlerini 1946 yılının sonlarında Lübnan'dan geri çekmişlerdir.**

Ulusal Pakt, Bağımsız Lübnan'ın bir temel taşı olmuştur. Bu Pakt, gücü, ulusal seçimin yetkisine dayamaktansa, çeşitli dini topluluklara dayamıştır. Ulusal Pakt, çeşitli Lübnan azınlıklarının, bağımsız ve egemen bir devlet yapısı altında birleşme isteklerinin ifade edildiği bir tür sözlü gelenektir. Hatta bu anlaşma bazen ülkenin sözlü anayasası gibidir. Bu Pakt, ülkenin karakterinin, güç dağılımının temel prensipleri ve dış politika için rehberliğin bir tanımıdır. Ülke Anayasası, hükümetin birçok kurumunu düzenlemesine rağmen, Pakt, kâğıt üzerindeki demokrasiyi, gerçek hayata aktarmaktadır. Paktın ilkelerinden biri, önemli kararlar tek bir unsur (dini, siyasi,etnik gruplar) tarafından alınamaz; kararda, bütün gruplar arasında uzlaşma ve anlaşma sağlanması gerekmektedir. Zaten Pakt'ta yer alan formüllerin kendileri geniş yoruma müsait uzlaşma

şeklinde (Hourani 1997: 493). Hükümet ve yönetimdeki öteki görevler, farklı dinsel cemaatler arasında, ancak fiili iktidar daima Hıristiyanların elinde kalacak şekilde paylaşılacaktı.

b. Lübnan'ın Arap Birliğine Üyeliği

1944'te İskenderiye ve 1945'le Kahire'de toplanan bağımsız Arap ülkeleri bu iki konferans sonucunda Arap Birliği kurdular (Hourani 1997: 414). Bu kuruluş belirli bir eylem serbestisine sahip yedi ülkeyi kapsıyordu: Lübnan, Mısır, Suriye, Mavera-i Ürdün, Irak, Suudi Arabistan ve Yemen. Böylece Lübnan 1945'te Arap Ligi'ne kurucu üye sıfatıyla katılmış oldu *.

1948'de Lübnan'ın Arap köylerinde kırsal nüfus fazlası görülmekteydi, ancak o yıl -İsrail'in kurulması gibi- meydana gelen olaylar köylülerin yarıdan fazlasının mülksüzleşmesine yol açtı ve bunların çoğu göçe zorlanıp Ürdün, Suriye ve Lübnan'daki kamplara ya da kent kenarlarında oluşan gecekondu mahallelerinde sürgün hayatı yaşamaya mecbur edilmişlerdi (Hourani 1997: 434). Bu gecekondu ya da kamplarda yaşayan Arap köylülerin, 1958 yılında patlak verip dış güçler tarafından bastırılan ve de 1975 yılında tam anlamıyla isyana dönüşen ve on beş sene aralıksız süren iç savaşın başlamasına etkileri olmuştur.

C. MODERN LÜBNAN

1. 1958 Krizinden 1975 Yılına Geliş

1945 ile 1958 yılları arasında sistem farklı cemaatlerin önderleri arasında bir dengeyi ve bir ölçüde işbirliğini korumayı başarmıştı. Ancak sistemin temelleri zaman içinde zayıflamaya başlamıştı. Ülkede demografik bir değişiklik olmuştu. Müslüman nüfus Hıristiyan nüfustan daha hızlı artıyordu (Hourani 1997: 493), Bu da Müslümanların 1943 yılında Ulusal Pakt ile kurulan dengeyi kabul etmeyip, başka çözümler istemeleriyle sonuçlanmıştı.

a. Lübnan'da 1958 Krizi

---

* Lübnan 1945 yılında Birleşmiş Milletlere de Kurucu Üye olarak katılmıştır.

1958 yılının İlkbaharından itibaren Ortadoğu bölgesinde bir kriz patlak verdi: Lübnan Krizi. Bu kriz patlak vermeden önce Lübnan'da güçler arasındaki mücadele yoğun bir şekilde devam ediyordu. Lübnan Krizi tamamen Cumhurbaşkanı Camille Chamoun'un politikalarından kaynaklanmıştır. 1957 Haziran ayında yapılan genel seçimlere Chamoun hile karıştırarak, hem Eisenhower Doktrinini destekleyecek hem de 1958 Eylül ayında süresi bitecek olan cumhurbaşkanlığının bir dört yıl daha uzatılmasını gerçekleştirecek bir parlamentonun seçilmesini sağladı. Seçim sonucunda muhalefete mensup önemli kişiler parlamento dışında kalmışlardı. Ayrıca, halkının yarısının Müslüman, yarısının da Hıristiyan olduğu Lübnan'da Müslümanlar özellikle de Arapların çoğu parlamentoya girememişlerdi. Arap kesimi esas itibariyle Nasır taraftan olup, Eisenhower Doktrininin karşısındaydı. Chamoun'un bu seçim hilesi ile Anayasada değişiklik yapacak bir parlamentoyu seçtirmesi üzerine Nasır yanlısı bir politika izlenmesi taraftarı olan muhalefete, Chamoun taraftarları arasında silahlı çatışmalar başladı. Olayları ateşleyen kıvılcım, 8 Mayıs 1958'de muhalefete mensup bir gazetecinin öldürülmesiyle ortaya çıktı. Bu öldürülme olaylarının ilk tepkileri kendini Tripoli (Trablus)'de* gösterdi. Bu kentte bulunan Amerikan İstihbarat Teşkilatı Binası, gazetecinin ölümüne dolayısıyla Chamoun'un Batıcı politikasına tepki olarak kundaklandı ve yakıldı. Lübnan'da Nasır taraftarları, bu cinayeti hükümetin düzenlediğini iddia ederek, Beyrut ve Trablus'ta grevler başlattılar. Bu grevler kısa sürede gerçek anlamda bir ayaklanmaya dönüştü. Musul Petrol Boru Hattının dolmuş tesislerine ulaştığı Tripoli'de Rashid Karami liderliğindeki direnişçiler Müslüman olan bu kentin yönetimini ele geçirdiler (Goria 1985: 42). Suudi Hattının sonu olan ikinci liman kenti Sidon'da da durum farklı değildir. Müslüman çoğunluğun yaşadığı Sidon Kentinde de yönetimi direnişçiler ele geçirmişti ve bu olaylar kısa zamanda tüm Lübnan'a yayılmıştı. Bu ayaklanmalar Batı aleyhtarıydı.

---

* Tripoli (Trablus) nin özelliği, Suudi ve Irak Petrollerini taşıyan petrol boru hatlarının Sidon ve bu liman şehrinde denize açılmasıdır.

Cumhurbaşkanı Camille Chamoun, bu olaylar üzerine 13 Mayıs 1958'de ABD, İngiltere ve Fransa'ya başvurarak, ülkesindeki bütün gelişmelerin yabancı, özellikle de Suriye'nin müdahaleleri sonucu olduğunu bildirerek, bu ülkelerden yardım istedi. Ayrıca 22 Mayıs'ta da Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine müracaat ederek, Birleşik Arap Cumhuriyetini, kendi ülkesinin içişlerine müdahale etmekle suçladı. Güvenlik Konseyinde yapılan görüşmeler neticesinde, 11 Haziran 1958'de Lübnan'a gözlemciler heyeti gönderilmesine karar verildi (Armaoğlu 1984: 511). Gözlemciler Heyetinin yaptığı incelemeler neticesinde hazırlanan rapora göre, Chamoun'un Birleşik Arap Cumhuriyeti hakkındaki suçlamalarının gerçeklere uygun olmadığı belirtildi.

Cumhurbaşkanı Chamoun'un bu şekildeki tutumu, ABD Hükümeti içinde tereddütlere ve görüş ayrılıklarına sebep oldu. Amerikan Hükümeti, Chamoun'un desteklenmesi konusunda müdahaleye taraftar olmadı. Yardıma karşı çıkanların dayandığı nokta, Eisenhower Doktrininin komünist tehlikesine karşı kullanılmak üzere geliştirildiği, Lübnan'ın durumunda böyle bir tehlikenin olmadığı yönündeydi. Bu nedenle ABD aceleci davranmadı. Bekle ve gör politikası uygulamaya başladı (Ateş 1992: 417). İşte bu ortam içinde 14 Temmuz 1958'te Irak'ta General Kasım liderliğinde gerçekleştirilen bir darbe ile monarşiye son verildi ve bu olay sırasında Kral Faysal ile Başbakan Nuri Said Paşa öldürüldü. Irak'ta monarşinin yıkılması ile sonuçlanan darbenin Nasır taraftarı bir hareket olduğu görülmekteydi. Nitekim Irak'taki rejim değişikliğini tanıyan ilk devlet Birleşik Arap Cumhuriyeti oldu. Bu olay, ABD'nin tutumunun değişmesine neden oldu. Çünkü Irak'ta monarşinin yıkılması Bağdat Paktına ve Batının özellikle de ABD'nin Ortadoğu'daki nüfuzuna ağır bir darbe idi (Armaoğlu 1984: 511). Irak'tan sonra Lübnan'da da aynı olaylar gerçekleşebilir ve Lübnan Nasır'ın kontrolü altına girebilirdi.

ABD Başkanı Eisenhower, 15 Temmuz 1958'de yayınladığı bir bildiri ve Kongreye gönderdiği mesajla, *“Irak ihtilali örneğinin kendi memleketinde de tekrarlanmasından korkan Lübnan Cumhurbaşkanı Camille Chamoun'un çağrısı üzerine”*, Lübnan'daki ABD vatandaşlarını korumak ve Lübnan'ın; *“Birleşik Amerika'nın milli çıkarları ile dünya barışı bakımından hayati önem*

taşıyan bağımsızlık ve toprak bütünlüğünü devam ettirmek için, Lübnan Hükümetine yardım etmek amacıyla” Amerikan deniz piyadelerinin Beyrut sahillerine çıktığını açıkladı. Üç hafta sonra Lübnan’daki Amerikalı askerlerin sayısı 15 bine ulaştı. Irak’ta meydana gelen olaylar Camille Chamoun’u yumuşattı ve özellikle ABD’nin de baskısıyla cumhurbaşkanlığı süresini uzatmaktan vazgeçti. Bunun üzerine 31 Temmuz 1958’ de Lübnan Parlamentosu, Genelkurmay Başkanı General Chebab’ı büyük çoğunlukla Cumhurbaşkanlığına seçti (Armaoğlu 1984: 511, 512). General Chebab, son derece ılımlı idi. Bu nedenle Mayıs ayı başlarında ortaya çıkan Lübnan olayları, Temmuz sonunda sona erdi

Özellikle Lübnan’da durumun yatışmasından sonra Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 8 Ağustosta olağanüstü toplanarak, 21 Ağustosa kadar müzakerelerde bulundu. Müzakereler neticesinde Birleşmiş Milletler üyesi 10 Arap ülkesi tarafından sunulan karar tasarısı Genel Kurulda oybirliği ile kabul edildi. Söz konusu karara göre, Arap ülkeleri, birbirlerinin rejimlerini değiştirmeye yönelik faaliyetlerden kaçınacaklardı ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Ürdün ve Lübnan’daki yabancı kuvvetlerin erken çekilmelerini kolaylaştırmak üzere çalışmalarda bulunacaktı (Kürkçüoğlu 1972:128). Birleşmiş Milletler Genel Kurul kararından sonra, Genel Sekreterin çalışmaları neticesinde 26 Ekim 1958’de ABD askerlerinin Lübnan’dan çekilmeleri tamamlanmıştır.

2. LÜBNAN’DA İÇ SAVAŞ

Lübnan iç savaşı çeşitli gelişmelerin neticesinde ortaya çıkmıştır. Bunlardan en önemlileri, Lübnan’ın içyapısında meydana gelen değişiklikler ve Lübnan’a göç eden Filistinlilerle birlikte Hıristiyan ve Müslüman oranlarındaki değişimlerdir. Ayrıca ülkedeki farklı kesimler arasındaki ekonomik uçurumlar ve bunun halka yansımalarından doğan hoşnutsuzluklar ülkeyi iç savaşa götürmüştür.

a- İç Savaş Öncesi Lübnan’daki Gelişmeler

Lübnan, bağımsızlığına kavuştuktan sonra büyük bir ekonomik gelişme kaydetmiş ve kısa sürede bölge ülkeleri içinde en yüksek yaşam standardına ve eğitim seviyesine ulaşmıştır. Özellikle, 1948–1949 ve 1967 Arap-İsrail savaşlarından sonra uluslararası iş çevreleri, merkezlerini çatışma alanlarından yani İsrail ve diğer Arap ülkelerinden Lübnan'a kaydırmışlar ve bu durum, Lübnan ekonomisini geliştirmiştir. Ancak, bu ekonomik gelişme bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Özellikle gelir dağılımı bozulmuş bundan da önemlisi, ekonomik gelişmeden daha çok Hıristiyanların yararlanıyor olduğu gözlenmiştir. Bunun sonucu olarak Hıristiyanlar gittikçe zenginleşirken, Müslümanlar ise yoksullaşmışlardır. Bu durum ise, Hıristiyanlarla Müslümanlar arasındaki dini mücadeleyi körüklemiştir. Lübnan'daki olayların ortaya çıkmasını körükleyen bir diğer olay da Lübnan'daki Filistinlilerin faaliyetleridir. Filistinlilerin Lübnan'a göçleri, 1948'den itibaren yaşanan Arap-İsrail savaşları ve 1971 'de el-Fetih ve FKÖ'nün Ürdün'den çıkarılmaları neticesinde olmuştur. Lübnan, ülkesine göçen bu Filistinlileri, son derece hassas bir denge üzerine kurulmuş olan Hıristiyan-Müslüman dengesini bozacağı endişesiyle vatandaşlığı almamıştır (Ateş 1992: 420). Ancak buna rağmen, Filistinliler, bu hassas dengeyi bozmuşlar ve ülke içindeki Müslümanlarla dayanışma içine girmişlerdir. Ancak, 1967 Savaşı sonrasına kadar fazla sorun yaratmamışlardır.

1967 Savaşından sonra Filistinlilerin İsrail'e karşı yürüttükleri mücadelenin şeklinde önemli bir değişiklik meydana gelmiş ve bundan sonra mücadelelerini gerilla savaşları şeklinde yürütmüşlerdir. Bu mücadelede de kullandıkları en önemli üs, Lübnan olmuştur. İsrail'e yönelik saldırılarda Filistinlilerin Lübnan topraklarını üs olarak kullanmaları, İsrail'in de bu saldırılara Lübnan sınırları içinde karşılık vermesi neticesinde bölgede yaşayan Lübnanlılar da zarar görmeye başlamışlardır. Bu durumdan özellikle ülke içindeki Hıristiyanlar büyük rahatsızlık duymuşlardır. Bu rahatsızlığın en büyük nedeni de İsrail'in Filistinlilerin saldırılarını bahane ederek su kaynaklarını ele geçirmek için harekete geçmesi endişesi idi. Hıristiyanlara göre, bu durumun sona ermesi, ancak Filistinlilerin Lübnan'dan çıkarılması ile mümkün olabilirdi

(Ateş 1992: 421). Bu düşünceler doğrultusunda Hıristiyanlar, Filistinlileri Lübnan'dan çıkarmak ya da ülke içinde sindirmek amacıyla Lübnan Ordusunu kullanmaya karar verdiler ve bu kararın arkasından da Lübnan içinde karışıklıklar başladı.

Lübnan'daki karışıklıklar üzerine Lübnan Ordusu Genel Komutanı General Bustani, 22 Ekim 1969'da Yaser Arafat ve Mısır Savunma Bakanı Muhammed Fevzi arasında görüşmeler başladı. Söz konusu görüşmeler sonunda taraflar arasında Kahire Antlaşması imzalandı. Antlaşmanın metni yayınlanmamakla birlikte, yapılan açıklamalardan Lübnan'ın egemenliğini ve güvenliğini tehlikeye sokmamak kaydıyla, Filistinli gerillalara Lübnan'da hareket serbestliğinin tanındığı anlaşılmaktadır (Peretz 1983: 386). Yine yapılan açıklamalara göre, Filistinlilere, Lübnan'da yaşamak, çalışmak ve bölgesel komiteler kurmak hakları da verildi Kahire Antlaşmasıyla Filistinlilere verilen hakları Hıristiyanlar tepkiyle karşıladılar ve silahlanmaya başladılar. Bunun neticesinde ise, Hıristiyanlar ile Filistinliler arasında çatışmalar ortaya çıktı. Hıristiyanların rahatsızlığının yanı sıra, durumdan İsrail'in de son derece rahatsız olduğu gözlemlendi ve bu rahatsızlıktan dolayı temel politikası, Filistinli gerillaları Lübnan'dan çıkarmak oldu.

b. İç Savaşın Çıkması ve Sonuçları

Falanjist Parti lideri Pierre Cemayel'in 13 Nisan 1975'te Beyrut yakınlarındaki Ayn El-Rumana'da bir kilisenin açılış töreninde silahlı saldırıya uğramıştır. Bunun sonucunda 2 Falanjist asker ve bir muhafız öldürülmüştür. Ateşin Filistinliler tarafından açıldığını düşünen Falanjist milisler aynı gün Tal el-Zatar kampına giden bir Filistin otobüsünü Ayn El-Rumana'da durdurarak içindeki tüm yolcuları öldürdüler. Bu olay, Lübnan iç savaşını başlatan birinci aşama olmuştur. Ayn El-Rumana olayının sorumluları ve sonuçları tartışılırken, Dürzilerin lideri Kemal Canpolat, Lübnan'daki Ulusal Hareket liderlerini toplayarak, Falanjist Partisinin Ayn El-Rumana olayından sorumlu olduğunu ve bu nedenle de söz konusu Partinin Lübnan siyasi hayatından çekilmesini isteyen ve Falanjist Partiye mensup bakanların bulunduğu bir hükümetin Ulusal Cephe tarafından desteklenmeyeceğini hükme bağlayan bir karar alınmasını sağladı

(Arı 2004: 428-463). Bu olay, gerginliği yeniden arttırdı ve bu kez hükümet içinde de çözümler oldu. Mayıs ayı içinde 9 bakan hükümetten istifa edince Başbakan Sulh da 15 Mayıs'ta istifa etti.

Sulh'un istifası üzerine Ulusal Cephe, Başbakanlığa güçlü bir Sünni'nin getirilmesinden hareketle Raşit Karami'yi aday gösterdi. Hükümetin yapısı konusunda tartışmalar devam ederken, Beyrut limanı civarında Falanjist milisler ile Filistinliler arasında silahlı çarpışmalar yoğunluk kazanmaya başladı. Falanjist Parti, Filistinlilerle ve onları destekleyen Müslümanlarla olan mücadelesinde bütün Hıristiyanların desteğini kazandı. Camille Chamoun'un Liberal Partisi ve Kilise de Pierre Cemayel'e destek verdiklerini açıkça ifade etmekteydiler. Lübnan içindeki olayların gittikçe yoğunlaştığını gören Cumhurbaşkanı Süleyman Franjiye, iç çatışmaları önlemek amacıyla Anayasanın kendisine verdiği yetkiye dayanarak, 23 Mayıs'ta emekli Sünni General Nureddin El-Rifai'nin başbakanlığında subaylardan oluşan bir Kabine kurduğunu açıkladı. Ancak, Franjiye'nin bu kararı Müslümanlar arasında tepki ile karşılaştı. Rifai'nin başbakanlığı uzun sürmedi ve hemen 28 Mayıs'ta Franjiye, Karami'yi başbakanlığa atadığını ilan etti (Yılmaz 2004: 197). Ancak, bu olay da çarpışmaları durdurmadığı gibi, Hıristiyan ve Müslüman milisler arasında yoğun çarpışmalar başladı. Kısaca, iç savaş "*bir din ve mezhepler mücadelesi*" şeklinde bütün şiddetiyle ortaya çıkmıştı.

Lübnan'da olaylar son şiddetiyle devam ederken, Raşit Karami, Başbakanlık görevine başladı ve Falanjist Parti ile Canpolat grubunun temsil edilmediği 6 kişilik bir kabine oluşturuldu. Yeni hükümette Karami, Başbakanlık ve Savunma Bakanlığını, Camille Chamoun ise İçişleri Bakanlığını üstlendi. Hükümet, öncelikle Beyrut ve Sayda'da çarpışan gruplar arasında ateşkesi sağlayarak 2 ay kadar bir süre ile ülkede duruma hâkim oldu. Ancak, şunu belirtmek gerekir ki, bu durgunluk döneminde dahi taraflar silahlanmayı durdurmadılar. Beyrut'un doğu ve kuzeyinde Falanjistler duruma hâkimken, ülkenin diğer bölgelerinde ise Müslümanlar ve Filistinliler hâkimiyeti ellerinde bulunduruyorlardı. Bu arada Cumhurbaşkanı Franjiye'nin oğlu Tony Franjiye, Kuzey Lübnan'da Zgorta'da bir grup Hıristiyan genci ile birlikte "Zgorta

Kurtuluş Ordusu” adında bir milis örgütü kurdu. Bu örgütün Trablusşam’daki Müslümanlarla çarpışmaya hazırlandığı yönünde söylentilerin çıkması, ülkedeki havayı iyice gerginleştirdi. Bu gergin hava, 24 Ağustos 1975’te Beka Vadisinin ticari merkezi olan Zahle’de bir Suriyeli ile iki Hıristiyan’ın silahlı çarpışmaları sonucunda Suriyelinin ölmesi, iki Hıristiyan’ın da tutuklanması ile ağır makineli silah ve roketlerin kullanıldığı çarpışmalara dönüştü (Yılmaz 2004: 198). 7 Eylülde de Zgorta’nın Hıristiyan milisleri, Trablusşam-Beyrut karayolunda bir Müslüman otobüsünü durdurup, 12 kişiyi öldürünce, çatışmalar topyekun bir savaş halini aldı. Hıristiyanlar, ordunun olaylara müdahale etmesini isteyince, Müslüman liderler ordu komutanı değişmedikçe bu komutanı değişmedikçe bu müdahaleyi kabul etmeyeceklerini açıkladılar ve bunun üzerine Ordu Komutanlığına Hanna Said getirildi. Hanna Said’in Ordu Komutanlığına getirilmesinden sonra 11 Eylülde ordu, Kuzey Lübnan’daki olaylara müdahale ederek, kısmi bir ateşkes sağladı. Ancak bu kez olaylar Beyrut’a sıçradı. Franjiye ailesinin işlettiği bir plaja saldırıya hazırlanan bir grup Müslüman milis, ordu tarafından engellenip 13 milis de öldürülünce, Beyrut’ ta Kemal Canpolat grubu harekete geçti ve orduyu protesto için 15 Eylülde genel greve gidilmesi çağrısında bulundu. Ancak, Karami ve diğer Müslüman liderlerden gelen baskılar üzerine Canpolat, grev çağrısını iptal etti. Fakat grev çağrısının iptal edilmesi, 15 Eylülde Beyrut’ta çok şiddetli çarpışmaların başlamasını engellemedi (Acar 1989: 75-76). Bu kez, iç savaş sadece Beyrut’un çevresinde değil, merkezinde cereyan etmişti.

Beyrut’taki olaylar üzerine, Hıristiyan milisler, Karami’yi ordunun müdahalesine zorlamak için bütün Beyrut’ta çarpışmaları devam ettirdiler. Olayların genişlemesi üzerine, 19 Eylülde Suriye Dışişleri Bakanı Abdülhalim Haddam, Beyrut’a gelerek, arabuluculuk teklifinde bulundu. Haddam’ın teşebbüsüyle, Kemal Canpolat ve Pierre Cemayel’in de içinde olduğu etnik grup temsilcilerinden teşekkül eden ve krizin çözümüyle görevli bir “Ulusal Diyalog Komitesi” kuruldu. Söz konusu Komitenin toplantıları devam ederken, Kuveyt’in çağrısı üzerine Lübnan krizinin görüşülmesi amacıyla Arap Dışişleri Bakanları Kahire’de bir toplantı yaptılar. Ancak, Lübnan krizinin

“Araplaştırılmaması” görüşünde olan Suriye, Libya ve FKÖ toplantıya katılmayınca, Arap dünyasının teşebbüsü başarısız oldu (Yılmaz 2004: 199). Arap devletlerinin ve Ulusal Diyalog Komitesinin çabalarının sonuçsuz kalması Beyrut’taki iç savaşı daha da şiddetlendirdi. Öyle ki, Büyükelçilikler, Beyrut’ta bulunan vatandaşlarını ülkeyi terk etmeye çağırdılar. Beyrut’ta çarpışmalar son şiddetiyle devam ederken, Beka’da da Zahle Hıristiyanları ile Şii-Filistin grupları çarpışıyorlardı. Bunun üzerine İsrail hükümeti, Beka’daki çarpışmalara Suriye’den gelen bir kısım silahlı Filistinlinin de dahil olduğunu öne sürerek, bunun Suriye’nin Lübnan’a askeri müdahalesi anlamına geldiğini ve şayet durdurulmazsa kendisinin de müdahalede bulunacağını bildirdi(Arı 2004:428-463). İsrail’in bu hareketi üzerine başta ABD olmak üzere bütün Batı dünyası dikkatlerini Lübnan’a çevirdiler.

29 Ekim 1975’te Yaser Arafat, Karami’yi ziyaret ederek, krizin çözümü için kendisi ile işbirliğine hazır olduğunu bildirdi. Bu arada Suriye Dışişleri Bakanı Haddam da Başbakana telefon ederek, krizin çözümü için Suriye’nin hazır olduğunu bildirdi. Bu görüşmelerden sonra Karami, ülkedeki muhalif liderlerle temaslarda bulunarak, 3 Kasım’da liderleri ve ordu temsilcilerini “Yüksek Koordinasyon Komitesi” adı altında bir araya getirmeyi başardı. Ancak, Komitenin toplanması olayları hemen durdurmadı. Bu kez durum, öncekilerden daha farklıydı. Beyrut, Müslüman Batı ve Hıristiyan Doğu diye ikiye bölünmüş ve arada bir tampon bölge oluşmuştu. Bütün ticari faaliyetler durmuş ve iki kesim arasındaki iletişim güçleşmişti. Ordunun hemen hemen hiçbir hâkimiyeti ya da kontrolü söz konusu değildi. Ülkenin iç siyasi yapısında reformlar yapılması kaçınılmaz görünüyordu. Ancak, Maruni liderlik, avantajlı durumunu kaybetmek istemediği için buna yanaşmıyordu (Yılmaz 2004:200). Kasım 1975’te Vatikan’ın özel temsilcisi Kardinal Paolo Bertoli, arkasından da Fransa’nın özel temsilcisi Maurice de Murville Beyrut’a gelerek, Lübnan krizinin çözümü için arabuluculuk teklifinde bulundular(Acar 1989: 76, 78). Fransa temsilcisi Lübnan’ın ardından Suriye’ye de gitmiş ve Hafız Esad ile görüşmesinden sonra ileriki bir tarihte Suriye liderinin Pierre Cemayel ile görüşmesi kararı alınmıştır.

6 Aralık 1975'te Pierre Cemayel, Hafız Esad ile görüşmek üzere Şam'a gitti. Bu arada da cereyan eden olaylar Beyrut'ta yine yoğun kanlı çarpışmalara neden oldu. Olaylar devam ederken Hafız Esad ile temaslarını sürdüren Cemayel, krize son vermek için ortak hareket etme konusunda Esad ile mutabakata vardı. Suriye ve FKÖ'den gelen baskılar neticesinde Yüksek Koordinasyon Kurulu toplandı ve 15 Aralıkta ateşkes ilan edildi (Yılmaz 2004:201). Ancak, ateşkese rağmen, Hıristiyanlar, kontrolleri altındaki bölgelerde yaşayan Müslümanları tehdit ve taciz eylemlerine devam ettiler. Diğer bir deyişle Hıristiyanlar, Doğu Beyrut'u Müslüman ve Filistinlilerden arındırmaya kararlı görünüyorlardı. Bu nedenle 4 Ocak 1976'da Tal el-Zatar ve Cisir El-Basa Filistin kamplarına aniden saldırı düzenlediler. Kamplara yapılan bu ani saldırı, çarpışmaları yeniden başlattı (Arı 2004: 428-463).

Çarpışmalar şiddetlenince, 16 Ocak 1976'da Beyrut Havaalanı trafiğe kapatıldı. Bir ateşkes ilanını tüm çabalarına rağmen kabul ettiremeyen Karami, aynı gün Başbakanlıktan istifa etti. Ancak şunu belirtmek gerekir ki, gün geçtikçe de Hıristiyanların gücü kırılıyor ve Filistin ve Müslüman grupları üstünlüklerini arttırıyorlardı. Bu nedenle Hıristiyan kanatta yavaş yavaş endişe baş göstermeye başladı (Yılmaz 2004:201). Olaylar bu şekilde cereyan ederken, 20 Ocakta Suriye Dışişleri Bakanı Haddam, yeni bir arabuluculuk teklifi ile Beyrut' a geldi. Bu kez Haddam' ın girişimine, Camille Chamoun'dan başka ne Hıristiyan ne de Müslüman hiç kimse itiraz etmedi. Suriye'nin bu arabuluculuğu ile ülkede ateşkes ilan edildi ve Lübnan, Suriye ve FKÖ askeri temsilcilerinden müteşekkil bir "Ortak Askeri Komite" kuruldu. Komite, barışın ve sükûnetin sağlanması ile görevlendirildi. Ayrıca, ülkenin bütünlüğü ve birliğin sağlanması, Anayasanın ve 1943 yılında kabul edilen "Ulusal Uzlaşma" formülünün yeniden gözden geçirilerek ülkedeki bütün mezheplerin siyasal iktidarda daha adil temsil edilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması kararlaştırıldı (Acar 1989: 80). Ayrıca ülkedeki Filistinlilerin durumlarının ne olacağı konusu görüşüldü.

Suriye'nin söz konusu teşebbüsünün başlamasından sonra Arap Birliğine dahil ülke liderleri de 1976 Ekim ve Kasım aylarında önce Riyad'da daha sonra

da Kahire’de toplanarak, Suriye, Suudi Arabistan, Katar, Yemen, Sudan ve Birleşik Arap Emirlikleri askerlerinden oluşacak 30 bin kişilik bir “Arap Caydırıcı Gücü”nün Lübnan’da konuşlandırılması ve söz konusu Gücün ülkede barış ve güvenliğin oluşturulmasına yardımcı olmasına karar verildi. Gerçekte, Lübnan Hükümetinin isteği doğrultusunda, Suriyeli askerlerin Lübnan’daki fiili varlığı ve müdahalesi 1976 Nisan ayında başlamıştı. Arap Birliği toplantıları devam ederken Lübnan’da ilan edilen 50. ateşkes çağrısı kalıcı oldu ve Lübnan iç savaşı sona erdi (Yılmaz 2004:202). Müslüman ve Hıristiyanlar arasında olduğu kadar, her birinin de kendi içinde hassas dengelere dayanan Lübnan’da 1975 yılında çıkan iç savaş 1976 yılında sona erdiğinde Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) ülkede egemen duruma gelmiştir (www.aof.edu.tr). Lübnan’da sadece iç savaş bitmiş, sorunlar ise sona ermemişti.

c. İsrail İşgaline Kadar Lübnan’daki Gelişmeler

1975’te başlayan Lübnan iç savaşında, Müslüman ve Filistinli gerillaların Hıristiyanlara karşı gösterdikleri üstünlük, Suriye’nin de müdahalesi ile durdurulmuş ve iç savaşın sona ermesi sağlanmıştı.

İç savaşın sona ermesinden sonra Cumhurbaşkanı Süleyman Franjiye’nin görev süresi 1976 Eylül ayında sona erdi ve yerine Elias Sarkis seçildi. Raşit Karami’nin yerine ise Başbakan olarak Selim Hoss atandı. Bundan sonra ülkede barış ve güvenliğin sağlanması için Arap Birliğinin Kahire ve Riyad toplantılarında aldığı kararlar gereğince çoğunluğu Suriyeli olmak üzere Arap ülkeleri askerlerinden oluşan “Arap Caydırıcı Gücü” Lübnan’da konuşlandırılmaya başlandı. İç savaşın sonlarına doğru Lübnan’a askerlerini sokarak Hıristiyanlara destek sağlayan Suriye’nin giderek Lübnanlı Hıristiyanlar ile ilişkileri soğudu ve Hıristiyanlar arasında artık Suriyeli askerlerin ülkeyi terk etmeleri yönünde görüşler yoğunluk kazanmaya başladı. Kısa sürede Suriye, Lübnan Hıristiyanlarından uzaklaşarak, radikal Müslüman gruplara ve Filistinlilere yeniden yaklaştı (Yılmaz 2004: 255). Bu gelişmenin yanı sıra savaştan sonraki bir diğer gelişme de ülkede, Filistinlilerin varlığının yeniden tartışılmaya başlanmasıdır. Özellikle Camille Chamoun’un liderliğini yaptığı “Lübnan Cephesi” 1969 Kahire Antlaşmasının artık geçersiz olduğunu

ve Filistinlilerin ülkeyi terk etmeleri gerektiğini savunuyordu. Buna karşılık Başbakan Hoss, Kahire Antlaşmasının yürürlükte olduğunu ve Antlaşma hükümlerine saygı gösterileceğini söylüyordu. Daha sonra farklı iddiaları uzlaştırmak ve ortak bir yönetim modeline geçmek amacıyla Kahire Antlaşmasının yürürlüğünün geçerliliği onaylandı(Arı 2004: 428-463). 1977 yılına gelindiğinde ülkedeki Müslüman-Hıristiyan uyuşmazlığı yeniden artarak yer yer çatışmalara dönüştü. Doğu Beyrut' ta meydana gelen bir patlama neticesinde 40 kişinin ölmesi üzerine, şehrin bu kesiminde Suriye birlikleri güçlerini takviye ederek kontrollerini sıklaştırdılar. Kuzey Lübnan'da iki Suriye askerinin Falanjist milisler tarafından öldürülmesi bardağı taşıran son damla oldu ve olaylar Suriye askerleri ile Hıristiyan milisler arasında ilk kez meydana gelen topyekün bir çatışmaya dönüştü. Çarpışmalar kısa sürede bitmekle birlikte bu olay ile ülkede uzun süre devam edecek olan Suriye ve Lübnan Hıristiyanları arasındaki düşmanlığın temeli atılmış oluyordu. 1977 Eylül ayı, Hıristiyan Lübnan Ordu subayı asi Saad Haddad komutasındaki askerlerle Filistinlilerin çarpışmalarına sahne oldu. Bunun üzerine İsrail'in kuzeyindeki Galile'ye yönelik Filistinli operasyonlarını bahane eden İsrail, Saad Haddad'a yardım etmek üzere Lübnan'a askerlerini gönderdi. ABD'nin araya girmesi ile ateşkes ilan edildi ve İsrail de askerlerini çekti. Ancak Kasım ayı içinde, Filistinlilerin Nahariye'ye topçu atışlarında bulunması üzerine harekete geçen İsrail savaş uçakları çok sayıda Filistin köyünü hava bombardımanına tutarak 50'ye yakın insanın ölümüne neden oldular. Bu arada Mart 1977'de Kemal Canpolat bir suikast sonucu öldürülmüş ve geleneksel iki düşman mezhep olan Marunîlerle Dürzîler arasında çarpışmalar yeniden başlamıştı (Acar 1989: 83). Bu olay, Dürzî liderliğini ele alan Canpolat'ın oğlu Velid Canpolat ile Suriye'nin yakın ilişkiler kurmasına yol açtı ve Lübnan'da Dürzî-Suriye dayanışması gerçekleşti.

1978 yılı boyunca, Doğu Beyrut'taki Suriye askerleri ve Hıristiyan milislerin desteğindeki bazı Lübnan Ordusu askerleri arasında çarpışmalar devam etti. Beyrut ve civarındaki bu çarpışmalar devam ederken Güney Lübnan bir İsrail işgali ile karşı karşıya kaldı. Tel-Aviv'de Filistin komandolarının bir İsrail otobüsüne yönelik operasyonu sonucu 31 İsrailinin ölümünü bahane eden

İsrail, 14 Mart 1978’de kara, hava ve denizden Güney Lübnan’a bir çıkarma yaptı (Yılmaz 2004: 256). Tamamen Filistinlilere yönelik olan ve harekâtın amacının Güney Lübnan’ı Filistinlilerden temizlemek olduğunu açıklayan İsrail harekâtı sonucunda Lübnan topraklarının yüzde 10’unu işgal altına aldı (Ateş 1999: 242).

Güney Lübnan’daki bu olaylar üzerine Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 19 Mart 1978’ de toplanarak 425 ve 426 sayılı[•] olmak üzere iki karar aldı. 425 sayılı kararla, Güney Lübnan’da “Birleşmiş Milletler Geçici Kuvveti” kurulması karara bağlandı. 426 sayılı kararla ise, kurulacak gücün yapısı ve görev alanı belirlendi. Buna göre, söz konusu kuvvet, 6 bin askerden oluşacak ve Güney Lübnan’da 850 kilometrekarelik bir alanı kontrol edecekti. Ayrıca, İsrail’in Lübnan’dan çekilmesine nezaret edecek ve Lübnan Hükümetinin otoritesini tesis etmesine yardımcı olacaktı ve görevini yerine getirirken, hiçbir grupla silahlı çatışmaya girmeyecekti (Yılmaz 2004: 257). Buna rağmen, Birleşmiş Milletler Kuvvetinin Lübnan’a konuşlanmasından itibaren bu Gücün Filistinlilerle ve Saad Haddad milisleri ile sorunları oldu ve Lübnan’daki karışıklıklar devam etti.

Lübnan Cumhurbaşkanı Sarkis’in davetiyle, Arap Caydırıcı Gücüne katkıda bulunan Suriye, Suudi Arabistan, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar ve Sudan temsilcileri 15 Ekim 1978’de Beyrut’ta toplanarak, Riyad ve Kahire zirvelerinde alınan kararları teyit ettiler. Ayrıca, Lübnan Ordusunun, Lübnan’ın mezhep yapısı göz önünde bulundurularak yeniden organize edilmesi ve zaman içinde ülkedeki kontrolü Arap Caydırıcı Gücünden devralması da kararlaştırıldı. Bu toplantıda alınan kararlardan sonra Doğu Beyrut’un bazı semtlerinden Suriye birlikleri çekildiler. Gerçekte, Lübnan’da Beşir Cemayel komutasındaki Falanjist milisler, artık Lübnan’daki Suriye askeri varlığını işgal olarak nitelendirerek, Suriye’yi Lübnan’dan çıkarmak için mücadele etmekteydiler. 1979 yılının Ocak ayında, Doğu Beyrut, Suriye-Hıristiyan çarpışmalarına sahne oldu (Acar 1989: 86-87). 1979 Nisan ayında Güney

---

[•] 425 ve 426 Sayılı kararların metni için The Yearbook of United Nations, 1978’ e bakınız.

Lübnan'da bir başka gelişme oldu; İsrail yanlısı asi Saad Haddad, kendi kontrolünde bulunan 1800 kilometrekarelik bir alanda "Hür Lübnan" olarak adlandırdığı bağımsız bir devlet kurduğunu ilan etti. Ancak, Haddad'ın bu tutumu pek ciddiye alınmadı. Yine 1979 yılının ikinci yarısında Güney Lübnan'daki Filistin karargâhları İsrail uçakları tarafından çeşitli zamanlarda bombardıman edildi. Lübnan'daki olayların gittikçe daha da karmaşık hale geldiğini gören Lübnan Dışişleri Bakanı Fuad Butros, Birleşmiş Milletlere başvurarak, İsrail'in Güney Lübnan'daki saldırılarına son verilmesini, güneyde Filistinlilerin İsrail'e yönelik operasyonlarının durdurulmasını ve Birleşmiş Milletler Geçici Kuvvetinin güçlendirilerek, Lübnan'ın Ortadoğu'daki uyuşmazlıkların çekişme alanı olmaktan kurtarılmasını talep etti. Butros'un bu teşebbüsü üzerine ABD, olaylarla daha yakından ilgilenmeye başladı ve özel temsilcisi Philip Habib'i 23 Ekim 1979'da Beyrut'a gönderdi (Yılmaz 2004: 257). Böylece, Lübnan' da arabuluculuk görevi yapacak olan Habib'in görevi başladı.

Güney Lübnan'da bu şekilde olaylar cereyan ederken, Kuzey Lübnan'da da Arap Caydırıcı Gücüne bağlı Suriyeli askerler ile yöredeki Hıristiyanlar arasında 1980 Şubat ayında çarpışmalar başladı. Bölgede, Suriye-Hıristiyan mücadelesinin yanı sıra Trablusşam'da Suriye'nin desteklediği Şiiilerle Sünniler arasında da çatışmalar başladı. Öyle ki, zaman içinde Müslüman gruplar arasındaki mücadele, bölgedeki Müslüman- Hıristiyan mücadelesini ikinci plana itti. Ancak, bu bölünme sadece Müslümanlar arasında olmadı. 1980 yılında, Doğu Beyrut Hıristiyanları da kendi aralarında benzeri çekişmelere girdiler. 1979 yılında başlamış olan Beşir Cemayel komutasındaki Falanjist milisler ile Chamoun ailesine bağlı "Lübnan Cephesi" kuvvetleri arasında Doğu Beyrut'taki çarpışmalar tekrar ortaya çıktı. Ancak, 1980 Temmuzunda Hıristiyan milis kuvvetleri aralarındaki çekişmelere son verdiler ve Cemayel'in liderliğinde birleşerek ortak politikalar izlemeye başladılar (Acar 1989: 87-88). Kuzey ve Güney çatışmaları devam ederken, aynı zamanda Lübnan toprakları, Filistin-İsrail uyuşmazlığına da sahne olmaya devam ediyordu. Mayıs ve Aralık 1980'de İsrail uçakları başta Damur ve Sarafand olmak üzere birçok Filistin karargâhını

bombardıman etti. Bu arada 7 Temmuz 1980’de Başbakan Selim Hoss, istifa ederek, yerine Sünni Şefik Vazzan Başbakan oldu (Arı 2004:428-463). Böylece “Diyalog Hükümeti” olarak adlandırdığı yeni hükümet, Ekim ayında göreve başladı.

Yeni hükümete rağmen, 1981 yılı da Lübnan’da çetin çatışmalara sahne oldu. Yıl içinde, İsrail’in Filistin mevzilerine yönelik saldırılan artan bir şekilde devam etti. 1981 Nisan ayında, Doğu Beyrut’ta Falanjistlerin desteği ile çoğunluğu Hıristiyan askerlerden oluşan Lübnan Ordusu ve Suriye birlikleri arasında şiddetli çatışmalar başladı. Aynı mücadele, Doğu Lübnan’daki Beka Vadisinde bulunan Zahle’de de devam etmekteydi. Bu arada, güvenlik ortamının bozulması nedeniyle de Suriye dışında Arap devletleri, Arap Caydırıcı Gücünden askerlerini çekmişlerdi(Acar 1989: 91). Suriye’nin Beka Vadisine Sovyetler Birliğinden aldığı SAM-6 füzelerini yerleşirmesi üzerine, olayın bir Suriye-İsrail gerginliğine dönüşmesinden endişelenen ABD, 5 Mayıs 1981’de özel temsilci Philip Habib’i yeniden bölgeye gönderdi. Bölgede temaslarda bulunan Habib, başta Suudi Arabistan olmak üzere Arap ülkelerini Lübnan krizi ile daha yakından ilgilenmeye çağırıldı. Habib’in bu teşebbüsü üzerine 6 Haziran 1981’de Cumhurbaşkanı Sarkis’ in başkanlığında Beyrut’ta Arap ülkelerinin temsilcileri bir araya gelerek bir toplantı yaptılar (Yılmaz 2004: 259). Ancak bu toplantıdan bir sonuç alınamadı.

1981 Temmuz ayında İsrail Filistin karargâhlarını yeniden bombardıman etmeye başladı. 17 Temmuzda da birçok FKÖ üyesi Filistinlinin yaşadığı Batı Beyrut’taki Fakhani yöresini havadan bombardıman etti. Böylece İsrail, artık Güney Lübnan ile sınırlı kalmayıp, taarruzlarını Beyrut’a kadar genişletmişti. İsrail’in bu faaliyetleri, Lübnan Hükümeti ve Filistinlilerin büyük tepkilerine neden oldu. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin bu konuda gösterdiği tepki ise, 20 Temmuz 1981 ‘de kabul ettiği 490 sayılı kararı* almak oldu. 1982 yılına gelindiğinde, Lübnan’daki olaylar daha da şiddetlendi ve sonuçta İsrail’in ülkeyi işgali ile sonuçlandı.

---

* Kararın Metni için The Yearbook of UN, 1981’e bakınız.

3. 1982 İsrail İşgali

a. İşgalin Gerçekleşmesi

İsrail, 21 Nisan 1982'de Damur'da Filistinlilere yönelik büyük bir bombardıman yaptı. 3 Haziranda İsrail'in Londra'daki Büyükelçisinin bir saldırı sonucu yaralanması, İsrail'e Lübnan'ı işgal konusunda beklediği fırsatı verdi. Saldırıdan Filistinlileri sorumlu tutan İsrail, aynı gün yani 3 Haziranda Batı Beyrut'ta bulunan ve Filistin gerillaları tarafından kullanılan eski bir stadyum ile Güney Lübnan'daki bazı Filistin mevzilerini havadan bombardıman etti. Bu olaydan sonra da 6 Haziran 1982'de İsrail, "Galile'ye Banş Operasyonu" adını verdikleri Lübnan'ı işgal hareketini başlattı (Yılmaz 2004:260). İsrail'in amacının ilk etapta, Lübnan'ın güneyindeki 40 km'lik şerit içindeki Filistinli gerillaları etkisiz hale getirmek ve kendi kuzey sınırını güvence altına almak olduğu açıklandı. Ancak, güçlü Filistin savunması karşısında İsrail birlikleri, kuzeye doğru hızla ilerlemeye başladılar. Haziran ayı sonunda, İsrail askerleri Beyrut Havaalanına kadar ulaştılar. Savaş süresince doğu ve batı Beyrut iki farklı görünüme sahipti(Arı 2004:428-463). Doğu Beyrut Hıristiyanların elinde olduğu için bu bölgede çatışmalar olmadı ve İsrail askerleri rahatlıkla buraya girdiler.

Suriye, savaşın ilk dönemlerinde çarpışmalara girmedi. Ancak, zaman geçtikçe, Lübnan'daki Suriye birlikleri, İsrail kuvvetleri ile çarpışmaya başladılar. Ancak, İsrail'i Suriye ile mücadelesinde sınırlayan bir husus vardı. Sovyetler Birliği ile Suriye 1980 yılında İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Antlaşması imzalamışlardı. İsrail, Suriye'den değil ancak, bir Sovyet müdahalesi ile karşı karşıya gelmekten çekindiği için Suriye ile Beka'da bir ateşkes yapmayı tercih etti. Böylece, Lübnan'daki Filistinli gerillalar, İsrail ile mücadelelerinde yalnız kalmış oluyorlardı (Acar 1989: 96, 97). Temmuz ayına gelindiğinde, İsrail Batı Beyrut'ta bulunan Filistinlileri iyice sıkıştırdı. İsrail, kara, hava ve denizden roket ve top atışları ile Filistinlilere karşı bir yıpratma savaşına başlamıştı. İsrail uçakları 2 Temmuzda Batı Beyrut'a attıkları bildirilerle tüm sivillerin Batı Beyrut'u bir an önce terk etmelerini, İsrail'in şiddetli bir saldırıya geçeceğini duyurdu. Gerçekten bu tarihten sonra İsrail

bombardımanı daha da şiddetlendi. Olaylar karşısında Lübnan Hükümeti çaresiz kalmış ve İsrail'i kınamaktan öteye gidememişti. Keza aynı şekilde Arap ülkeleri de İsrail'i saldırganlıkla suçlamaktan başka aktif bir tutum içine giremediler. Ancak, ABD Başkanı Ronald Reagan, olayların gittikçe içinden çıkılmaz bir duruma girdiğini görünce, İsrail Başbakanı Begin'e bir mesaj gönderdi (Yılmaz 2004: 261). ABD bombardımanın durdurulmasını sert bir dille istedi. ABD'nin baskısı karşısında, İsrail harekâtı durdurmak zorunda kaldı ve ateşkes yapıldı.

Ateşkes ilan edilmeden önce, Philip Habib'in hazırlamış olduğu 14 maddelik Barış Planı hem FKÖ hem de İsrail tarafından zaten kabul edilmişti. 'Habib Planı şu hususları içermekteydi (Halloum 1989: 208):

- 1- Taraflar arasında tam ateşkes sağlanacak;
- 2- Beyrut'tan barış içinde çekilme bir plan çerçevesinde gerçekleşecek;
- 3- Geri çekilme işlemi, çok uluslu kuvvetler gözetiminde yürütülecek;
- 4- Lübnan'da kalacak olan savaşçı olmayan sivil Filistinliler, Lübnan yasa ve uygulamalarına tabi olacaklar;
- 5- Çekilme gününde çok uluslu kuvvetler Batı Beyrut'ta Filistinlilerin ve Lübnanlıların güvenliğini garanti edecek ve devlet otoritesine yardımcı olacaktır. Bu kuvvet, 800 Amerikalı, 800 Fransız, 400 İtalyan ve düzen ve güvenliği sağlamaya yetecek 3000 kadar Lübnan askerinden oluşacaktır;
- 6- Eğer planın herhangi bir bölümünün uygulanması imkânsız hale gelirse, çok uluslu kuvvetin fonksiyonu da geçersiz sayılacaktır;
- 7- Çok uluslu kuvvetin gözetimi bir ay sürecek, Lübnan Hükümeti gerekli görürse, süreyi uzatabilecektir;
- 8- Boşaltma işlemine Kızıl Haç yardımcı olacaktır;
- 9- Boşaltma, deniz yoluyla Beyrut limanından, hava yoluyla Kıbrıs'tan ve kara yoluyla Beyrut-Şam yolundan yürütülecektir. Lübnan Ordusu,

işlemin yürütülmesinde FKÖ ile işbirliği yaparken İsrail Ordusu, uluslararası karayolunu boşaltarak çekilmenin güvenliğini sağlayacaktır;

10- Boşaltma, 15 gün içinde tamamlanacak, gün ışığında yürütülecek, savaşçılar hafif silahlarını yanlarında götürebileceklerdir. Ancak, ağır silahlar Lübnan Ordusuna devredilecektir;

11- FKÖ liderliği Lübnan'ı halka açık olarak terk edecek, ayrılışı açık olarak duyurulacaktır.

Habib Planı gereğince, 21 Ağustos 1982'de Filistinliler ve Suriyeli askerler Batı Beyrut'u terk etmeye başladılar. Tahliye işi, 1 Eylül 1982'de tamamlandı. 10 Eylül 1982'de de uluslararası güç, Lübnan'dan ayrıldı (Ateş 1999: 249). Bu şekilde Lübnan'da İsrail- Filistin mücadelesi sona ermiş oluyordu.

b. İşgalden Sonra Lübnan

Filistinli gerillaların Lübnan'dan tahliyeleri sırasında, 28 Ağustos 1982'de yapılan seçimler sonucunda Beşir Cemayel Cumhurbaşkanı oldu. Fakat Cemayel göreve başlamadan 14 Eylül 1982'de bir suikaste kurban gitti. Onun yerine Cumhurbaşkanlığına kardeşi Emir Cemayel seçildi. Emir Cemayel, ılımlı yönü ile bilindiği için Suriye ve diğer Arap ülkeleri tarafından memnunlukla karşılandı. Ancak, Emir Cemayel'in Cumhurbaşkanı olması, Lübnan'daki olayları durdurmadı. Beşir Cemayel'in öldürülmesine misilleme olarak Falanjistler, İsrail'in bilgisi dâhilinde 16–17 Eylül 1982 tarihlerinde Filistin mülteci kampları olan Sabra ve Şatilla'ya girerek, “Sabra ve Şatilla Saldırısı” olarak adlandırılan ve tarihin en kanlı saldırılarından birini gerçekleştirdiler (Ateş 1999: 250). Bu olay İsrail'liler tarafından bütün savaşlardan fazla hatta Beyrut'un kuşatılmasından da fazla bir cinayet tesiri yaparak belleklerine kazınmıştır (Turan 2003: 382). Olay, bütün dünyada büyük tepki yaratırken, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi de olayı kınadı. Söz konusu kararı takiben Emir Cemayel, ABD'ye başvurarak, uluslararası gücün yeniden oluşturulmasını talep etti. Bunun üzerine Amerikan, Fransız, İngiliz ve İtalyan birliklerinden oluşan güç, yeniden göreve başladı

İşgal sonrası Lübnan'da olayların durulacağı yerde daha da karmaşık hale geldiği görüldü. Bu kez Şiiler, çatışmaların önemli bir unsuru haline geldiler. Şiiler, Lübnan nüfusunun en büyük oranını teşkil ederler. Büyük bölümünün Güney Lübnan'da yaşadığı Şiiler, İsrail işgali sırasında saldırılara maruz kalmışlardı. Bu olay onları Filistinlilere karşı harekete geçme ve Lübnan'dan çıkarma amacı etrafında birleştirdi. Gerçekte, Şiiler, daha 1959 yılında Musa Sadr'ın öncülüğünde "Emel" Örgütü etrafında organize olmuşlardı. Nihayetinde 1979 İran İslam Devrimi Şiileri, daha da güçlü hale getirdi. Ancak, güçlenmeyle birlikte, aralarında anlaşmazlıklar ve bölünmeler meydana geldi. Yeni kurulan Şii örgütler içinde en etkilisi ise "Hizbullah" oldu. Bu bölünmede, özellikle Emel Örgütü ile Hizbullah arasında çetin bir mücadele başladı. Suriye yanlısı Emel Örgütü, Lübnan'ın bütünlüğünü savunurken, İran yanlısı Hizbullah ise, Lübnan'da bir İslam devleti kurulması amacını güdüyor ve bu konuda İran'dan destek alıyordu. Bu durum, yani İran'ın Şiilere desteği ise Suriye'yi rahatsız etmeye başladı (Arı 2004: 428-463). Böylece Şiiler, FKÖ'nün Beyrut'tan ayrılmasından sonra FKÖ'den boşalan yeri doldurmak ve önce Müslüman gruplar arasında daha sonra da tüm ülkede iktidarı ele geçirmek amacıyla harekete geçtiler ve ülkede eylemler başlattılar.

Sabra ve Şatilla saldırısından sonra İsrail'in Lübnan'dan çıkarılması konusunda baskılar artmaya başladı. İsrail'in bu konuda öne sürdüğü koşul, Suriye ile eş zamanlı çekilmek ve Lübnan topraklarının İsrail'e yönelik saldırılarda üs görevi görmemesi konusunda garanti verilmesiydi. Suriye, bu koşulu tepki ile karşıladı. Suriye'ye göre, kendisi Lübnan'a Lübnan Hükümetinin talebi üzerine gelmiş, oysa İsrail, bu toprakları işgal etmişti. Bu nedenle de İsrail, Lübnan'dan koşulsuz olarak çekilmeliydi (Ateş 1999: 251, 252). İsrail'in Lübnan'dan çekilmesine ilişkin görüşmeler, 28 Aralık 1982'de başladı. Söz konusu görüşmelerde, Lübnan İsrail'in bir an önce ülkeden çıkmasını sağlamaya çalışırken, İsrail ise bazı garantiler almadan çıkmak istemiyordu. Ancak, ABD'nin baskısıyla taraflar arasındaki müzakereler, 17 Mayıs 1983'te bir Antlaşmanın imzalanması ile sonuçlandı. Buna göre:

1- İsrail ve Suriye eş zamanlı olarak 8 ila 10 hafta içinde Lübnan'dan çekileceklerdi

2- Aynı zamanda Güney Lübnan'da bir "güvenlik bölgesi" oluşturulacaktı. Bu bölge, Lübnan Ordusu tarafından kontrol edilecekti. Ancak, güvenlik bölgesindeki birlikler arasında 50 İsrail askeri bulunacaktı. Lübnan vatandaşı dışındakiler ancak özel izinle bölgeye girebileceklerdi.

3- Her iki devlet de, topraklarının birbirlerine karşı düşmanca faaliyetler amacıyla kullanılmasına izin vermeyecekti.

4- Askeri sorunları çözmek amacıyla ABD, İsrail ve Lübnan temsilcilerinden oluşacak bir askeri irtibat bürosu kurulacaktı.

Antlaşmanın uygulanabilmesi için Suriye'nin ikna edilmesi gerekliydi. Ancak, Suriye Antlaşmayı kabul etmiyor ve uygulamaya geçirilmemesi için her şeyi yapıyordu. ABD'nin çabaları dahi başarılı olmadı. Bu arada, ülkedeki Şii gruplar, İsrail ve Uluslararası Gücün ülkeden çıkması için bunları hedef alan saldırılarda bulunmaya başladılar. Özellikle 23 Ekim 1983'te Batı-Doğu Beyrut arasında bulunan Amerikan ve Fransız karargâhlarına yapılan baskınlarda 241 Amerikalı ve 58 Fransız askerinin ölmesi büyük bir şok etkisi yaptı. Kamuoylarının büyük baskısı ile karşılaşan Batılı devletler, Lübnan'daki askeri kuvvetlerini çekmeye başladılar (Yılmaz 2004: 266). Bu arada Cumhurbaşkanı Emir Cemayel, 24 Şubat 1984'te Şam'ı ziyaret ederek, Lübnan'da 1943 Ulusal Pakt sistemini düzeltmeyi kabul etti. Bu karar, Müslüman gruplar ve Suriye tarafından olumlu karşılanırken, Hıristiyan gruplar ve İsrail tarafından tepki ile karşılandı. İsrail, 13 Ocak 1985'te Lübnan'dan çekilmeyi kabul etti. İsrail'in çekilme kararında kamuoyunun baskısı yanında ABD'nin baskısı ve Lübnan'da bulunmanın mali külfeti de etkili oldu. İsrail, 9 Haziran 1985'te Lübnan'daki askerlerinin tahliye işlemini tamamladığını açıkladı (Ateş 1999: 254, 255). Ancak, tahliye işlemini tamamlamakla birlikte, Güney Lübnan' da küçük bir alanda kontrolünü devam ettirdi.

4. 1985- 2005 Yılları Arası Lübnan

Özellikle bu yirmi yıllık dönem Lübnan'da Suriye askerleri varlığının devam etmesi ve ülkedeki nüfuzunun sıkıntılara neden olduğu görülmüştür. Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla birlikte İki kutuplu sistemin sona ermesi ve bölgede Amerika Birleşik Devletlerinin otoritesini arttırdığı görülmektedir.

a. Irak'ın Kuveyt'i İşgali ve Lübnan (1990)

Irak Ağustos 1990'da komşusu olan Kuveyt'i işgal ederek uluslararası toplumun dikkatini bu küçük petrol ülkesine çeker. Irak bu işgaliyle dünyanın en büyük petrol rezervlerine sahip olan ülkesi Suudi Arabistan'ı da tehdit eder.(Sander 1991:509) Suriye Rejimi Lübnan'ı kontrol etmenin karşılığında Irak'la aynı safta yer almama sözü verir. Suriye bu sözünü tutmayarak Eylül 1990'da kara ve hava kuvvetlerini harekete geçirerek Lübnan Başkanlık Sarayını ve Savunma Bakanlığını işgal eder. Bu arada Lübnan Ordusunu da bozguna uğratar. Suriye Rejimi işgal ettiği Lübnan'da geçici bir hükümet ve cumhurbaşkanı atar. Bundan sonra Lübnan halkına karşı tutuklamalar, kaçırmalar, eziyet ve öldürmeler içeren geniş çaplı bir zulüm hareketi başlatır.

b. Suriye'nin Lübnan'da varlığı ve Kukla Rejim (1991–2000)

Suriye Arap Ligi ülkelerinin aracılık yaptığı Taif Antlaşmasını zorla kabul ettirir. Bu antlaşma siyasi reformların yapılmasını ve Lübnan'daki tüm milislerin silahsızlandırılmasını içeriyordu.

Diğer yandan bu antlaşma Suriye'nin Lübnan'ı işgalini meşru kılıyordu ve Suriye yanlısı hükümetin isteğiyle Suriye kuvvetlerinin kısmi bir tahliyesinden bahsediyordu. Suriye yanlısı hükümet Lübnan Başbakan'ını Fransa'ya sürgüne gönderdi ve Suriye'nin Lübnan'ı işgalini meşrulaştırdı. Suriye, başkenti, havayollarını, limanları ve önemli şehirleri içeren işgalinde Lübnan'ın yüzde 90'ının kontrolünü elinde bulunduruyordu. Bu işgalle beraber Suriye Lübnan'daki askeri ve siyasi varlığını güçlendirmiştir. Suriye Hizbullah, Amal ve radikal Filistin gurupları hariç Lübnan Milislerini silahsızlandırmıştır. Lübnan Ordusu ana faaliyet alanlarından mahrum edilmiştir ve sadece iç güvenliği sağlama görevi verilmiştir. Lübnan'daki kukla rejim Lübnan

Anayasa'sını değiştirerek Suriye güdümündeki cumhurbaşkanına ve seçimlere izin vermiştir. Bu rejim ayrıca Suriye Hükümeti'yle biręok antlaşma yaparak Lübnan'ın doğal kaynaklarının Suriye tarafından kullanılmasına izin vermiştir. Lübnan toplumu; özellikle niversite öğrencileri, mühendisler, akademisyenler, hukuk adamları vs. barışçıl bir devrim başlatarak Suriye'nin Lübnan'dan çekilmesini içeren Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Karar 520'nin uygulanmasını istemektedirler.

c. Lübnan'da Suriye'nin Baskıcı Yönetimi

Lübnan halkının seçim hakkına sahip olan nüfusunun yüzde doksanı, Suriye'nin düzenlemiş olduğu 1992 parlamento seçimlerini boykot etti. Lübnan'da Suriye'nin işgaline karşı olan genel tavra Suriye Lübnan'ın etnik ve dini yapısını değiştirmekle cevap vermiştir.

Suriye geçici hükümete baskı yaparak yaklaşık olarak yarım milyon Suriyeli ve Filistinliyi yurttaşlığa kabul ederek bir gecede onlara oy hakkı vermiştir. Bu yaklaşık olarak Lübnan nüfusunun yüzde yirmisine tekabül ediyordu. Lübnan Yüksek Yargı Konseyi bu duruma karşı ęıktı. Fakat dünyanın farklı yerlerinde yaklaşık yarım milyon Lübnanlı olmayan insan Lübnan vatandaşı olarak hayatlarına devam ediyordu.

Aynı zamanda Suriye kuvvetleri Lübnan'da 1,5 milyon yasadışı Suriyeli işçinin ęalıřmasına izin veriyordu. Bu rakam Lübnan nüfusunun yarısına yakındır. Suriyeli İşçilerin Lübnan'daki varlığı Lübnan işçilerini yüzde otuz beşinin kendi ülkelerini terk ederek başka ülkelerde iş aramalarına neden olmuştur.

d. İsrail'in Lübnan'dan Geri Çekilmesi

1990'larda Suriye Lübnan'ın yüzde doksanı, geri kalan yüzde onunu ise İsrail işgal etmiş durumdaydı. Hizbullah zellikle İsrail işgaline karşı sergilemiş olduğu direnęle ülkede popüler bir konuma gelmişti.

Mayıs 1999'da İsrail'de Barak Başbakanlık seçim kampanyalarını sürdürürken bir yıl içinde Lübnan'dan ęekileceklerine söz vermişti (Malik 2000: 136). İsrail Birleşmiş Milletlerin 425 sayılı kararına göre Mayıs 2000'de Güney

Lübnan'dan askerlerini çekti. Hizbullah milisleri silah bırakmayı reddettiler ve İsrail'in geri çekilmesinden sonra Lübnan'ın siyasi ve sivil hayatında yer aldılar.

Suriye, Lübnan ordusunun Güney Lübnan'da konuşlanmasına izin vermezken Hizbullah'ın Güney Lübnan'daki faaliyetlerine göz yumdu. İsrail'in geri çekilmesinden sonraki dönemde Suriye'nin de Lübnan'dan geri çekilmesi konusunda bölgesel, ulusal ve uluslar arası arenada sesler yükseldi.

Suriye'deki Baas Rejimi Lübnan ve İsrail arasında çatışma konusu olan Şebaa Çiflikleri meselesini Birleşmiş Milletler ve İsrail arasında tartışılır bir hale getirdi. Suriye'nin amacı burada Uluslararası toplumun dikkatini Lübnan'ın İşgali'nden başka yönlere çekmekti.

Suriye Ordusu tarafından korunan bazı radikal Filistinliler Lübnan'daki Filistin Kampları üzerine otoritelerini güçlendirdiler. Lübnan güvenlik güçleri bu örgütlerin etkilerini önlemede yetersiz kaldılar.

e. 7 Ağustos Olayları

2000'li yılların başlarında Suriye Ordusu ve İstihbarat Birimleri Lübnan'ı kontrol altında tutmaktaydı. Yüzlerce Lübnanlı kaçırılmakta, ceza evlerine konmakta ve öldürülmekteydi. Suriye Hapishanelerinde birçok Lübnanlı işkenceye maruz kalmaktaydı.

7- 8 Ağustos 2001 yılında Maruni piskopos Nasrallah Peter Sfeir Dürzi ve Hıristiyan milisler arasında tarihi sayılabilecek bir uzlaşmaya aracılık etti. Dürzî ve Hıristiyan milisler iç savaş yıllarında birbirlerine ağır kayıplar verdirmişlerdi.

Suriye ve O'nun Lübnan'daki kukla hükümeti bu uzlaşmaya sıcak bakmadılar. Bunun sebebi bu uzlaşmanın Suriye'nin Lübnan'daki etkinliğini azaltacağı düşüncesidir. Lübnan güvenlik güçleri Suriye karşıtı olan yüzlerce Lübnanlıyı tutuklamıştır. Yüzlerce insan sorgulanmadan hapishanelere gönderilmiştir. Lübnan'dan ve dünyadan birçok insan Lübnan'daki öğrenci protestolarını engellemek için Lübnan'daki Suriye yanlısı hükümetin saldırılarını hayretle izlemişlerdir. Bu olaylar daha sonra '7 Ağustos Olayları'

olarak anılmıştır. Dünyanın dört bir tarafındaki Lübnanlılar bu olaylar karşısında harekete geçmişlerdir. Lübnanlı kuruluşlar ve sürgünde bulunan liderler uluslararası ilgiyi bölgeye çekmek için gayret göstermişlerdir.

f. ABD’de 11 Eylül Saldırısı ve Lübnan

Amerika Birleşik Devletleri’ndeki İkiz Kulelere ve diğer hedeflere yönelik yapılan saldırılar güçlü ülkelerin önceliklerini düzenlemelerine ve ihmal edilmiş olan olaylara tekrar eğilmelerine neden oldu. Özellikle Lübnan’da demokrasinin zayıflaması, radikal grupların güçlenmesi ve kontrol edilemeyen para transferlerinin gerçekleşmesi bu ülkenin mercek altına alınmasını sağladı.

5. 2001- 2005 Yılları Arası Lübnan

a. Lübnan’da Murr Televizyon İstasyonu

Yerel ve uluslararası guruplardan baskı gören Suriye Rejimi Lübnan’daki imajını tekrar şekillendirmeye çalışır. Suriye Beyrut’tan ve birçok bölgeden kısmi olarak çekileceğini duyurur. Fakat bu adımlar hem yerel hem de uluslar arası camiaya ikna edici gelmez.

Lübnan’daki Suriye karşıtı guruplar ve partiler, Suriye’nin Lübnan’daki yasadışı otoritesi ve bunun ülkeye verdiği zararlar neticesinde gücünü arttırır.

Suriye kontrolündeki parlamentoda 2002 yılında bir seçim yapılması kararlaştırıldı. Suriye karşıtı gurupların aday Gabriel Murr, Suriye yanlısı aday Mirna Murr’a karşı mücadele edecekti. Seçim bir bölgede yapılacağı için Suriye’nin yapacağı manipülasyonlar zorlaşmıştı.

Suriye yanlısı rejim yapacağı hileli teknikler sayesinde seçim zaferine kesin gözüyle bakıyordu. Tüm yasal olmayan metotlara rağmen Suriye karşıtı aday oyların % 45’ini alırken, Suriye yandaşı aday oyların %43’ünü alabildi.

Lübnan’daki Suriye yanlısı hükümet seçim sonuçlarını iptal etti ve ölen milletvekilinden boşalan koltuğa % 2 oy almış üçüncü bir aday atadı. Hatta sahibi Suriye karşıtı aday olan Murr televizyon istasyonunu kapattı.

b. Suriye’nin Sorumluluğu ve Lübnan’ın Egemenliğini Yeniden Yapılandırma Kanunu (2002)

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Lübnan Lobileri Lübnan'ın özgürlüğünü destekleyen bir kanunun çıkmasını sağladılar. “Suriye'nin Sorumluluğu ve Lübnan'ın Egemenliğinin Yeniden yapılandırılması Kanunu” Birleşik Devletler Kongresinden geçti ve 2003 yılında Başkan George W. Bush tarafından imzalandı.

Bu kanun ‘Suriye’nin teröre olan desteğini kesmesini, Lübnan’ı işgalini sonlandırmasını ve kitle imha silahlarını üretimini bırakması’ maddelerini içerir.

Bu kanun sonuç olarak Lübnan’ın bağımsızlığının sağlanmasına dikkat çekerek; Lübnan’ın egemenliğinin yeniden yapılandırılması, siyasi bağımsızlık ve toprak bütünlüğü gibi konulara vurgu yapmıştır.

Fransız hükümeti ve birçok Avrupa ülkesi Suriye Ordusu ve Güvenlik güçlerinin Lübnan’dan çekilmesi gerektiğini savunmuşlar ve ABD’yi bu konuda desteklemişlerdir. Fakat Suriye Rejimi Beyrut’un bir kısmından kısmi bir geri çekilişle baskıları hafifletmeye çalışmıştır.

c. 1559 Sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararı (2004)

Uluslararası toplum Suriye’nin Lübnan’da herhangi bir pozitif role sahip olduğunu artık düşünmemektedir. Suriye hükümeti müttefiki olan Cumhurbaşkanı Emile Lahoud’u görev süresi bitiminde tekrar Cumhurbaşkanı olarak görmek ister. Bunun içinde Lübnan Anayasa’sını değiştirmek için çalışır.

Amerika Birleşik Devletleri ve Fransa, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin de kabul ettiği 1559 sayılı öneriyi hazırlarlar. Bu öneri; Lübnan Anayasasına uygun, hiçbir yabancı devletin müdahalesi olmadan tasarlanmış, serbest ve adil bir Cumhurbaşkanlığı seçimini ve Lübnan’daki tüm güçlerin geri çekilmesini içeriyordu. Bu öneri ayrıca Lübnan’daki tüm silahlı milislerin silahsızlandırılmasını istiyordu.

Suriye Rejimi bu öneriyi görmezden geldi ve Lahoud karşıtı kamuoyuna rağmen Lübnan’daki kukla hükümete baskı yaparak Anayasanın değiştirilmesi ve Suriye yanlısı Cumhurbaşkanının görev süresini üç yıl daha uzatmaya çalıştı.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan 2004 Eylül'ünün sonunda Güvenlik Konseyine bir rapor sundu. Raporda Suriye Rejiminin askerlerini ve güvenlik güçlerini Lübnan'dan çekmeyi reddettiği ve ne Suriye hükümetinin ne de Lübnan'daki kukla hükümetin ülkedeki Hizbullah ve diğer radikal gurupların silahsızlandırılması konusunda başarı sağlandığı belirtildi.

d. Suriye'nin İşgaline Artan Tepkiler

Birleşmiş Milletlerin önerisi, Lübnan'a bölgesel ve uluslararası bir ilginin olduğunu göstermiştir. Ayrıca Arap medyası da diğer Arap rejimlerini kritik etmeme konusundaki geleneksel tabularını yıkmıştır.

'Lübnan'daki Suriye yanlısı Hükümet', 'Lübnan'ın Suriye yanlısı Cumhurbaşkanı', 'Suriye'nin atadığı cumhurbaşkanı' gibi terimler hem Arap medyasında hem de uluslararası toplumda Suriye'nin Lübnan'daki otoritesine vurgu yapmak için sıkça kullanılmaya başlandı. Ürdün'den ve diğer Arap ülkelerinden Suriye'nin 1559 sayılı Birleşmiş Milletler Kararını uygulaması yönünde sesler yükseldi.

2004 sonlarına doğru Lübnan kamuoyundan Suriye'ye ve Lübnan'daki kukla hükümete karşı tepkiler artmaya başladı. Özellikle daha önce Suriye rejimine yakın olan isimlerden Sünni lider Refik Hariri ve Dürzî lider Walid Juamblat da Suriye'ye olan tepkilerini belirttiler. Bu tepkiler geniş bir Hıristiyan ve Müslüman ittifakını doğurdu. Bu ittifak Mayıs 2005'te bir genel seçim yapılmasını kararlaştırdı.

Birleşmiş Milletlerin 1559 sayılı kararının uygulanmasında zarar görecektir kesimlerle, bu kararın uygulanmasını arzu edenler arasında bir çekişme ortamı oluştu. Bu karar Suriye güçlerinin ülkeden tamamen geri çekilmesini, Hizbullah ve diğer radikal güçlerin silahsızlandırılmasını istediğinden, bu kesimler kararın kendi ayrıcalıklı konumlarını zedeleyeceğinden dolayı uygulanmasını engellemeye çalışıyorlardı.

Suriye işgaline karşı olan ve Birleşmiş Milletlerin kararını destekleyen Lübnanlılar Lübnan'daki Suriye yanlısı hükümet tarafından eziyetlere maruz kaldılar. Suriye'ye karşı duruş, kaçırılan, işkence çektirilen, Suriye

hapishanelerinde ölüme terk edilenlerin kaderleri düşünüldüğünde birçok Lübnanlı açısından zor bir görevdi.

e. Sedir Devrimi (2005)

Suriye Lübnan işgaline karşı çıkan liderlere baskı yapmaya devam etti. Sürgündeki General Michel Aoun Lübnan'a geri dönerse tutuklanmakla tehdit edildi. Eski Lübnan Güçleri lideri Samir Gaegae 1994'ten beri Lübnan'da tutuklu bulunuyordu.

Joumblat'ın birinci yardımcısı Marwan Hamade Kasım 2004'te bir suikastten kurtuldu. Önceki başbakan Refik Hariri bir bombanın patlaması sonucu 14 Şubat 2005'te 16 kişiyle birlikte can verdi.

Muhalefet, Hariri suikastının sorumlusu olarak Suriye yanlısı hükümeti suçladı. Suriye askerlerinin acilen Lübnan'ı terk etmesi, uluslararası bir korunmanın sağlanması ve Suriye yanlısı hükümetin istifa etmesi istendi.

18 Şubat 2005'te Suriye karşıtları Lübnan'ı özgür kılmak için 'Barışçıl Bağımsızlık İsyanı' adı altında halkı harekete geçirdiler. Dünyanın dört bir tarafındaki Lübnanlılar Lübnan'ın bağımsızlığı konusunda fikir birliği içindeydiler. 28 Şubat 2005'te Suriye yanlısı hükümet protestolara daha fazla dayanamayıp istifa etti.

5 Mart 2005'te Suriye Cumhurbaşkanı ulusal ve uluslararası baskılara boyun eğerek Suriye Ordusunun iki aşamada Lübnan'dan geri çekileceğini duyurdu. Bunun anlamı Suriye artık Birleşmiş Milletlerin 1559 sayılı önergesini kabul etmiş oluyordu. Suriye Birlikleri 8 Martta Beyrut'tan ve kuzey Lübnan'dan kısmi bir geri çekilmeye başlamış oldu. Lübnan'daki Suriye karşıtı gösteriler hala devam ediyordu ve 14 Martta bir milyonun üzerinde insanla Lübnan'ın tarihindeki en büyük gösteri gerçekleşti.

Mart 2005'in sonlarına doğru Suriye Hükümeti Birliklerinin büyük bir kısmını Lübnan'dan çekti ve Lübnan'da bulunan İstihbarat Birimlerini dağıttı. Lübnanlılar Suriye'nin boşalttığı bölgelerde kutlamalar yaparken, Suriye yanlısı

militanlar bombalama eylemleri gerçekleştiriyorlardı. Birleşmiş Milletler ve uluslararası toplum Suriye Rejimini ve Lübnan'daki kukla hükümeti, Lübnan'daki güvenlik probleminin sorumlusu addediyorlardı.

26 şubat 2005'te Suriye ve Lübnan'daki kukla hükümeti Hariri suikastını sorumluları olarak ilan etti. Aynı zamanda Lübnan'daki hükümeti araştırmayı arpıtmakla ve delilleri saklamakla suçladı.

Amerika Birleşik Devletleri'nin önderliğindeki baskılara ve büyük çaptaki protestolara dayanamayan Suriye Hükümeti 30 Nisan 2005 Lübnan'ı tamamen boşaltmayı taahhüt etti.

Barışçıl Sedir Devrim Lübnan'da ve dünyanın birçok yerinde Lübnan'ın bağımsızlığı, Suriye'nin müdahalesinin olmadığı bir demokrasi için devam etmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

BÜYÜK ORTADOĞU'DA KÜÇÜK ORTADOĞU: LÜBNAN

I. LÜBNAN'IN ETNİK, DİNSEL VE EKONOMİK YAPISI VE BUNUN POLİTİK YANSIMALARI

Lübnan'da 18'den fazla dinsel topluluk bulunmaktadır. Dolayısıyla Lübnan'da yaşam çoğulculuk üzerine kurulmuştur. Ancak ülkedeki bu çoğulculuk daha çok düşmanlık içeren ve hatta bazen çatışmacı bir nitelik taşımaktadır. Lübnan toplumsal anlamda dinsel etiketlerin belirleyici olduğu bir mozaik görünümündedir. Lübnan konusunda dinsel ayrımların, ulaşılmak istenen siyasal ve ekonomik hedefler konusunda toplulukları mobilize eden önemli bir siyasal aktör olduğunu söylemek akılcı bir yaklaşım olur.

Lübnan'ın etnik kompozisyonu oldukça homojendir. Nüfusun %93'ü (1990 tahminlerine göre) Arap kökenlidir. Ülkenin hemen hemen tamamında Arapça konuşulmaktadır ve Arap dışı topluluklar bir etnik sorun oluşturmayacak şekilde toplumsal yapıya entegre olmuşlardır. Araplar dışında Ermeniler, Rumlar ve Türkler küçük topluluklar halinde ülkede yaşamaktadırlar. Bugün dört milyon civarında olan Lübnan nüfusunun %75'i İslam dininin farklı mezheplerine bağlı vatandaşlar tarafından oluşturulmaktadır. Bu mezhepler; Caferilik, Şiilik, Sünnilik, Alevîlik, Nusayrilik (Aleviliğe yakın bir kol), Dürzîlik, İsmaililik (Şiiliğin bir kolu) gibi topluluklardan oluşmaktadır, nüfusun geriye kalan %25'ini içerisinde çeşitli mezheplerin yer aldığı Hıristiyan vatandaşlar oluşturumaktadırlar. Hâkim mezhep ise Katolik mezhebidir.

A-DİNSEL GRUPLARIN OLUŞUMU

1-Müslümanlar

Müslümanlar ülkede toplam nüfusun yaklaşık % 75'ini teşkil etmektedir. Daha önceleri azınlıkta olan Müslüman nüfusu, ülkede iç savaşın başlamasıyla çoğunluğa geçmiştir. Ülkede temsilcileri bulunan Müslüman Mezhepler: Sünniler, Şiiler ve Dürzîlerdir.

a. Şiiler

Lübnan'ın en yüksek nüfus oranına sahip toplumsal grubunu Şiiler oluşturmaktadır. Ülke nüfusunun yüzde 30'luk bir dilimini oluşturan Şiiler ekonomik açıdan geri kalmış bir topluluktur (Alkan 2000:290, 291). Ülke nüfusunun en hızlı artan kesimini de Şiiler oluşturmaktadır. 1968 yılında ülke nüfusunun % 18'i Şii iken, bugün bu oran % 30 civarında seyretmektedir (Shaaikh 1992: 140). Bu Şii Mezhep topluluğu 12 İmam'a inanırlar ve baş İmam olarak da Hz. Ali'yi tanırlar. Şii cemaati çoğunluk olarak ülkenin doğusunda Baalbek ile güneyindeki Tyre şehirlerinde yaşarlar (Collelo 1989: 50). Hamadeh ve Esad aileleri, ülkede en güçlü Şii aileler olarak bilinmekle birlikte, bu topluluk üzerinde Zaimlerden çok İran'ın etkisi daha belirgindir.

b. Sünniler

Ülkede sayı bakımından üçüncü sırada yer alan dini topluluktur. 600 000 kadar Sünni Batı Beyrut'ta, güneyde merkez kıyı şeridinde ve kuzeyde yaşamaktadırlar. Ash Shamal Eyaleti'nin merkezi olan Tripoli ve Al Jaub Eyaleti'nin merkezi Sidon yerleşim yerleridir.

c. Dürziler

"Dağlık Lübnan" halkından olan Dürzîler, ülke tarihinde önemli roller oynamış bir topluluktur. Kapalı bir inanç sistemine sahip olan Dürzîler esas itibariyle İsmail'i Şiiliğinin uç bir kolunu teşkil ederler. Sayıları ikiyüzbin civarındadır.

Dürziler, 1017 yılında kendini Tanrı olarak ilan ettikten sonra esrarlı bir şekilde ortadan kaybolan ünlü Fatımi Halifesi al- Hakim'in veziri Hamza bin Alimin kurduğu mezhebin üyeleridir. Köken bakımından kendilerini Müslüman Arap saymakla birlikte, al-Hakim'in ölmediğine, günün birinde Mehdi olarak yeniden ortaya çıkacağına inanmaktadırlar. Bu inançları yüzünden al-Hakim'den sonra gelen Fatımi halifeleri tarafından şiddetle cezalandırılmışlar, bu cezadan kurtulmak için Darazi adında bir din hocasının önderliğinde Suriye'ye göçmüşlerdir. 1860 yılına gelindiğinde, Dürzîler toplu olarak Lübnan

dağlarının güneyindeki Şuf bölgesinde, Anti-Lübnanlardaki Hasbeya ve Raşeya çevrelerinde yaşıyorlardı (Ülman 1966: 7).

Dürzîler hakkında ikinci bir görüş ise şöyledir: Şiiliğin bir alt kolu olan Dürzîlik, ülkede yer alan dördüncü dini topluluk olduğu için, bir mezhep muamelesi görmektedir. Şiiler 1000 yılı başlarında Şii İmam Cafer-es-Sadık'ın oğlu Musa el-Kazım'ı imam kabul etmişlerdir. Ancak bazı tarikatlar ise, Cafer'in en büyük oğlu İsmail'i imam kabul etmişlerdir. Böylece kimin imam olacağı konusunda ortaya iki doktrin atılmıştır: Hamza ve Derazi doktrinleri. 1021 'de Derazi'nin doktrini kabul edilmiştir. Buna göre, imam İsmail'dir ve de Fatımi Halife el-Hâkim'in kurallarını uygulamaya başlamıştır. Derazi doktrinine inananların adı sonradan Dürzî olmuştur. Dürzîlerin temel dini inançları şöyledir: Tanrı tektir. O, Ali'de ve en son Hâkim'in kişiliğinde kendini bulmuştur. Hâkim, bir gün Mısır'a dönecek ve herkesi yaptığı işe göre yargılayacaktır. Hâkim, Dürzîlere, inançlarının yedi ana şartları olduğunu belirtmiştir. Bunlar: Sözünde doğruluk, Ortak ve karşılıklı yardım, diğer tüm dinleri terk etme, şeytan ruhlardan ve yanlış yolda olanlardan ayrılma, Hâkim'in ilahlığına inanma, Hâkim'in tüm faaliyetlerini bunlar ne olursa olsunlar kabul etme, Hâkim'in emirlerine kayıtsız şartsız teslimiyet

Dürzîler yoğun olarak, Batı Beyrut, Shuf (Şuf) Dağları bölgesinde ve Hasbaya ve Rashaya bölgesi civarlarında yaşamaktadırlar. Dürzîlik için, Hıristiyanlık ve Müslümanlığın karışımı alt bir mezhep de diyebiliriz. Çünkü kıyametten önce, İsa'nın dünyaya geleceği inancı gibi, Hakim'in de Mısır'a döneceği inancı bulunmaktadır. Dürzîlerin temel inanışları dışında, inançlarıyla ilgili başka bilgi bulunmamaktadır.

2- Hıristiyanlar

Hıristiyanlar ise, ülke nüfusunun yaklaşık % 25'ini teşkil etmektedir ve bunlar, Marunîler, Rum Ortodoks ve Katolik Rum ve Ermeniler Hıristiyan mezhepleri arasındadır. Ancak sayıları çok az da olsa Protestanlar da yaşamaktadır.

a. Marunîler

Marunîler Ortadoğu'daki en büyük Hıristiyan nüfusu oluşturlar (Demirci 2004: 187). Aynı zamanda ülkedeki ikinci büyük grubu da oluşturmaktadır. Bu grup da Arap orijinli olup Hıristiyanlığın Katolik mezhebindedir. Dağlık Lübnan halkından olup, kökenleri 4. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Bu günkü nüfusları sekizyüz bin civarındadır. Siyasal güçleri önemli oranda azalmışsa da ülkenin ticari ve finansal gücünün önemli bir kısmını ellerinde bulundurmaktadırlar. IV. Yüzyılda yaşamış Maon isimli bir Hıristiyan rahibin kurduğu mezhebi izledikleri için kendilerine Maruni denilmektedir (Ülman 1966: 6). Marun kelimesi eski Süryanice'de "Küçük Efendi" anlamına gelir (Khalil : 1173). Marunîler de ülkede etkindirler ve ülke toplam nüfusunun yaklaşık % 17'sini oluşturmaktadırlar. Bir Doğu kilisesi olan Marunî Kilisesi sekizinci yüzyılın başlarına kadar Monotelit Doktrinini savunuyorlardı ancak on ikinci yüzyılda Haçlı Seferleri ile Roma Katolik Doktrini'ni benimsemişler ve on sekizinci yüzyılın başlarında, Vatikan'la kesin olarak Papalık ile ilişkilerini tanımlayan bir anlaşma yapmışlardır.

Kendilerini Lübnan'ın ilk Hıristiyanları olarak gören Marunîler, modern Lübnan'ın ekonomi ve politikasında baskı grubudur. Lübnan'ın amblemi olan Sedir Ağacı, aynı zamanda Marunî bağımsızlığının bir sembolüdür (Gilmour 1987: ch. VII).

İç Savaştan dolayı, mezheplerin hangi şehir ve bölgelerde yoğun olarak bulunduğu konusunda bir istatistik yapmak zor olsa da, Marunîlerin yoğun olarak Dağ Lübnan denen Kuzeyde ve İç Savaştan sonra Beyrut'ta yaşamaktadırlar (Collelo 1989: 49).

b. Ortodokslar

Küçük Hıristiyan toplulukların en büyüğü sayıları İki yüz bini bulan Rum Ortodokslardır. Bunlara bölgesel olarak "Melkit" adı verilmektedir. Lübnan Ortodoksları, Grek Ortodokslar olarak bilinirler. Bizanslılardan kalan bir Hıristiyan topluluğudur. Ülke genelinde, nüfus olarak beşinci sırada yer alır. Grek Ortodokslar ülke nüfusunun yaklaşık % 6'sını teşkil etmektedir.

Bu Ortodoks cemaat daha çok Zahlah (Zahle) ve de Hasbeya, Dayr al-Qamar gibi orta ve güney Lübnan şehirlerinde yaşamaktadırlar.

c. Katolikler

Katolik mezhebinde olan Lübnanlıların ülkedeki adı Katolik Rumlardır. Roma İmparatorluğu'ndan kalan Hıristiyanlar olup, nüfus olarak ülkede altıncı sırada yer alırlar. Sayıları 150 000 civarındadır. Katolikler de, Ortodokslarla hemen hemen aynı şehirlerde yaşamaktadırlar.

On ikinci yüzyılda Haçlı Seferleri'nde yayılmaya başlayan Papa'nın hâkimiyeti, Marunî Kilisesi hariç, diğer kiliselerde sorun yaratmıştı. Özellikle Kuzey Suriye'deki Katolik ve Katolik olmayan gruplar arasında kiliselerin denetimi konusunda anlaşmazlıklar olmuş, daha sonraları, On sekizinci yüzyılın başlarında fiili bir ayrılık meydana gelmişti. Bu tarihten itibaren Antakya Ortodoks Patrikliği içinde patrikler ve piskoposlar iki ayrı çizgi izlediler. Birisi, Konstantinopolis Ekümenik Patrikliği'nin üstünlüğünü kabul ederken, diğeri "Uniat"ı ya da "Grek Katolikliğini, yani kendi törelerini muhafaza etmekle birlikte, Papa'nın otoritesini kabul etmişti (Hourani 1997: 274). Lübnan'daki Grek Katoliklerin kökeni bunlara yani, bu ikinci gruba dayanmaktadır

d. Ermeniler

Lübnan'da özellikle Osmanlı döneminde yerleşen Ermeniler çoğunluktadır. Ancak 1923'ten sonra da Türkiye'den Lübnan'a göç eden Ermeniler de olmuştur. Fazla kalabalık bir topluluk olmamalarına karşın, Lübnan Parlamento'sunda temsil edilmektedirler. Ermeniler, sonradan göç ettikleri için, genelde kentlere; Beyrut'a ve diğer belli başlı Hıristiyan kentlerine yerleşmişlerdir; Zahlah, Hasbeya, Tyre gibi.

B- LÜBNAN'DA MEZHEPLERE GÖRE POLİTİK DURUM

1- Müslüman Gruplar

Diğer açılardan olduğu gibi politik açıdan da ülkede; dinlerden çok onun alt birimleri olan mezhepler, ülke siyasetinde ayrı ayrı etkendirler. O nedenle etkinlikleri dini topluluk olarak değil, mezhep grupları olarak ele alacağız.

a. Şiiler

Şiiler ülkedeki en geniş Müslüman mezhebi olmalarına rağmen, politik olarak Sünnilerin arkasında kalmışlardır. Şii'ler bu kalabalık yapılarına rağmen uzun yıllar siyasal iktidar paylaşımının dışında tutulmuş, ekonomik açıdan da geri kalmış bir gurubu oluşturmaktadır. Ulusal Pakt'a göre Şiiler Meclis Başkanı olabilirler. Gene de politikada sayılarından dolayı yadsınamayacak derecede etkileri vardır. Buna rağmen, seçimle bile bir Şii politikacı Başbakan ya da Cumhurbaşkanı olamaz. Böyle bir olanağın doğabilmesi için ülke düzeninin değişmesi gerekmektedir.

Ülke nüfusunun en hızlı artan kesimini de Şiiler oluşturmaktadır. 1968 yılında ülke nüfusunun %18'i Şii iken, bugün bu oran %30 civarında seyretmektedir. Hamadeh ve Esad aileleri, ülkede en güçlü Şii aileler olarak bilinmekle birlikte, bu topluluk üzerinde Zaimlerden çok İran'ın etkisi daha belirgindir. Ülkedeki Şii kesimlerin başlıca iki siyasal eğilim arasında bölünmüş durumdadır. Bunlardan ilki 70'li yıllarda Musa Es-Sadr tarafından kurulan Emel'dir. Örgütün bugünkü liderliğini Avukat Nebih Berri yürütmektedir. Emel, 80'li yılların İkinci yarısından itibaren güç kaybına uğramış olsa da ülkede Suriye yanlısı politikanın en önemli temsilcilerinden biri durumundadır (<http://www.csis.org/html/isp0798.html#3>). İkinci Önemli örgüt ise Hizbullah'tır. Bu örgüt 1982 yılında Emel'den kopanlar tarafından oluşturulmuş, İran'ın desteği ile kısa zamanda güç kazanmıştır. Dini liderlik, M. Hüseyin Fazlullah, siyasal liderlik ise Hasan Nasrallah tarafından yürütülmektedir. Örgüt 1992 seçimlerinde ilk kez parlamentoya sekiz üye sokmayı başarmıştır. 1996 seçimlerine ise Emel örgütü ile ortak liste ile katılmış ve özellikle Baalbek ve Güney Lübnan'da başarı göstererek bölgedeki sandalyelerin çoğunluğunu kazanmıştır.

Günümüzde Şiiler, parti olarak Hizbullah'ı tutmaktadırlar. Bu taraftarların çoğu görüş olarak Lübnan'da bir İslam Devleti kurulmasını benimsemekteydiler; ancak onlar için önemli olan Hizbullah'ın Lübnan Şiilerini temsil eden bir siyasi parti olması ve en önemlisi Güney Lübnan'da İsrail'e karşı savaşmasıdır. Hatta 10 Nisan 1997 yılında İsrail'in operasyonu

hayatlarını kaybeden birçok sivilden sonra, Hıristiyanlar arasından bile Hizbullah'ı tutan olmuştur (Narlı 1998:66). Şiiilerde genel olarak Hıristiyan Marunîlere karşı bir güvensizliğin olduğu söylenebilir. Marunîlerin iç savaş sırasında İsrail'le işbirliği yapması, daha sonra Güney Lübnan'da İsrail yanlısı Güney Lübnan Ordusu'nu desteklemesi, bu güvensizliğin kaynaklarındanır (*International Crisis Group Raporu 2005: 19*).

b. Sünniler

Ülkenin üçüncü büyük grubunu oluşturan Sünniler, Hariri suikastı sonrası muhalif kampa katılmışlardır. Bu kesim genel olarak Lübnan'ın demokratik parlamenter kimliğinin korunmasından yana bir tutum içinde olmuştur (Alkan 2000: 291). Sünniler iç savaştan belli bir güç kaybına uğramış olarak çıkmış olsalar da, zamanla etkinliklerini geri kazanmışlardır. 1992 yılında başbakanlığa getirilen Refik Hariri, Sünni toplumunun en etkili lideri konumundaydı. Bir yandan Suriye ile dengeli ilişkiler yürütmüş olan Hariri, ticari ve kişisel bağları sayesinde bölgede ve Batı'da saygınlığı olan bir kişiydi.

Hariri suikastının ardından, Sünni İslamcı bir grup olan İslami Cemaat, muhalefet saflarına katılmış, Sünni halk da bu harekete dahil olmuştur. İç savaş yıllarının Marunilerle acı hatıralarına rağmen Suriye'nin varlığına muhalefet temelinde aynı cephe içinde yer almışlardır. Lübnanlı bir gazetecinin sözleriyle “*Sünniler, Lübnan muhalefeti için Suriye'ye bedel ödeyenlerin her zaman kendileri olduklarına inanmışlardır. Bu bedel 1980'ler boyunca birçok Sünni politikacının öldürülmesi şeklinde ödenmiştir. İşte Hariri suikastı da Sünniler için geçmişteki bu acı hatıraların yeniden canlanmasına neden olmuştur*” (International Crisis Group Raporu 2005: 15).

Sünniler, Ulusal Pakt'a göre, Başbakan olabilirler. Sünniler, Şiiilere oranla, daha az bir nüfusa sahip olmalarına karşın; Şiiilerden daha fazla politik hakka sahiptirler. Bunun nedeni ise, Sünnilerin arkasında, Sünni Arap devletlerinin bulunmasıdır.

Sünni topluluk, ülkenin siyasal yaşamında önemli roller oynamış ılımlı feodal ailelerle tanınmıştır. Selam, Sulh, Vazzan, Kerami ve Hoss aileleri bunlar

arasında ilk sıralanacak olanlardır. Sünni aileler genel olarak 1943 Ulusal Paktı ile oluşturulan statükonun değiştirilmesi yönünde bir siyasal eğilime sahip bulunmakla birlikte çekişmelerde Maruni ailelerle zaman zaman ılımlı ilişkiler kurmuş ve ülkenin demokratik-parlamentar kimliğinin korunmasından yana bir tutum sergilemişlerdir.

Sünni kesim içinde, ailelerin yanında ideolojik nitelikteki siyasal oluşumlar da bulunmaktadır. İslam Askeri Konseyi ve İslami Tevhid Hareketi bunlardan en önemlileridir. Özellikle ikinci örgüt 1982 yılında ülkenin kuzeyindeki Trablusşam kentinde kurulmuş ve daha sonra İran ile iyi ilişkiler geliştirmiştir. Bu örgütün silahlı kanadı olan İslam Kurtuluş Örgütü zaman zaman Suriye birlikleri ile çatışmalara girmektedir. Bunların dışında Kerami ailesinin Arap Kurtuluş Partisi ve Selam ailesinin Reformun Öncüleri Partisi ülke yönetiminde öne çıkan diğer Sünni siyasal oluşumlardır.

c. Dürziler

Lübnan tarihinde önemli roller üstlenmiş olan Dürzîlerin genel nüfusa oranı yüzde 6'dır. Özellikle Şuf ve Dağlık Lübnan bölgelerinde önemli güce sahiptirler. Şu anda Dürzîlerin lideri konumundaki Velit Canpolat, sürekli değişen ittifaklar içine girmiş, değişik siyasal pozisyonlar almıştır. Kendi adına başarılı sayılabilecek bir yol takip eden Canpolat, böylece temsil ettiği grubun potansiyelinin üzerinde bir konum elde etmiştir. Ülke nüfusuna oranladığımızda azınlıkta olmaları nedeniyle öteki Müslüman mezhep toplulukları kadar ülke politikasında etkili olamamaktadırlar. Ancak, Lübnan İç Savaşı dönemi ve savaş sonrasında Velit Canbolat önderliğinde bir süre Lübnan yönetiminde etkili olmuşlardır.

Canbolat ve Arslan'lar ülkedeki önde gelen Dürzî aileleri oluştururlar. Arslanlar ılımlı bir çizgi takip ederlerken, Canbolatlar ağırlıklı olarak muhalif ve Suriye yanlısı bir siyasal tutum içinde olmuşlardır (Armajani ve Ricks: 292, 293).

2- Hıristiyan Gruplar

Hıristiyanları da Müslümanlarda olduğu gibi, siyasi etkinliklerini mezhep toplulukları altında inceleyeceğiz.

a. Marunîler

Fransızların Lübnan'a müdahalesinden itibaren başlayan süreçte Maruniler Lübnan'ın siyasi anlamda en önemli pozisyonlarını ele geçirmişlerdir (Zamir 1999: 111, 129). Marunîler, Ulusal Pakt geleneğine göre Cumhurbaşkanı olabilmektedirler.

Siyasal güçleri önemli oranda azalmışsa da ülkenin ticari ve finansal gücünün önemli bir kısmını ellerinde bulundurmaktadırlar (Armaiani ve Ricks 1986: 291). Statükodan yana radikal Marunî aileler özellikle 1990'lı yıllarda bölgede nüfuzunu kalıcı hale getirmek isteyen Suriye'nin başlıca hedefi konumuna geldiler. Bugün Falanjist Parti'nin ülkede faaliyet yürütmesine izin verilmemektedir. Buna karşılık illegal olarak örgüt Kisrevan ve Metn bölgelerinde hala güçlüdür. Liderleri General Aoun Paris'te yaşamaktadır. Liberal Parti ise liderleri Dany Chamoun'un 1990 yılında bir suikast sonucu öldürülmesinden sonra önemli güç kaybına uğramıştır. Örgütün bu gün liderliğini ABD'de bulunan Dany'nin kardeşi Dory Chamoun yürütmektedir. Franjiye ailesi ise 70'li yılların sonlarında Falanjistlerle girdikleri kanlı iç hesaplaşmadan sonra güç kaybına uğramış ve bu tarihlerden sonra Suriye ile yakın ilişkiler kurma yönünde bir politika geliştirmiştir. Ülkedeki feodal yapının önde gelen temsilcilerini de bu mezhebe üye aileler oluşturur. Camayel, Franjiye, Edde, Chamoun, Bustani gibi aileler günümüz Lübnan'ının politik yapılanmasında önemli roller oynamışlardır. Bu ailelerin hemen hepsi ülkede Cumhurbaşkanlığı, üst düzey bürokrasi ve askeri mevkilere üye vermişlerdir. Marunîler arasında belli konularda fikir ayrılıkları olsa da, Suriye'nin varlığının sona erdirilmesi konusunda ortak görüşe sahiptirler. Bu nedenle, güçlerini birleştirmek amacıyla Suriye'nin varlığına son verilmesi temelinde 2001 yılında "Kuvet Şevan" adı altında birleşmişlerdir (International Crisis Group Raporu: 12). Bunun yanında, Suriye yanlısı Marunîler de bulunmaktadır. Bunlar genel olarak Suriye'nin varlığından ekonomik ve siyasi çıkar sağlayan eski milis liderleri, ticari elitler ve geleneksel politikacılarıdır.

b. Ortodokslar

Lübnan'da Ortodoks dendiği zaman, Grek Ortodoks (yani Rum Ortodoks) kastedilmektedir. Rum Ortodokslar, ülkede Hıristiyan mezhepleri arasında, Marunilerden sonra, etkili ikinci mezheptir. Bu topluluk ilginçtir biçimde, Marunî karşıtı bir politik tutum içinde bulunmuş ve Pan-Arap ideolojisine yakın bir siyasal eğilime sahip olmuştur.

c. Katolikler

Roma Katoliklerden gelen Katolik mezhebi ülkede politik açıdan etkili 5. Gruptur. Ulusal Pakt'a göre hükümette bir temsilcileri yer almaktadır.

Katolik Rumlar, daha farklı bir politik tutum içindedirler. Ağırlıklı olarak güney Lübnan'da yaşarlar ve İsrail ile yakın askeri ilişkilere sahiptirler. Bu gün Antony Lahad komutasında Güney Lübnan Ordusu altında örgütlenmiş bulunmaktadırlar. İsrail'in Güney Lübnan'dan çekilmesi ile yaşanan sorunun baş aktörlerinden biri de bu topluluktur.

d. Ermeniler

Özellikle Osmanlı döneminde ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulma aşaması ile ilk yıllarında Lübnan'a yerleşen Ermeniler, ülkede politik açıdan Meclis'te temsil edilen 6. Grupta yer alan dinsel sınıftır. Hükümette bir temsilci bulundurmaktadırlar.

C-ZAİM'LERİN LÜBNAN SİYASETİNE ETKİSİ

Lübnan siyasal hayatında mezhepler kadar bir diğer önemli aktör, ülkede çok köklü feodal geleneklere sahip bulunan ve siyasal arenada belirleyici roller oynayan hakim ailelerdir. Bu ailelere "Zaim" adı verilmektedir (Armaoğlu 1991: 491). Lübnan'da siyasal partilerin oluşmasında, birinci derecede rol oynayan, ekonomik ve siyasal çıkarlar çevresinde bölünmüş bu ailelerdir. 1930'larda Lübnan Parlamentosunda yer alan politikacıların çoğu, bu günkü milletvekillerinin büyükbabaları, babaları veya amcalarıdır. Siyasal roller adeta veraset sistemine göre aileler arasında babadan oğla geçmektedir, Lübnan'da siyasal veraset geleneği ve mezhep ayrımına dayalı mobilite, hemen her ekonomik, sosyal ve siyasal

paylaşım sorununa rengini vermektedir. Ülkede sosyalist, liberal, komünist, milliyetçi etiketleri isimlendirilmiş birçok etkin siyasi örgüt, gerçekte yukarıda anlatılan ayırımların bir yansımasını oluşturmaktadırlar.

D- EKONOMİK KOŞULLAR

Lübnan ekonomisi, savaştan önce refah seviyesindeydi. En önemli gelir kaynakları ise, turizm ve serbest bölge ticareti idi. Başkent Beyrut'ta 1959- 1960 döneminde Hıristiyanlar ve Müslümanlar arasında yapılan bir araştırmaya göre, fakir Müslümanlar fakir Hıristiyanların neredeyse iki katı kadardı. Zengin Müslümanlar ise nüfusun % 2'sini, buna karşılık zengin Hıristiyanlar nüfusun % 7'sini oluşturmaktaydılar (Johnson 1986: 225). Sosyoekonomik açıdan dini topluluklar arasında büyük farklılıklar göze çarpmaktadır. Özellikle eğitim, gelir seviyesi ve meslekler kıyaslandığında en iyi durumda olanlar Hıristiyan mezheplere mensup olan kişilerdir (Chamie 1980: 175, 187). Dürzîler orta seviyede ve Sünni ve Şii'ler ise en alt grupta yer almaktadır. Hıristiyan mezheplere mensup kişiler diğer mezheplere mensup kişilerle kıyaslandığında daha prestijli ve çok gelir getiren mesleklere sahip oldukları görülür.

Lübnan ekonomisinde kamu sektörü pek fazla bulunmamaktadır. Ancak, özel sektör çok gelişmiştir (Hourani 1997: 486). Kamu sektörünün elinde olan alanlar ise elektrik, su, toplu taşımacılık, telefon hizmetleridir. Lübnan'da toplumsal parçalanmışlığının anlaşılmasında ülkenin ekonomik yapısının analiz edilmesi oldukça önemlidir. Bağımsızlıktan sonra hızlı bir ekonomik kalkınma sürecine giren Lübnan ekonomisi için söylenebilecek şey bu büyümenin gerek sektörel gerekse toplumsal açıdan dengesiz bir gelişme olduğudur. Öncelikle sektörel düzeyde, tarım bölgesel olarak Dağlık Lübnan'da ihracata yönelik sebze, meyve üretiminde ve endüstri ürünlerinde yoğunlaşmış bir durumdadır. Diğer bölgelerde ise tarım genellikle iç tüketime yönelik olarak yapılmaktadır. Üstelik bu bölgeler verimli bir üretim yapılabilmesi için gerekli olan sulama sistemlerinden de yoksundur. İkinci olarak Lübnan, endüstrisinin genel karakter olarak bir ara üretim yapısına sahip bulunmaktadır. Başka bir ifade ile ithalata dayanan hammadde girişi ile, ihracata yönelik üretim yapılmaktadır. Burada da Lübnan Dağı'nın diğer bölgelere göre bariz bir üstünlüğü bulunmaktadır ve ülke

ekonomisinin gelişme gösterdiği 1954 yılında sanayinin %75'i Beyrut ve çevresinde toplanmıştı (Odeh 1986: 103, 115).

Lübnan ekonomisinin motor gücü ise hizmetler sektörüdür. Lübnan Uluslararası Hava Limanı'nın varlığı, transit ticaret ve turizmin gelişmesine önemli katkılar sağladı. Hükümetlerin altın ticaretini teşvik politikası ve döviz üzerindeki gevşek kontrol politikası bankacılık sektörünün gelişmesine imkân tanıdı. Ülkeye bu koşullar altında Ortadoğu ülkelerinden büyük bir sermaye akışı yaşandı. Ancak bu sistem çok sağlam bir altyapıya dayanmıyordu. Öncelikle sermaye ulusal bankalarda değil, yabancı bankaların Beyrut şubelerinde toplanmıştı, İkinci olarak yabancı sermaye kısa vadeli hesaplarda yoğunlaşıyordu. Yine hizmetler sektörü ağırlıklı olarak, tarım ve sanayide olduğu gibi Beyrut ve Dağlık Lübnan'da toplanmıştır. İç savaştan hemen önce 1974 yılı itibariyle ekonominin sektörel dağılımı şu şekildedeydi; İşgücünün %50'sini bünyesinde barındıran tarım, GSMH'nın % 9'unu oluşturuyordu. Buna karşılık sanayi % 20'lik işgücü oranı ile % 17'lik bir paya sahipti. Hizmetler sektörü ise istihdamın % 30'unu karşılıyor ve GSMH'nın % 74'ünü oluşturuyordu. Bu dağılım Lübnan ekonomisinin istikrarsızlığa karşı ne kadar dirençsiz olduğunu göstermektedir. Tarımdaki istihdam oranının büyük çoğunluğu (%94') güney ve kırsal bölgelerde yaşamaktaydı ve bu nüfusun büyük çoğunluğunu Sünni ve Şii Müslümanlar oluşturmaktaydı. Lübnan'da hükümetler uzun yıllar sektörel ve bölgesel eşitsizlikleri giderecek bir ekonomi politikası izlemeye yanaşmadılar. Özellikle Maruniler ekonomik eşitsizliği kendi lehlerine derinleştirecek politikalar yürütmekten çekinmediler ve siyasal güçlerini bu doğrultuda kullandılar. Örneğin 1975 yılında Sayda kentinde başlayan ve kısa zamanda diğer bölgelere sıçrayan çatışmalara, Chamoun. ailesinin şehirde balık ticaretini tamamıyla kendi tekeli altına almasını protesto eden Müslüman balıkçılara ordunun sert biçimde müdahale etmesi neden olmuştu (Acar 1989: 69).

Ekonomik eşitsizlikler böylece toplumsal farklılıklarla örtüşen bir durum kazandı. Kısaca İç Savaş ekonomik anlamda zengin Dağlık Lübnan ile, geri kalmış Bekaa ve güney bölgelerin savaşı olarak şekillendi.

Lübnan ekonomik anlamda ikinci canlanışını 1990'lı yıllarda yaşamıştır. Henüz ekonominin sektörel dağılımı konusunda bir yorum getirebilmek

açısından istatistiki veriler yetersiz olmakla birlikte, ekonomik canlanmanın sayısal yönü dikkat çekicidir. Özellikle Hariri döneminde ekonomide hızlı bir yükseliş trendi yakalanmıştır. 1990–1993 döneminde G5MH 2.672 milyar dolardan 5.920 milyar dolara çıkmış; Ödemeler dengesi açığı 402.1 milyon dolardan 1.137 milyon dolara, dış borç oranı ise 535 milyon dolardan 375 milyon dolara düşmüştür. Yine aynı dönemde ihracat artışı 2.373 milyar dolardan 4.954 milyar dolara yükselmiştir. 1993 yılında büyüme %7.1 gibi yüksek bir oranda gerçekleşmiştir (Abdelnour 1995:39). Ulusal Ekonomik Konsey tarafından hazırlanan “Ulusal Acil İyileştirme Programı ve on yıllık kalkınma planı Horizon 2000” (onbir milyar dolar bütçeli) 1993 yılından itibaren yürürlüğe konulmuş bulunmaktadır. Bu yatırım kapsamında 1995 yılında ülkede 320.000 kişi sosyal güvenlik fonuna bağlanmış ve özellikle sağlık hizmetlerindeki personel açığının giderilmesi konusunda önemli adımlar atılmıştır. Hariri ağırlıklı olarak teknokratlardan oluşan 40 üyeli kabinesi ve kendi şirketlerinden transfer ettiği bürokratları ile ekonomi ağırlıklı bir politika takip etti. Arap Dünyası ve Fransa ile kurduğu ilişkiler sayesinde Arap Birliği, Kuveyt Geliştirme Fonu, IMF, Dünya Bankası gibi kuruluşlar ve İtalya ve Fransa'dan yüksek miktarlarda kredinin ülkeye gelmesini sağladı (Salem 1994:60). Lübnan'ın savaş sırasında yok edilen altyapı yatırımlarını ve istihdamı sağlayıcı yeni yatırımlar bu sayede finanse edildi

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KRİZLER İÇİNDE LÜBNAN

I. LÜBNAN'DA DIŞ GÜÇLERİN ETKİSİ

Lübnan'da dış güçlerin ülkedeki parçalanmış toplumsal yapı üzerinde etkileri gerçekten dikkat çekicidir. Ülkede siyasal birliğin ve bir Lübnan üst kimliğinin oluşturulamamasının önemli nedenlerinden biri de ülke içindeki gruplar arası anlaşmazlıklarda tarafların kendilerini destekleyecek bir dış gücü kolaylıkla bulmalarındır. Dış güçlerin , ülkede görünür bir hale gelmesi, bölgede Fransız Manda yönetiminin kurulmasıyla gerçekleşecektir. Bölgede Fransız askeri varlığı Mondros Ateşkes Antlaşmasından kısa bir süre sonra 1918 yılında başladı. Albay Piepape Fransız işgal bölgesi komutanlığına atanırken, Paris'te yaşayan Marunî Zaim Emile Edde'ye de müşavirlik görevi verildi. 24 Nisan 1920 yılında Müttefikler Yüksek Konseyi'nin San Remo'da vardıkları bir mutabakatla Suriye ve Lübnan'ın Fransa'nın manda yönetimine verilmesi kararlaştırılmıştır (Acar 1989: 24, 25). Fransa ilk olarak bölgeyi dört ayrı idari bölgeye ayırdı: 1- Büyük Lübnan, 2- Şam, 3- Halep, 4- Nusayri bölgeleri. Bu ayırım Lübnan'da mezhebi ve dini unsurlar arasındaki iktidar mücadelesinde yeni bir evrenin ilk adımını oluşturdu. O güne kadar Lübnan üzerindeki mücadele genellikle dağlık bölgede Maruni ve Dürzi aileler arasındaki bir çekişme görünümündeyken, Fransızlar "Büyük Lübnan" adı altında Beyrut, Trablus, Bekaa bölgelerini de Lübnan'a dahil ettiler. Fransızların tamamıyla kendi çıkarlarını düşünerek aldıkları bu karar bölgedeki mezhep dağılımında önemli değişiklikler meydana getirdi. Bu genişleme otuz bini Ermeni olmak üzere sayıları yüzellibeş bini bulan Hıristiyan'ı bölge nüfusuna dahil ederken, bir milyonun üzerindeki Sünni ve Şii nüfus ile, kırk dört bin Dürzi'yi de bölge sınırları içine aldı (Brockelmann 1992: 405, 406). Oldukça hassas dengeler üzerinde kurulmuş bulunan bölgedeki sosyal statü yeni idari taksimat nedeniyle alt üst oldu ve Marunîler bu karar ile bölgede azınlığa düştüler. 1911 yılı rakamları ile Dağlık Lübnan'da Hıristiyanların nüfusu %80 civarında ve bunun %50'si Marunîlerden oluşurken, 1920 yılında ülke sınırlarının genişletilmesi ile Hıristiyanların oranı %35'e, Marunîlerin oranı ise %14'e geriledi (Maktabi 1999: 224).

Geleneksel olarak siyasal yapılanmanın mezhep ayrımı temelinde şekillendiği bölgede yukarıdaki sayısal değişim siyasal alanda kısa zamanda yansımaları bulacak ve Müslüman toplum yönetiminde daha çok söz sahibi olma talebini yükseltecek, bu da bölgede temel çatışma eksenini oluşturacaktır. Fransızların Ortadoğu'da kendi etkinliklerini artırmak için aldıkları bu karar, ülkedeki en büyük destekçileri olan Marunîlerin konumunu sarstı. Bu durum Marunîleri imtiyazlı konumlarını korumak için daha statükocu ve katı politikalara yönelmeleri sonucunu doğuracaktır.

Fransız yönetimi döneminde bölgedeki toplumsal unsurların siyasal tavırları ve buna paralel olarak politik kamplaşma şekillenmeye başlamıştır. Öncelikle Şii aileler Suriye'de bir azınlık olmaksızın, Lübnan içinde, güçlü bir topluluk olmayı yeğlediler ve bu nedenle onlar uzun bir süre çatışmalarda muhalif cephe içinde yer almaktansa tarafsız kalmayı tercih ettiler, Buna karşılık Sünniler, Marunî nüfuzu altındaki rejime karşı daha soğuk bir tutum sergilediler. Özellikle Pan-Arap milliyetçiliğinin Arap dünyasında güç kazanmasına paralel olarak Sünniler içinde muhalif unsurlar güç kazanmaya başladı. Marunîler ise iki temel politik çizgide bölünmüşlerdi. Bunlardan ilki Fransa'nın güvencesi altında Marunîlerden yana imtiyazların korunduğu bağımsız bir Lübnan Devleti'nin kurulmasından yana olan ve liderliğini Emile Edde'nin yürüttüğü "Ulusal Blok"tur. Diğer grup ise, özellikle ılımlı Sünni aileler ile yakın ilişkilere sahip bulunan Bishara Huri'nin başını çektiği "Anayasal Blok" un çatısı altında toplanmıştı ve bağımsız Lübnan için daha ılımlı bir statünün kurulmasını zorunlu görmekteydi (Odeh 1986: 85). Fransa bu bölünmede sürekli olarak Edde ailesinden yana tavır koyarak, bölgedeki siyasal gelişmelere müdahale etti. Bu politik tavır ülkede yeni bir politik uzlaşımın kurulması ihtimalini oldukça zayıflattı. Fransa özellikle Müslüman ailelerin yönetiminde güç kazanmamaları konusunda oldukça hassas davrandı. Bu tavır bazen, 1932 yılında olduğu gibi, anayasayı askıya alma ve meclisi feshetme gibi ağır kararların alınmasının nedenini oluşturdu (Acar 1989: 28).

Lübnan Bağımsızlığı Arap Milliyetçiliğinin Ortadoğuda yükselmeye başladığı bir döneme denk geldi. 1935 yılında Fransa'nın baskısı ile Emile

Edde'nin bir oy farkı ile Cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra oluşan muhalefet kısa zamanda genişleyerek güçlendi. Bishara Huri, 1932 yılından beri askıda olan anayasanın tekrar yürürlük kazanması ve manda rejiminin sona erdirilmesi yönünde bir muhalefet cephesi oluşturulmasının öncülüğünü yaptı. Müslüman ve Dürzîlerin yanında bazı Marunî ailelerin de desteğini alan Huri 3 Mart 1936 tarihinde taleplerini açıklayan bir bildiriye parlamentoya sundu. Bir Rum Ortodoks olan Anton Şada aynı yıl Suriye Ulusal Partisi'ni kurarak Manda rejimine karşı açık bir mücadeleye girişti. Gerek Huri'nin girişimi, gerekse Pan-Arap eğilimler, statükocu Marunileri karşı örgüt oluşturmaya yönlendirdi. Bu amaçla Lübnan Ketaip Partisi (Falanjist Parti) Pierre Cemayel liderliğinde kuruldu. Parti bununla da kalmayarak "Lübnan Güçleri" adı altında silahlı bir milis teşkilatı oluşturdu. Sünni Müslümanlar bu parçalanma süreci içinde "Müslüman Danışma Konseyi"ni kurdular ve bu örgüte bağlı 'Nijjida' adını verdikleri silahlı bir milis örgütü oluşturdular (Acar 1989: 30). Görüldüğü gibi ılımlı Zaimlerin uzlaşmasına dayalı iktidar paylaşımı, zamanla ülkedeki toplumsal unsurların çatıştırılması temelinde dış güçlerden destek alma politikalarına doğru bir dönüşüm geçirmiş, Batılı ülkelerin sürece dâhil olmaları ve Pan-Arap milliyetçiliğinin etkileri ile ülke mezheplerin partileşmesinin ve silahlı örgütler oluşturmasının beslediği bir çatışma ortamının içine sürüklenmeye başlamıştır.

Ülkeye ikinci doğrudan müdahalenin ABD tarafından yapıldığını görüyoruz. Ortadoğu'da Pan-Arap ideolojisinin yükselişe geçtiği, Irak'ta Batı yanlısı krallık yönetiminin bir darbe ile devrildiği bir sırada Maruni Cumhurbaşkanı Chamoun'un 14 Haziran 1958'de ABD yönetimine bir mesaj göndermesi ile, ABD bölgeye askeri müdahalede bulunarak Maruni yönetimi güçlendirici bir dizi tedbirin alınmasını sağladı. Amerikan müdahalesi ülkenin sosyal altyapısından kaynaklanan geleneksel çekişmelere bir çözüm getirmediği gibi, pratikte giderek siyasal ve ekonomik açıdan bir azınlık iktidarına dönüşen Marunî yönetiminin varlığını tescil etmekten öteye geçemedi. Öyle ki Falanjist Parti lideri Pierre Cemayel o yıllarda, ekonomik güçlerinden yola çıkarak, teorik olarak kamu hizmetlerinin %80'ine hak kazandıklarını ileri sürmekteydi (Odeh 1986:

177). Bu ifadeler, müdahale ile iyice güç kazanan Marunilerin ekonomideki iyileşmeyle beraber arttırdıkları ekonomik potansiyellerini, Müslüman nüfus ile hiçbir şekilde paylaşmaya yanaşmama noktasındaki tutucu politikalarının arka planını özetlemektedir. Soğuk Savaş ortamının iki kutuplu dünyasında böylece geleneksel renkler yeni koşullara uyum sağlamış, dış güçler çatışmacı süreci körükleyecek bir şekilde ABD-Sovyet çekişmesi ve Arap devletlerinin politikaları çerçevesinde toplumsal bölünmeyi derinleştirmiştir.

1940'lı yılların sonlarından başlayarak göç dalgaları ile Lübnan'a gelen Filistinliler, yukarıda çerçevesini çizmeye çalıştığımız iktidarın paylaşım sorununa yeni bir boyut eklediler. 1948–49 ve 1967 Arap-İsrail savaşları sonucunda ve özellikle 1970–1971 yılları arasında Filistinlilerin Ürdün'den çıkartılmasından sonra Lübnan, Filistinli mültecilerin sığındığı bir merkez konumuna geldi (Armaoğlu 1991: 496, 497). Bu göç dalgaları Filistinli unsurları bir iç sorun yapmaktan çekinen Arap ülkeleri tarafından da desteklendi. Göç dalgası başladığında Lübnan'da Marunî yönetim imtiyazlı konumunu muhafaza ediyordu ve statükodan yana olan Marunî aileler sayıları ikiyüz bini bulan Müslüman bir nüfusun ülkeye bu şekilde girmesini soğuk karşıladılar. Bu tutumun bir nedeni Filistinlilerin Lübnan sorununa doğrudan radikal Müslüman unsurların yanında dahil olacağından duyulan endişe idi. Diğer bir neden ise Filistinlilerin ülkenin güneyinde bulunan su kaynakları nedeniyle geleneksel olarak sorunlu ilişkilerin bulunduğu İsrail'e, Lübnan'a müdahale gerekçesi vermesi ihtimaliydi. Moshe Dayan'ın 1967 savaşından sonra, İsrail sınırlarının ideal hale geldiği, fakat bu konudaki tek istisnanın Lübnan sınırı olduğunu söylemesi bu endişeyi daha da güçlendirmişti (Gilmour 1983:93). Her iki nedenden ötürü Marunî yönetim Filistinli mültecilere oldukça katı bir tutum sergiledi ve binlerce Filistinli, oluşturulan kamplarda zor koşullarda Lübnan polisinin baskısı altında yaşamak zorunda bırakıldı (Karaman 1991: 73, 101).

Zor koşullar, Filistin Kurtuluş Örgütü'nün sürgünde giderek askeri bir güç olarak öne çıkması ve Arap ülkelerine duyulan güvensizliğin artması Filistinliler arasında bir 'diaspora milliyetçiliği'ni doğururken Filistin'e dönüşün silahlı

mücadele ile olabileceği görüşü bu kesim içinde giderek güçlendi. Bu sürecin bir sonucu olarak Lübnan, Filistinliler için İsrail'e karşı verilen askeri mücadelenin merkezi üssü konumuna geldi. Dolayısıyla Filistinliler hızla Maruni karşıtı cephe içinde yer aldılar ve silahlı bir güç olarak Lübnan sorununa dâhil oldular. Lübnan'ın Filistin hareketi açısından askeri bir üs konumuna gelmesi, siyasal sistem üzerinde bir dizi yeni gerilim eksenleri oluşturdu.

Lübnan uzun yıllar kesin bir biçimde Suriye'nin denetimi altındaydı. Suriye Lübnan'ı bağımsız bir ülke olarak görmemiştir. Suriye'nin resmi haritasında uzun yıllar Lübnan'ın bu ülke toprağı olarak gösterilmesi ve yine uzun yıllar Lübnan ile diplomatik ilişki kurmaktan bilinçli olarak kaçınılması bu politik eğilimin birer yansıması olarak görülebilir. Aynı zamanda Lübnan, ekonomik, stratejik ve siyasal açıdan Suriye için hayati öneme sahip bir ülkedir. Suriye bu ülkeyi özellikle İsrail'e karşı stratejik ve askeri bir üs olarak kullanmıştır. Lübnan'da 1986 yılından bu yana yerden havaya fırlatılan füzeleri konuşlandırmış bulunmakta, kendine yakın milis örgütleri ile yakın ilişkiler kurmak ve büyük bir askeri gücü ülkede bulundurmak yolu ile Lübnan Devlet'inin iç ve dış politikasına yönlendirmiştir (Maoz 1990: 294).

Lübnan üzerinde benzer yöntemler ile ipotek kurmaya çalışan ikinci ülke İsrail'dir. İsrail'in ülkeye yönelik politikaları 2000 yılına kadar iki yönlü amaç taşımaktaydı. Öncelikle askeri yönden Filistinli gruplar, Hizbullah ve Suriye'ye karşı kuzey sınırlarını güvenceye alacak bir tampon bölge oluşturmak, ikinci olarak da aynı bölgede bulunan su kaynaklarını kontrolü altında bulundurmaktır. İsrail bu ikili amacı gerçekleştirmek amacıyla 1985 yılında hukuken bölgedeki işgaline son vermiş olmasına rağmen, Lübnan'ın güneyindeki Marjayaun bölgesini denetiminde tutmaktaydı (Bulloch ve Darwish 1994: 39). Ayrıca Litani nehrinin güneyinde üstlenmiş bulunan Katolik Rum örgütü Güney Lübnan Ordusu aracılığı ile bölgedeki Filistinli ve Şii gruplarla açık bir çatışmanın içine girmiş bulunmaktaydı. İsrail bölgede zaman zaman suikastlar, askeri operasyonlar ve tutuklamalar yapmakta, bu bölgeden de İsrail'e yönelik saldırılar yapılmaktadır. İsrail, 90'lı yılların sonlarından itibaren bölgeye yönelik yeni bir politika arayışına yönelmiş ve bunun sonucu olarak bölgedeki askeri varlığına son

vermeyi uygun bulmuştur. İsrail'in politikasındaki bu değişiklik, Lübnan'ın köklü bir toplumsal unsuru olan Katolik Rumların kitleler halinde ülkeden göç etmelerine neden olmakta, bir zamanlar Filistinlilerle yaşanan bir süreç bu sefer tersine Katolik Rumlarla devam etmektedir. Bu gün ülkede Lübnan hükümetinin herhangi bir etkinliğinden bahsetmek mümkün değildir.

Lübnan üzerinde etkinlik kurmak çabasındaki üçüncü ülke, bölgedeki Şii unsurun hamisi konumunu gittikçe pekiştiren İran'dır. Şiiler, nüfus olarak en büyük toplumsal grubu oluşturmalarına rağmen uzun yıllar siyasal iktidardan yeterince pay alamamıştır. Buna karşılık bölgede Şii toplumunun siyasal anlamda örgütlenmesinde geleneksel olarak din adamlarının büyük rolü olmuştur. Şii hareketin siyasal bir boyut kazanmasında en etkili isim olan Molla Musa es-Sadr İran'ın Kum kentinde eğitimini tamamlamış bir din adamıydı. Bu nedenle 1979 yılında İran'daki rejim değişikliği kısa zamanda Lübnan'daki Şii toplum içinde yansıma buldu. Süreç o kadar hızlıydı ki; daha 1982 yılında İsrail işgali sürerken Beyrut'un güney kesimi Humeyni'nin posterleri ile kaplanmış durumdaydı ve İran yanlısı milis örgütleri kısa zamanda Filistinlilerden boşalan alanlara yerleştiler (Çandar 1988: 195). İran'ın etkisi yalnızca bölgede faaliyet gösteren Şii gruplarla sınırlı değildir. Bu gün Kuzey Lübnan'da radikal Sünni grupların oluşturduğu İslam Tevhit Hareketi de İran doğrultusunda faaliyet yürütmektedir.

II. SİYASAL İKTİDARIN PAYLAŞIMI

Belirtildiği gibi Lübnan, etnik köken ve dil yönüyle homojen bir yapıdadır ve Arap olmayan azınlık topluluklar da topluma entegre olmuş durumdadırlar. Farklı dille eğitim, kültürel haklar gibi siyasal otoritelere yönelmiş yaygın bir talepten bahsetmek de güçtür. Toplumsal ve siyasal ayrımlara rengini veren dinsel talepler konusunda da durumun bundan farklı olduğu söylenemez. Hıristiyan mezheplerin her birinin özerk kiliseleri bulunmakta, İslam dininin Şii ve Sünni mezhepleri arasında özerk dini kurumlar varlığını korumaktadır. Hatta İslam dini içinde uç yorumlara dayanan birçok azınlık mezhep Lübnan'da kendilerine yaşam alanı bulabilmiş durumdadırlar. Örneğin Dürzilik Mısır'da doğmuş olmasına rağmen orada tutunamayarak, Dağlık Lübnan'ın Şuf bölgesinde kendine yaşam alanı bulmuş, burasını yurt edinmiştir (Armaçani ve

Ricks 1986: 293). Lübnan'ın bu toplumsal kompozisyonu Hıristiyan mezhepler için de ilginç görünümeler sunmaktadır. Örneğin Katolik ve Ortodoks Rumlar ibadetlerini Arapça yapmaları nedeniyle ırkdaşlarından ayrılmaktadırlar (Armaoğlu 1992: 494).

Bütün bunlara rağmen, Lübnan'da siyasal kurumsallaşma yukarıdaki farklılıklar üzerine bina edilmiştir. Siyasal sistemin bu niteliği, hakim aileler arasındaki ekonomik ve siyasal paylaşım sorunlarının mezhepsel ayrımlar ekseninde şekillenmesi sonucunu doğurmaktadır. Farklılık esasına dayalı siyasal yapılanma, sosyal alanda farklılıklara özerkliklerini tanımakla beraber, bu özerkliklerin eşitlikçi bir biçimde siyasal temsilini mümkün kılmamaktadır. İşte burada dış nüfuz olgusunun ülkedeki siyasal yapılanma üzerindeki olumsuz etkileri ile karşılaşılır ki bunu aşağıda daha ayrıntılı bir biçimde ele alacağız. Dağlık Lübnan'da Maruni ve Dürzi Zaimler arasındaki iktidar çatışması, Batılı devletlerin müdahalesiyle, özellikle Fransız Manda Rejimi döneminde Marunilerin üstünlüğünün korunmasını önceleyen bir siyasal rejime kapı aralamış, bağımsızlıktan sonra Maruni ve Sünni ailelerin uzlaşmasına dayalı olarak gündeme gelen 1943 tarihli Ulusal Pakt farklılık esasına dayalı geleneği siyasal iktidarın paylaşımı noktasında kurumsallaştırmıştır. Dolayısıyla üç milyonluk küçük bir ülkede demografik değişimler doğrudan siyasal sorunların doğmasına neden olmuştur.

A. 1943 ULUSAL PAKTI

1943 Ulusal Paktı (National Pact-National Covenant), bir anayasal belge olmaktan çok ülkede ılımlı Marunî ve Sünni Zaimler arasındaki bir tavır birlikteliğinin ifadesidir (Odeh 1986:86). Pakta göre Lübnan kendini çevreleyen Arap dünya içinde bağımsız bir ülke olarak kalacaktı. Müslümanlar, Lübnan üzerinde Suriye'nin egemenliği tezlerinden; Marunîler ise Batılı ülke koruması taleplerinden vazgeçiyorlardı. Devlet Başkanı Marunîlerden, Başbakan Sünnilerden, Parlamento Başkanı Şiilerden ve Ordu Hizmetleri Şefi Dürzîlerden olacaktı (Shaikh 1992: 139). Parlamentodaki dağılım 1932 nüfus sayımı esaslarına göre 6 Hıristiyan, 5 Müslüman olarak belirleniyordu. Ulusal Pakt, Marunîler adına Bishara el Huri ile Müslümanlar adına Riyad el Sulh arasında imza edilmişti (Jabbra ve Jabbra 2001: 74) ve

her iki isim de ılımlı eğilimin önde gelen iki temsilcisiydiler. Bu belge 1975- 1976 Lübnan İç Savaşı'na kadar ülkedeki iktidar paylaşımının temel referans belgesi olarak kalacaktır (Armaoğlu 1991: 496).

Ulusal Pakt daha başlangıçta siyasal ayrımları ve beklentileri karşılamaktan uzaktı. Öncelikle ılımlı liderlerin bir ittifakı olan anlaşma, o dönemlerde yıldızı gittikçe parlamakta olan Pan-Arap ideolojinin bölge üzerindeki beklentilerine uygun değildi ve bu yönelim Lübnan içinde güçlendikçe Paktın bağlayıcılığı da zayıflayacaktı. Pakt'ın ikinci zayıf yönü Marunî ve Sünni unsurların anlaşmasına dayanmalarıdır. Marunîler tüm Hıristiyanlar, Sünniler ise tüm Müslümanlar adına antlaşmaya imza koymuşlar ve 6/5 oranı da bu esasa göre belirlenmişti. Oysa Maruni ve Sünnilerin tüm bu toplulukları temsil etme yeterlilikleri zayıftı. Rum Katolikler İsrail, Rum Ortodokslar Pan-Arap gruplarla yakın ilişkiler içindeydiler; Dürzîler tarihsel olarak hak ettiklerine inandıkları siyasal iktidardan dışlanmış olduklarını düşünmekteydiler ve özellikle ordunun içindeki Sünni unsurlar fazlasıyla Suriye'nin etkisi altındaydı. Paktın üçüncü belki de en zayıf yönü ülkedeki demografik gelişmelere uyumlu düzenlemelere uzun yıllar kapalı tutulmasıdır. Özellikle 1958'den sonra ülkeye gelen Filistinli mültecilerin, demografik yapıyı Müslümanların lehine çevirmesi, değiştirilmesine kadar siyasal paylaşımı bir mezhepler arası dağılım sorununa dönüştürecektir. Müslümanların statükonun kendi lehlerine değiştirilmesi taleplerine Marunî Zaimlerin direnci ve bu çatışmaya uluslararası sistemden kaynaklanan baskıların eklenmesi Lübnan'da siyasal yaşamın temel belirleyicileri olacaktır. 1972 yılında seçilen ve 1992'ye kadar görevde kalan Lübnan parlamentosundaki dağılım şöyleydi; Maruni 55, Ortodoks 11, (Rum) Katolik 6, Ermeni 4, Sünni 20, Şii 19, Dürzi 6. 80'li yılların sonlarında bu Parlamentodan 70 üye sağ kalmıştı. Statükonun değiştirildiği 1989 Taif Toplantısına ise 62 milletvekili katılabilmıştır.

B. TAİF PLANI

Lübnan'da çatışmacı bir temel üzerinde gelişme gösteren sosyal parçalanma kendisini en açık bir biçimde 1975- 1976 yılları arasında yaşanan iç savaş

sırasında gösterdi. "Lübnanlaşma"^{*} kavramını siyasal tarih literatürüne sokan bu çatışmalardan söz etmek, farklı ittifakların, askeri çatışmaların, sonu gelmez ateşkeslerin ve dış müdahalelerin karmaşık bir kronolojisini sunmak demektir. Bu nedenle savaşın ayrıntılarından çok, toplumsal kesimlerin savaşta aldıkları konumlar ve savaşın sonuçları üzerinde durmakta yarar vardır.

İç savaşın askeri açıdan üç cephesi bulunmaktaydı. Birinci cephe, radikal-sistem karşıtı grupları bünyesinde barındıran Lübnan Ulusal Hareketi çevresinde oluşmuştu. Bu grup, Sünni, Dürzî ve Rum Ortodoksların oluşturduğu radikal grupların bir ittifakıydı. Cephenin liderliğini ise Dürzi lider Kemal Canbolat yapmaktaydı (Arjmani ve Ricks 1986: 294). İkinci cepheyi FKÖ ve bağlı Filistinli örgütler oluşturmaktaydı. Filistinliler İç savaş boyunca Ulusal Cephe'ye açık destek verdiler. Son askeri cephe ise Ulusal Hareket ve FKÖ karşısında statükoyu savunan Marunî ailelerin milis örgütleri tarafından oluşturulmuştu. Chamoun ailesinin Liberal Partisi, Franjiyelerin "Zgorta Kurtuluş Ordusu", Cemayellerin Ketaip Partisi ve Falanjistler, İç savaşın başlıca askeri aktörleri oldular. Buna karşılık Selam, Kerami gibi ılımlı Sünni aileler kendi bölgelerinde milis güçleri bulundurmakla birlikte çatışmalara aktif bir biçimde katılmadılar. Bu kesim ne Pan-Arap eğilimlere ne de statükoya sıkı sıkıya bağlı bulunmaları nedeniyle Marunilere sıcak bakmaktaydı. Ancak ılımlı Sünni liderler Maruni ailelerin uzlaşmaz tutumları ve Suriye'nin baskısı nedeniyle Ulusal Cephe'yi karşılarına almamaya özen gösterdiler.

Savaşın üzerinde durulması gereken en belirleyici sonucu Lübnan'ın fiilen Suriye ve İsrail'in nüfuzu altında bölünmesidir. Savaşın sonlarına doğru zor durumda kalan Maruniler, Suriye'nin arabulucu olarak devreye girmesine rıza göstermek zorunda kaldılar. Suriye'nin devreye girmesiyle 1976 yılında ateşkes ilan edildi. Aynı yılın Ekim-Kasım ayları arasında Riyad ve Kahire'de iki ayrı toplantı yapan Arap Birliği otuz bin kişilik bir Arap caydırıcı gücünün Lübnan'da konuşlandırılması kararına vardı. Bu karar aslında, Nisan ayından beri ülkede bulunan

---

* Lübnanlaşma, din, dil ve aşiretlerin birbirleriyle çatıştığı kaos ortamlarını tanımlamakta kullanılan bir terimdir.

Suriye askeri varlığına meşruiyet sağlamaya yönelik bir karardı (Acar 1989: 80, 81). Arap Birliği kararı karşısında İsrail, Ben Gurion'un Lübnan sınırı olarak kabul ettiği Litani nehrinin güneyindeki toprakları güvenlik bölgesi ilan etti (Gilmour 1983: 146). İsrail daha sonra, 1978'in Mart ayında bu bölgeyi fiilen işgal edecektir.

İç savaşın hemen sonrasında ülke çeşitli grupların ve dış askeri birliklerin belirleyici olduğu parçalanmış bir görünüme sahip bulunuyordu. Beşir Cemayel liderliğindeki Falanjistler, Doğu Beyrut ile kuzeyde Trablusşam'ın güneyine kadar uzanan 600 mil karelik bir bölgeyi devlet içinde devlet gibi yönetiyorlardı. Güney Lübnan'da Katolik Rum Binbaşı Haddad komutasında İsrail yanlısı Güney Lübnan Ordusu belirli bir bölgeyi kontrol altında tutmaktaydı. Dürziler Şuf dağlarındaki geleneksel egemenliklerini sürdürürlerken, Trablusşam, Sayda ve Sur ile Batı Beyrut'ta ve Bekaa vadisinde Suriye'nin askeri varlığı hüküm sürmekteydi.

İç savaşın en belirgin sonuçlarından biri Filistinlilerin bölgedeki varlıklarını pekiştirmesiydi. Bu durum İsrail'in iç politikasında sertlik yanlılarının giderek güç kazandığı bir zaman dilimine paralel olarak şekillendi. 1981 yılındaki İsrail seçimlerinde sertlik yanlısı Likud Partisi iktidara geldi ve bu durum İsrail'in Lübnan'daki statükonun kendi çıkarları doğrultusunda ve doğrudan müdahale ile değiştirilmesi eğilimini de güçlendirdi (Armaşani ve Ricks 1986: 295). 6 Haziran 1982 tarihinde İsrail ordusu "Galile'ye Barış" operasyonu adı altında Lübnan topraklarına girerek ilerlemeye başladı. Savaş ağırlıklı olarak Filistinli gerillalarla İsrail ordu birlikleri arasında cereyan etti. Ancak güç dengesi İsrail'den yanaydı ve Haziran ayının sonlarına gelindiğinde İsrail ordusu Batı Beyrut'u tamamen kuşatma altına almayı başarmış bulunuyordu, ABD arabuluculuğu ile Filistinliler Batı Beyrut'tan çıkmayı 27 Haziran'da kabul ettiler. Sayıları oniki bini bulan FKÖ gerillası Suriye ve diğer Arap ülkelerine gönderildi. FKÖ'nün merkezi de Tunus'a nakledildi (Armaoğlu 1992: 20, 21).

Ancak İsrail işgali, Lübnan'da bu ülkenin istediği sonuçları doğurmadı. Ülke karışık bir ortamının içerisinde itildi. İsrail ülkedeki Filistin varlığına önemli ölçüde darbe vururken, Filistinliler tarafından boşaltılan alanlar Şii faktör tarafından hızla dolduruldu. Şii toplum ülkenin güneyinde 1969 yılından itibaren

silahlı bir örgütlenmenin içerisine girmiş bulunuyordu. Bu silahlanmada Filistinlilerin önemli rolü olmuş, 1979 İran İslam Devrimi'nin etkisi ile bu örgütlenmenin seyri de önemli ölçüde değişmişti. Önce Suriye'ye yakın bir politika yürütme isteğindeki Emel örgütünden kalabalık bir grup İran Yanlısı Dini Emel adı altında koştular. Bir süre sonra da Hizbullah ve İslami Cihad adı altında bu kesim tarafından yönlendirilen, İsrail ve Lübnan'da konuşlandırılan Fransız ve ABD'li askerlere yönelik saldırılar hızla ülke gündemine girmeye başladı. Hizbullah örgütü Güney Lübnan'da ideolojik bir formasyon altında hızla örgütlendi ve İsrail birlikleri ve onların denetledikleri Güney Lübnan Ordusu milisleri ile açık bir çatışmanın içine girdi. Dolayısıyla, ülke tarihinde Fransa ile başlayan ve ABD, Rusya, Mısır, Suriye ve İsrail ile devam eden toplumsal partnerler yolu ile nüfuz kurma politikasına bu sefer de Şii unsur vasıtası ile İran da dâhil oldu (Alkan 2000: 304).

İşte günümüz Lübnan'ında siyasal iktidarın paylaşımını belirleyen ikinci önemli belge Taif Planı böyle bir ortamda şekillendi. Taif Planı, Arap dünyasının ve özellikle Suriye'nin ülke üzerindeki gücünü pekiştirmesi yönünden önemli bir belgedir. Plan, Arap Birliği'nin 1989 Casablanca Zirvesinde altyapısı hazırlanan ve Suudi Arabistan, Fas ve Cezayir Devlet Başkanlarının özellikle Şam yönetimiyle yapmış oldukları görüşmeler sonucunda şekillendirilen düzenlemeleri içermektedir. Buna göre; Cumhurbaşkanlığı Marunilerde kalmakla beraber, bu makamın icrai yetkileri elinden alınıyordu ve bu yetkiler Müslüman Başbakan'a devredilirken, ordu ve memuriyette mezhep kotası kaldırılıyordu. Parlamentodaki milletvekili sayısı 99'dan 128'e yükseltilerek, Müslüman ve Hıristiyanların eşit sayıda temsil edilmeleri kuralı getiriliyordu. Son olarak İç savaştan itibaren giderek güçlenen ve sayıları artan silahlı milis örgütlerinin silahsızlandırılmaları öngörülüyordu. 30 Eylül 1989'da Taif' de toplanan, 1972 yılındaki son seçimlerde seçilen Lübnan Parlamentosu'nun sağ kalan 70 üyesinden 62'si bu planı onayladı. Taif Planı Suriye birliklerinin ülkeden çekilmesi konusunda herhangi bir düzenleme getirmediğinden Ketaip Partisi yanlısı Marunilerin tepkisini çekti. Plan özellikle Suriye'nin hareket alanını genişletti, Falanjist Güçler'in lideri Samir Gagea'nin beklenmedik biçimde Suriye

ile anlaşarak Taif Planı'nı desteklediğini açıklaması Planın rahatlıkla uygulanmasını sağladı. Suriye birliklerinin denetimi altındaki Zghorta'da yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerini geleneksel olarak Suriye ile iyi ilişkilere sahip olan Maruni Rene Muavad kazandı. Ancak onun bir suikast sonucu öldürülmesi üzerine, yine Suriye kontrolündeki Şatura bölgesinde ikinci bir seçim yapıldı ve Sünni ailelerle akrabalık bağlan bulunan 59 yaşındaki Elias Hiravi Cumhurbaşkanlığı görevine getirildi. Bundan sonraki gelişmeler Lübnan üzerinde Suriye ipoteğinin gün geçtikçe artması biçiminde gelişme göstermiştir. 1990 yılında Falanjistlerin askeri kanadı Suriye ordusunun düzenlediği operasyonlar sonucunda önemli güç kaybına uğratıldı. Falanjist lider Aoun, Fransa'ya sığınmak zorunda bırakılırken, Marunîlerin siyasal kanadının önde gelen diğer lideri Dony Chamoun bir suikast sonucunda öldürüldü (Bourgey 1991: 307). Aralık 1990'da Suriye'ye yakınlığı ile bilinen Ömer Karami'nin başkanlığında yeni bir kabine oluşturuldu. 22 Mayıs 1991 yılında ise Lübnan ile Suriye arasında "Dostluk, İşbirliği ve Eşgüdüm Antlaşması" Şam'da imzalandı. Falanjistlere yakın üyelerin boykot ettiği bir oturumda Lübnan Parlamentosu 46 kabul, 1 red, 10 çekimser oyla, Suriye'nin ülkedeki ipoteğini pekiştiren bu antlaşmayı onayladı. Bu antlaşmanın en önemli özelliği Suriye ve Lübnan arasında Yüksek Konsey'in kurulmasına olanak vermesidir. İki ülkenin cumhurbaşkanları, başbakanları, başbakan yardımcıları ve parlamento başkanlarından oluşacak bu Konsey, her iki ülke yönetimleri için bağlayıcı kararlar alabilecekti (Salem 1994: 50). Anlaşılacağı üzere Konsey yolu ile Suriye, Lübnan hükümetine ve parlamentosuna istediği doğrultuda kararlar aldırabilmesi yönünde kendine meşru bir zemin oluşturmaktadır. Yine antlaşma ile oluşturulan "Ortak Bakanlar Komitesi" Konsey kararlarının uygulanması ve denetiminden sorumlu olacaktı. Antlaşma neredeyse Lübnan'ın konfederal bir çatı altında Suriye'ye bağlanmış bulunmaktadır. Lübnan'da ulusal kimliğin oluşturulamamasının önündeki en önemli kurumsal engeller bu ortak anlaşmalardır.

Haziran 1991'de ise Cumhurbaşkanı Hiravi, Taif Planı doğrultusunda Parlamento'ya kırk yeni üye atayarak Müslüman ve Hıristiyan temsilcilerin sayısını fiilen eşitledi (Whelan 1992:). 1972 yılından beri yapılamayan Parlamento

seçimleri ise 23 Ağustos 1992 tarihinde Suriye ordusunun etkinliği altında gerçekleştirildi. Marunî seçmenlerin önemli bir kısmı seçimleri boykot etti. Marunî liderlerin hemen hemen tamamının boykotu Sünni Zaimler arasında da seçimlerin ertelenmesi gerektiği eğilimini güçlendirdi. Ancak Başbakan Sulh'un bu amaçla Şam'a yaptığı ziyaret sonuç vermedi. Seçimde Kuzey bölgelerde Kerami ve Suriye yanlısı Maruni lider Tony Franjiye'nin ortak listesi, güneyde, Suriye ve İran tarafından oluşturulan ve Emel ile Hizbullah adaylarının bulunduğu liste, Dağlık Lübnan'da Şuf ve Aley bölgelerinde Dürzi Canbolat ailesi kazançlı çıkarken, Başbakan Suih'un listesinin Selim Hoss karşısında yenilgiye uğraması sürpriz oldu. Hıristiyan bölgeleri olan Metn, Kisravan ve Jubayl'da Suriye'nin desteklediği adaylar %10-15'lere varan katılım oranları ile seçilebildiler (Salem 1994: 57).

22 Ekim 1992'de ise yine Suriye'ye yakın ve Arap dünyası ile yakın iş ilişkilerine sahip bulunan Refik Hariri Başbakanlığa atandı, Hariri'nin atanması Lübnan siyasal yaşamı için ilginç bir gelişmedir. Hariri Saydalı zengin bir işadamı ve özellikle Körfez ülkeleri ve Suudi kraliyet ailesi ile yakın ilişkilere sahip olmakla önceki Sünni başbakanlara hiç benzemeyen bir kişiliktir. Geleneksel olarak ülke yönetiminde hâkim olan Sünni ailelerin dışından birisidir ve Cumhurbaşkanı Hıravî ile yakın dostluk ve iş ilişkileri bulunmaktadır. Bu atanmanın arkasında Suriye yönetiminin Sovyetler Birliğinin dağılması sürecine paralel olarak şekillenmeye başlayan Yeni Dünya Düzeni içinde Batı tarafından daha sıcak karşılanacak bir kişiye ihtiyaç hissetmesinin önemli rolü bulunmaktadır. Üstelik Hariri'nin Batı yanlısı Arap devletleri ile iyi ilişkilerinin bulunması Şam'ın bu yönde bir karar vermesinin diğer bir nedeni olarak gösterilebilir. Atamaya yön veren bir diğer neden yaşanan ekonomik krizin Lübnan'da bazı toplumsal tepkiler doğurmasından duyulan endişedir. 1992 yılında Kerami hükümetinin istifasına yol açan, hükümetin ekonomi politikalarına karşı Lübnan İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun Örgütlediği gösteriler Şam yönetimini kaygılandırmıştı. Dolayısıyla Suriye için muhaliflerinin işine yarayacak bir toplumsal hoşnutsuzluğun önüne geçilmesinde teknokrat, dış ülkelerle ekonomik ilişkilerde deneyimli bir kişinin iktidara gelmesi önem kazanmıştır (Salem 1994: 59). Hariri,

bir yandan ülkede geniş çaplı bir ekonomik ve sosyal reform başlatırken, öte yandan özellikle yeni statükoya karşı çıkan Suriye karşıtı muhalif gruplara karşı sert önlemler aldı. Marunî yanlısı basına sansür uygulama, gazetecilere yönelik tutuklamalar ve bazı basın kuruluşları ve derneklerin kapatılması yönünde cezalandırıcı politikalara hız verildi. Bu operasyonlar sırasında Fevzi el-Razi gibi bazı Marunî liderler şüpheli bir biçimde hayatlarını kaybettiler. 1995 yılında görev süresi dolan Cumhurbaşkanı Hıravî için ülkedeki ipoteğini iyice pekiştirmiş olan Suriye yönetimi devreye girerek, görev süresinin üç yıl daha uzatılması yönünde parlamentonun bir karar almasını sağladı. 128 üyeli Lübnan parlamentosundan yalnızca 12 muhalif oy çıkması Suriye'nin Lübnan siyaseti üzerindeki etkisinin somut bir göstergesidir (Norton 1999: 44). Hıravî-Hariri ikilisinin yönetimde kaldığı 1998 yılının sonlarına kadar Suriye zaman zaman ülkenin iç politik dengelerine müdahale etmekte bir sakınca görmemiştir. Örneğin 1997 yılında Lübnan hükümeti aldığı bir kararla ülkedeki TV kanallarının dörde indirilmesi yönünde bir karar alarak, özellikle milis örgütlerinin elinde bulunan yayın kuruluşlarına karşı bir kapatma politikası başlattığında, Suriye Hizbullah'ın kanalı el-Manar'ın kapatılmaması yönünde devreye girerek bu TV'nin yayınına devam etmesini sağlamıştır (Norton 1999: 47).

1. Lübnan'ın Ulus- Devlet Olma Sorunu

Lübnan, etnik köken ve dil yönüyle homojen bir yapıdadır ve Arap olmayan azınlık topluluklar da topluma entegre olmuş durumdadırlar. Farklı dille eğitim, kültürel haklar gibi siyasal otoritelere yönelmiş yaygın bir talepten bahsetmek de güçtür.

Lübnan siyasal sisteminin temel sorunu, farklılığın oransal paylaşımının ötesinde, bir üst Lübnan kimliğine yönelik herhangi bir siyasal toplumsallaşmanın gerçekleştirilmemiş olmasıdır. Dinsel talepler konusunda ciddi bir toplumsal çatışmanın yaşanmadığı Lübnan'da, dinsel ayrımların siyasal temsil alanında farklılaşmayı ifade etmesi, sosyal, ekonomik ve diğer taleplerin bu eksenler üzerinde ifade edilmesi sonucunu doğurmakta, dolayısıyla bir ulus bilincinin gelişimini de kösteklemektedir.

Lübnan siyasal sisteminin üç önemli sorunu bulunmaktadır. Bunlardan ilki; Lübnan'a gelen göçmenlerin ne ölçüde sisteme kazandırabilecekleri ve bu noktada dirençlerin varlığıdır. Özellikle Filistinli göçmenlerin statüsü bu açıdan oldukça önemlidir. İkinci sorun, herkesi kapsayacak ortak vatandaşlık ölçütlerinin geliştirilmesi ve bunların anayasal bir metne dönüştürülmesi ile ilgilidir. Buna bağlı üçüncü sorun ise siyasal açıdan bireyselleşmenin önünü açacak yasal düzenleme ve kurumların geliştirilmesidir. Vatandaş olarak bireylerin mensubu oldukları cemaatin değil de kendi temsilcilerini seçecek bir oylama ve katılım sisteminin kurumsallaştırılması gerekmektedir. Bu şekilde, kapalı grup içi oylama önlenebilir ve sayısal açıdan güçlü dinsel bir topluluğun siyasal açıdan da nüfuzlu konum edinmesinin önüne geçilebilir. Siyasal temsilin, cemaat ve feodal ailelere paralel olarak ayrılması, farklı grupların taleplerini bu doğrultuda iletmelerine neden olmaktadır (Maktabi 1999: 229). Lübnan'da bugün dinler ve mezhepler arasında denge sağlanması tartışılmaz bir siyasal tabu olarak varlığını korumaktadır

III. YÜKSELEN GÜÇ HİZBULLAH VE SON GELİŞMELER

A. HİZBULLAH

Hizbullah Şii toplumunun içerisinde çıkmış bir örgüttür. Dolayısıyla örgütün ortaya çıkması ve gelişimi Lübnan'da Şii kesiminin içinde olmuştur. Aslen Lübnanlı olan ve Tahran Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu olan Musa Sadr'ın 1960'larda Lübnan'a gelmesi ülke yakın tarihinin en önemli olaylarından bir tanesidir. 'İmam' Musa Sadr, Lübnan'da tam bir kurtarıcı olarak karşılanmış, karizmatik ve entelektüel kişiliği ile o zamana kadar ülkenin merkezi ve kuzey kısımlarınla oranla ciddi bir geri kalmışlık ve sefalet içinde olan güney halkına umut aşılamayı başarmıştır. Sadr Hıristiyanlar arasında da kiliselerde yaptığı konuşmalarla büyük sevgi kazanmıştır. Sadr'ın kurduğu Mahrumlar Hareketi ve bu hareketin askeri kanadı Emel kısa zamanda Şii'lerin ana teşkilatı haline geldi. Bu teşkilat Sovyetler Birliği ve İran ile yakın ilişkiler kurdu. Emel ve daha sonra benimsediği adıyla Hizbullah 1980'lerde İsrail'in Lübnan'ı işgal ettiği dönemlerde Lübnan siyasi arenasına girdiğini ilan eder. Örgüt resmi olarak 16 Şubat 1985 yılında açıkladığı bir manifestoyla kurulur(Uygur 2006:62). 1985'te Hizbullah'ın kuruluş Manifestosunda

(<http://www.mfa.gov>), ideolojisi açık bir şekilde belirtilmiştir. Bunlar: Lübnan'ın problemlerine çözüme ancak İslami bir cumhuriyet kurmakla ulaşılabilecektir. Bu tip bir rejimde, Lübnan'ın mezhep gözetmeksizin tüm vatandaşlarına eşitlik ve adalet sağlanacaktır. Hizbullah Örgütü Batı emperyalizmine özellikle Amerika ve Fransa'ya savaş açmıştır. Bu iki ülkenin tüm etkilerini Lübnan'dan çekmeleri için çaba göstermektedirler. En önemli hedeflerinden bir tanesi, İsrail Devleti'nin yok olmasını sağlamak ve Kudüs'te bir İslam yönetimi kurmaktır (<http://www.ict.org>). Hizbullah İran İslam Devrimi Lideri Ayetullah Humeyni'nin Şii ideolojisini takip etmektedir. Hizbullah şu anda Lübnan Şii toplumunu temsil eden Lübnan'ın en büyük ve tek silahlı dini bloğudur. Hizbullah ve İsrail 1982'den beri mücadele içindedir. Hizbullah şu ana kadar İsrail'e karşı birçok bombalama, adam öldürme, adam kaçırmaya eylemlerini gerçekleştirmiştir (<http://www.fas.org/irp/threat/frd>). Bu iki taraf arasındaki anlaşmazlığı İsrail tarafı terörist eylemler olarak, Hizbullah tarafı ise Cihat olarak tanımlamaktadır.

1980'lerin sonunda Lübnan'daki iç savaşın sona ermesinden ardından İran ve Suriye'nin anlaşmasıyla Hizbullah dışındaki tüm grupların silahları toplandı. Bu süreçte Hizbullah gerilla sayısını azalttı, askeri faaliyetlerini İsrail sınırlarında yoğunlaştırdı ve bütün Lübnan toprakları işgalden kurtulana kadar mücadeleye devam edeceğini duyurdu. 2000'de verdiği kayıplar ve artan iç kamuoyu baskısı nedeniyle Güney Lübnan'dan çekilmek zorunda kalan İsrail, Suriye'ye ait olduğunu iddia ettiği Şebaa Çiftliklerinden çekilmeyi reddetti ve bu hususta BM'den karar çıkartmayı başardı (Uygur 2006:63) İsrail bu çiftlikleri 1967 Savaşında Suriye'den almıştı ve Birleşmiş Milletler bunu Suriye ve İsrail arasında tartışmalı bir bölge olarak tasavvur etmiştir. Lübnan ise bu çiftliklerin kendisine ait olduğunu belirtmiştir.

1990'ların başında liderliğe getirilen Seyyid Hasan Nasrallah ile birlikte Hizbullah'ta önemli bazı değişimler yaşanmaya başlandı. İç kamuoyuna yönelik daha hoşgörülü bir tavır takınıldı ve tüm Lübnan'da bir İslam devleti kurulması düşüncesinden vazgeçildi. İran bayrağı yerine Hizbullah bayrakları kullanılmaya başlandı. Giyim kuşam konusundaki kısıtlamalar kaldırıldı. Ayrıca

örgütün düşünce alanındaki önderlerinden kabul edilen Hüseyin Fazlullah'ın İran ulemasının tepkilerini göze alarak klasik Şia fikhını zorlayan ancak modern yaşamın gereklilikleri konusunda fetvalar yayınlaması popülaritesini artırmıştır(Uygur 2006:6). Bu noktada Nasrallah'ın askeri bir lider olarak halk üzerine etki kurması Hizbullah'ı Lübnan'da güçlü bir konuma taşımıştır. Tabii ki bu güçlü konumun en önemli nedeni Nasrallah'ın dürüst ve ılımlı kişiliği olmuştur.

Hizbullah özellikle Ortadoğu'da Bir İsrail devletinin bulunmamasının bölgeye bir barış ve huzur ortamı getireceğine inanmaktadır. Hizbullah lideri Nasrallah Washington Post gazetesine verdiği bir demeçte, İsrail'le uzlaşmayı kabul etmediklerini ve bölgede bir İsrail Devleti'ni istemediklerini vurgulamıştır. Çünkü İsrail yasal ve adil olmayan bir devlettir. Hizbullah son açıklamalarında, sadece Lübnan toprakları dışında İsrail'e karşı bir savunma mantığıyla hareket edeceklerini ve Hizbullah misillemelerini Lübnan'a karşı bir caydırma hareketi şeklinde yapacaklarını belirtmişlerdir (<http://www.library.cornell.edu>). Hizbullah'ın askeri kolunun ismi 'Al-Makaveme al- Islamiye' dir. Bu İslami kolun altında birçok alt kol mevcuttur. (Hz. Muhammet Savunucuları, Devrimsel Adalet Örgütü vs.) (<http://www.state.gov>).

Hizbullah'ın askeri gücü tartışmalı olmasına rağmen, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumunun açıklamalarına göre iyi eğitilmiş, iyi organize olmuş, yüksek motivasyona sahip, modern silahlarla donatılmış ve Ortadoğu'daki en kapsamlı devlet dışı silahlı örgüttür. Hizbullah tahmin edildiği gibi küçük bir gerilla örgütü değildir. Hizbullah militanları eğitimlerini güney Lübnan'da ve İran'daki kamplarda almaktadırlar (<http://library.nps.navy.mil/home/tgp/hizbalah./07/25/2006>). Bu haliyle Hizbullah Lübnan'daki Şii toplumunu ana askeri gücüdür.

İsrail ve Amerikan kaynaklarına göre Hizbullah'ın 3 çeşit İstihbarat faaliyeti vardır. Birincisi, İsrail'in askeri gücünü ve faaliyetlerini inceleyen, ikincisi ülke içerisindeki güvenliğini sağlayan, üçüncüsü ise Filistinlilere her konuda yardımcı olmaya çalışan birimlerdir.

Hizbullah 1992 yılında ilk kez Lübnan seçimlerine katılmıştır ve parlamentodaki 128 sandalyenin 12'sini kazanmıştır. 1996'da 10, 2000'de 8 sandalye kazanmıştır. 1998'deki belediye seçimlerinde yarışan belediyelerin yaklaşık % 15'ini kazanmıştır. 2004'te ise belediyelerin % 21'ini kazanmıştır (<http://bostonreview.net>). Hizbullah bugün için Lübnan Parlamentosunda sandalyelerin % 10'una sahip bir siyasi partidir. İçerisinde olduğu blok (Direniş ve Gelişim Bloğu) parlamentoda % 27,3 ağırlığa sahiptir. Sosyal Hizmetler konusu Hizbullah'ın parti programında mevcuttur. 1996'da Hizbullah seçim kampanyasında örgüt eğitimi ve sağlık sistemini iyileştireceğini açıklamıştır. Hizbullah ayrıca mezhep ayırt etmeksizin yani tüm topluma mal olacak hizmetler vereceğini belirtmişti. Bu da toplumda popülaritesini arttırmıştır. Hizbullah aynı zamanda geniş bir sosyal gelişim programı yürütmektedir. Bu program kapsamında ülkede hastaneler, haber servisleri, eğitim kurumları yapmıştır. Hizbullah'ın yeniden inşa kampanyası (Cihad al-Bina) , Lübnan'daki birçok altyapı ve ekonomik gelişme projesinden sorumludur. Hem askeri hem siyasi programlar için kullanılan ana kaynağın İran'dan geldiğine inanılmaktadır (<http://www.library.cornell.edu>). Hizbullah askeri gücünün yanında hastaneleri, yardım kuruluşları, okulları, radyo ve televizyonları olan bir yapılanmaya sahiptir. Örgütün siyasi kanadının Lübnan kabinesinde iki bakanı bulunmaktadır. Hizbullah Partisi hemen tüm siyasal konularda diğer Şii partisi Emel ile ortak hareket etmeyi benimsemiştir. Bunun yanı sıra Hizbullah'ın internet ve bilgisayar teknolojileri konusunda da yoğun çalışmalar yaptığı bilinmektedir. Güney Lübnan'da yaşanmış gerçek çatışmalardan bilgisayar oyunları üretmek ya da Arapça pornografik siteleri filtrelemek bu çalışmalardan bazıları olarak göze çarpmaktadır (Uygur 2006:63). Hizbullah milyonlarca dolar tutacak bu hizmetlerin büyük bir kısmını Zekâttan almaktadır. Ayrıca İran'dan da büyük bir finansal destek almaktadır.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 1559 sayılı kararına göre Lübnan'daki silahlı milislerin silahsızlandırılması isteniyordu. Fakat açık bir şekilde burada Hizbullah'tan bahsedilmemiştir (<http://www.un.org>). Lübnan Hükümeti bu kararın Hizbullah'a uygulanamayacağını, çünkü Hizbullah'ın bir

direnış hareketi olduğunu belirtmişlerdir. Hizbullah İran'ın liderliğini kabul etmiştir. 1992 yılında Hizbullah'ın Lübnan seçimlerine girme kararı almasında İran'ın büyük rolü olmuştur (<http://www.opendemocracy.net>).

Hizbullah Suriye'yle Hafız Esad döneminde (1971-2000) yakın ilişkiler kurmuştur. Beşar Esad döneminde de ABD'nin yaptırımlarına rağmen Hizbullah desteklenmiştir. Hamas ve Hizbullah örgütsel olarak bağlantılı olmamalarına rağmen, Hizbullah birçok konuda Hamas'a model olmuştur. Her iki gurupta İsrail'in işgal ettiği bölgelerden çıkması konusunda fikir birliği yapmaktadırlar. Ayrıca her iki gurubun da İran'la yakın bağları mevcuttur. İsrail Askeri kaynaklarına göre Hizbullah Hamas'a bomba imalatında yardımcı olmaktadır (<http://www.washingtonpost.com>). ABD İstihbarat servisleri, El Kaide, Hizbullah ve İran Devrim Muhafızları birliklerinin arasında güçlü bağların olduğunu savunurken, Hizbullah El Kaide'yle bağlantısı olmadığını şiddetle vurgulamıştır.

İsrail Hizbullah saldırılarına karşı, Lübnanlı mahkûmları kendi hapishanelerinde tutmaktadır. Sonuç olarak Hizbullah Arap ve Müslüman dünyasının bir kısmı İsrail'i meşru olmayan bir ülke olarak görmektedir. Bu yüzden sivillere dahi olan bu saldırıları Hizbullah Cihat olarak tanımlamaktadır. ABD, Kanada, İsrail ve Hollanda Hizbullah'ı bir terör örgütü olarak nitelemektedir. İngiltere ve Avustralya örgütün terör ve sosyal faaliyetlerini ayırarak sadece güvenlik birimini terör örgütü olarak nitelemiştir. Buna karşın, Rusya, Avrupa Birliği, Çin, Hindistan, Brezilya, Malezya ve birçok ülke Hizbullah'ı terör örgütü olarak nitelememiştir.

Hizbullah konusunda kısa ve orta vadede tam bir siyasallaşma sürecinin yaşanmasını beklemek yanlış olur. Hizbullah, üzerine gelmesi durumunda Lübnan'da önemli bir istikrarsızlık unsuru olabilir. Bu konunun farkında olan kesimler Hizbullah'la diyalog yolunu seçecektir. Lübnan'da muhalefeti zayıflatacak ve Hizbullah'ın, dolayısıyla da Suriye'nin elini güçlendirebilecek en önemli konuya İsrail tehdidi olacaktır. (Orhan : Asam İnternet Sayfası)

B. 2006 İSRAİL – LÜBNAN KRİZİ

Hizbullah'ın askeri kanadı ile İsrail silahlı kuvvetleri arasında Lübnan toprakları ve İsrail'in kuzeyinde, 12 Temmuz - 14 Ağustos 2006 tarihleri arasında sürmüş olan silahlı çatışmadır. Kriz, Lübnan'da yerleşmiş Hizbullah Örgütü'nün, 12 Temmuz 2006 tarihinde 2 İsrail askerini kaçırmayı ve 8'ini öldürmesiyle başlamıştır. Askerlerin kaçırılmasına ek olarak güney Lübnan'daki Hizbullah militanlarının İsrail topraklarına füzeler ateşlemesi; İsrail tarafından Lübnan'ın bir savaş hareketinde ("act of war") bulunduğu şeklinde yorumlanmıştır. Bunun üzerine İsrail, Lübnan'a hava ve kara saldırıları yapmış ve ülkenin limanlarını denizden ablukaya almıştır. İsrail'in bu davranışına karşılık olarak Hizbullah, güney Lübnan'dan İsrail'in kuzeyine yaptığı füze saldırılarını şiddetlendirmiştir (<http://news.bbc.co.uk>)

Bir aydan fazla süren çatışmaların ardından, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin aldığı 1701 sayılı karar uyarınca 14 Ağustos'ta taraflar saldırılarını durdurmuştur. İsrail Lübnan'a uyguladığı ablukayı 7 Eylül 2006 yerel saatle 18:00'e kadar kaldırmayı taahhüt etmiştir. Litanni Nehri'ne kadar olan Güney Lübnan topraklarını işgal etmiş olan İsrail, Lübnan ve UNIFIL askerlerinin konuşlandırılmasına paralel olarak birliklerini geri çekmiştir. Krizin ilk günlerinden beri aralıksız süren İsrail saldırılarının 1000'ün üzerinde sivil Lübnanlı'yı öldürmüş olması, İsrail'in uluslararası ortamda çok ağır eleştirilere maruz kalmasına sebep olmuştur (Vona 2006:6) Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu Başkanı Louise Arbour, kriz sırasında savaş suçlarının işlenmiş olabileceğini söylemiştir (<http://news.bbc.co.uk>).

1. Krizin Başlaması

İsrail-Lübnan arasındaki kriz Hizbullah'ın yaptığı saldırıyla başlamış olsa da, Ortadoğu'da İslami militanlar ile İsrail arasındaki savaşın tekrar alevlenmesi bir ay kadar önce olmuştur. 9 Haziran'da İsrail'in Gazze Şeridi'ne yaptığı bir saldırıda aynı aileden sekiz kişiyi öldürmesi, Filistin'de iktidarda olan Hamas örgütünün İsrail ile yaptığı ateşkesi sonlandırmasına yol açmıştır. Aynı zamanda

2006 Gazze Krizini başlatan bu olay başta İslam dünyası olmak üzere birçok kesimden tepki almıştır (<http://www.voanews.com>)

2. Hizbullah'ın Saldırısı

12 Temmuz 2006 gününde, yerel saate göre sabah saat 9.05'de, Hizbullah militanları güney Lübnan'daki mevzilerinden İsrail askeri birliklerine ve sınır kasabalarına havan ve füze saldırısında bulundular. Daha sonra ise İsrail ordusunu bağlı iki personel taşıyıcısına da saldıran Hizbullah militanları, sekiz askeri öldürdü ve iki tanesini de esir aldı (<http://news.bbc.co.uk>).

Hizbullah ve Lübnan polisi, esir alınan İsrail askerlerinin Lübnan topraklarına sızmış olduğunu iddia etmekteyse de, İsrail bu iddiaları reddetmiştir.

3. İsrail'in Tepkisi

Hizbullah'ın Lübnan'da hiçbir engelle karşılaşmadan var olabilmesi ve kaçan militanların Lübnan'da saklanması sebebiyle İsrail hükümeti bu davranışı bir savaş ilanı olarak kabul etmiş ve Lübnan hükümetini sorumlu tutmuştur. Saldırlardan çok kısa bir süre sonra İsrail birlikleri sınırı geçerek takibe başladı ve güney Lübnan'daki yerleşim merkezlerine hava saldırısı yaptı (<http://news.bbc.co.uk>). Kaçırılan askerleri kurtarmak için takibe başlayan İsrail birliklerinden bir tank bir Hizbullah bombasının üzerinde geçti ve bombanın patlamasıyla havaya uçtu, tankın dört mürettebatı öldü. Hizbullah militanlarıyla çıkan çatışmada, bir İsrail askeri daha öldü. Lübnan'ın bu saldırıdan dolayı çok ağır bir bedel ödeyeceğini söyleyen İsrail genelkurmay Başkanı Korgeneral Dan Halutz "Lübnan'ı 20 yıl öncesine geri döndürebiliriz" dedi (<http://edition.cnn.com>).

4. Lübnan'ın Tutumu

İsrail'in Beyrut hükümetini krizden sorumlu tutmasına rağmen Lübnan başbakanı Fuad Sinyora saldırıdan hükümetinin haberi olmadığını ve Lübnan'ın sorumlu tutulamayacağını söylemiştir. Kriz boyunca ateşkes çağrıları yapmak birlikte, Beyrut hükümeti edilgen bir tutum sergilemiş ve Lübnan silahlı kuvvetleri İsrail birlikleri ile çatışmaya girmekten kaçınmıştır. Sinyora'nın

uluslararası arabulucuların çatışmayı sonlandırması için çağrıda bulunmasına rağmen çatışmalar durmak bilmiyordu (<http://edition.cnn.com>).

İsrail- Lübnan arasındaki çatışmalar sırasında Beyrut Araştırma ve Bilgi Merkezi tarafından yapılan anket sonuçlarına göre, Lübnanlıların % 87'si Hizbullah'ın İsrail'e karşı savaşını desteklemiştir (<http://www.csmonitor.com>). Bu oran 2006 yılının Şubat ayında yapılan başka bir araştırmanın sonucundan % 29 bir artış mevcuttur. Bu araştırmanın sonucunda çarpıcı olan nokta, Hizbullah'ın direnişine olan desteğin daha çok Şii olmayan topluluklardan gelmesidir. Hıristiyanların % 80'i, Dürzîlerin %80'i ve Sünnilerin % 89'u Hizbullah'ı istemektedirler (<http://www.beirutcenter.info>).

5. İsrail'in Saldırıları

İsrail hava kuvvetleri, Hizbullah militanları ve liderlerinin bulunduğunu tahmin ettikleri bölgelere hava saldırıları yapmaya başladı. Ayrıca, Suriye ve İran'ın Hizbullah'ı desteklemesini engellemek iddiasıyla Beyrut ve çevresindeki altyapı tesislerine ve yollara saldırılar düzenledi.

13 Temmuz'da yapılan saldırılar sonucu Beyrut Havalimanı hasar gördü ve uçuşlara kapatıldı. Bunun yanı sıra İsrail uçaklarının dört haftayı aşan yoğun bombardımanı sonucunda Beyrut'ta ve çoğunluğunu Şiiler'in oluşturduğu köy ve kasabalarda 1000'den fazla sivil öldürüldü. Başta Beyrut'ta olmak üzere Lübnan'da büyük derecede maddi hasar meydana geldi. Hastaneler, yollar ve televizyon/radyo istasyonları da İsrail saldırıları sonucunda yıkıldı. Lübnan hükümeti, Lübnan'da meydana gelen maddi zararın yaklaşık 2 milyar dolar civarında olduğunu söylemiştir (<http://www.bbc.co.uk>).

Saldırılarda ölenler arasında Lübnan'da bulunan yabancılar da bulunuyor. Fakat kısa bir süre içinde birçok devlet kendi vatandaşlarını deniz yoluyla tahliye etti. Bu tahliyelerin çoğunluğunda Türkiye önemli roller oynamış, taşımacılık ve ev sahipliği yapmıştır. Buna karşın İsrail, Avustralyalıları taşıyan gemiye taciz atışları gerçekleştirmiştir.

İsrail hava saldırıları sırasında Birleşmiş Milletlere bağlı bir gözlemleme tesisi füzeler tarafından vuruldu ve 4 silâhsız Birleşmiş Milletler personeli

hayatını kaybetti. 25 Temmuz'da gerçekleşen bu saldırının sonrasında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan, İsrail'in kasten bu saldırıyı gerçekleştirdiğini söylemişse de, İsrail bu iddiayı reddetmiş ve olaydan derin üzüntü duyulduğunu söylemiştir (<http://news.bbc.co.uk>). Saldırıya rağmen Birleşmiş Milletler, ABD'nin veto hakkını kullanmasıyla İsrail'e karşı bir "kınama" kararı alamamıştır.

6. Hizbullah'ın Saldırıları

İsrail'in ilk tepkisinden sonra açıklama yapan Hizbullah, ellerinde İsrail'i vurabilecekleri 13,000 füze olduğunu söylemiştir. Kriz boyunca Hizbullah, güney Lübnan'daki mevzilerinden İsrail'in kuzeyindeki şehir kasaba ve köylere yüzlerce roket fırlatmıştır. Bu füzelerden bazıları İsrail'in orta kesiminde yer alan Hadera şehrine kadar ulaşmıştır. Hizbullah'ın roket saldırılarında 40'ın üstünde İsraili ölmüştür. İsrail Savunma bakanı Hizbullah'ın saldırılarının başlamasından sonra yaklaşık 1.000.000 sivilin ülkenin değişik bölgelerine yerleştirildiğini açıkladı. Hizbullah, Rus Katyuşa füzelerine ek olarak İran yapımı Fajr-3 ve Ra'ad 1 füzelerini ile de İsrail topraklarına bombalamıştır.

7. Barış Girişimleri

Krizin başlangıcından beri birçok barış girişimi olmuşsa da çatışmalar ancak krizin başlamasından bir ay sonra durmuştur. Tarafların ateşkesin koşulları üzerinde anlaşamaması çatışmaların durmasını geciktiren en önemli unsur olmuştur.

Hizbullah ve Lübnan, çatışmaların derhal ve koşulsuz olarak durması gerektiğini savunurken İsrail ateşkes yapılmadan önce bazı koşulların yerine gelmesi gerektiğini söylemiştir. İsrail başbakanı Ehud Olmert, kaçırılan İsrail askerleri iade edilmeden ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin aldığı 1559 numaralı karar gereğince Hizbullah silahsızlandırılıp Lübnan ordusu İsrail sınırına yerleşmeden ateşkes olmayacağını söylemiştir.

15 Temmuzda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, gündemine aldığı ateşkes çağrısını ABD'nin karşı oy kullanmasıyla reddetmiştir(Vona 2006:6). Kriz, Roma'da yapılan; Suriye ve İran dışındaki Arap ulusları, Avrupa Birliği,

ABD ve Rusya'nın temsil edildiği bir konferans ile çözümlenmeye çalışılmış olsa da bu konferans sonucunda taraflar arasında ateşkes sağlanamamıştır. Konferans sırasında Lübnan başbakanı Fuat Sinyora, kendi hükümetinin hazırladığı ateşkes planını sunmuşsa da, plan kabul edilmemiştir (<http://www.bbc.co.uk>).

8. Ateşkes

4 Ağustos ABD ile Fransa ortak hazırladıkları ateşkes önerisini Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne iletti. Tasarıda, çatışmaların durması istendiği halde Lübnan topraklarındaki İsrail askerlerinin çekilmesi istenmediğinden Lübnan hükümeti önerinin kabul edilemez olduğunu savunmuştur. Görüşmeler sonucunda Sinyora Planı'nda dikkate alınarak tasarıda değişiklikler yapılmasının ardından 11 Ağustos'ta 1701 sayılı karar Güvenlik Konseyinde kabul edilerek taraflar "şiddet eylemlerini durdurmaya" çağırılmıştır. Tarafların öneriyi kabul etmesinin ardından 14 Ağustos 2006 yerel saat ile sabah 8.00'de ateşkes yürürlüğe girmiştir (Vona 2006:6). Ateşkestən 15 dakika öncesine kadar İsrail'in hava saldırıları devam etmiştir.

9. Ateşkes Sonrası

Ateşkes kararınca hem İsrail, hem de Hizbullah saldırılarını durdurmuştur. Ancak İsrail hükümeti uluslararası bir güç bölgeye yerleşinceye kadar güney Lübnan'dan askerlerini çekmeyeceğini söylemiştir. Ateşkesin ardından Lübnan hükümeti aldığı karar uyarınca ülkenin güneyine askerlerini sevk etmeye başlamış, ancak ordunun Hizbullah'ın silahsızlandırılması için kullanılmayacağını vurgulamıştır. Lübnan hükümeti, güneye yerleştirilecek birliklerin 15,000 asker gücünde olacağını söylemiştir (Vona 2006:6). Lübnan ordusunun yerleşmesiyle, İsrail işgal ettiği bölgelerden çekilmiştir. İsrail, Lübnan'a uyguladığı ablukayı ise 7 Eylül 2006'ya kadar devam ettirmiş ve bu tarihte yerel saatle 18.00'de kaldırmıştır.

19 Ağustos 2006'da İsraili komandolar, ateşkesine rağmen, Bekaa Vadisi'nin doğusundaki bir köye saldırı düzenlemiştir. Saldırı sırasında bir İsraili asker ölmüştür. Saldırı, Beyrut hükümetinden büyük tepki almış ve

İsrail, başbakan Fuat Sinyora tarafından ateşkesi kararını ihlal etmekle suçlanmıştır. Suçlamaları reddeden İsrail, saldırının Suriye ve İran'dan Hizbullah'a sağlanmakta olan silahların taşınmasını engellemek için gerçekleştirildiğini söylemiştir.

10. Barış Gücü

1701 sayılı karar ile Lübnan'da görevli olan UNIFIL barış gücünün mevcudunun 15,000 kişiye çıkarılıp görevinin genişletilmesine karar verilmiştir. Bu sebeple başta Fransa, İtalya, Türkiye, Malezya, Bangladeş ve İspanya olmak üzere birçok devletten asker göndermeleri istenmiştir. UNIFIL'in bölgedeki görevi barışı korumak ve Lübnan ordusunun Lübnan toprakları üzerinde tam hâkimiyet kurmasına yardımcı olmaktır.

11. Uluslararası Tutum ve Tepkiler

İsrail ve Hizbullah arasındaki çatışmalara geç de olsa birçok ülke ve kuruluşan tepkiler gelmiştir.

a. Birleşmiş Milletler

BM Genel Sekreteri Kofi Annan, İsrail'in 30 Temmuz'daki Kana Saldırısı ile "uluslararası hukuku ve uluslararası insan hakları yasalarını çiğnediğini" söyledi. Kana Saldırısında 16'sı çocuk 28 sivil öldürülmüştü. Raporunda İsrail'i "Kana saldırısı, uluslararası hukuk ile insan hakları hukukunun çiğnenmesine örnek görülmeli. Mevcut çatışmanın Lübnan ve İsrail'deki siviller üzerindeki etkisi, uluslararası hukuk ile insan hakları hukukunun olası ihlali dahil, Kana soruşturmasının daha ayrıntılı sürdürülmesini gerektiriyor." sözleriyle suçlayan Annan, tüm tarafları uluslararası yükümlülüklerine uymaya çağırdı. Savaşın sona erdirilmesi konusunda yürütülen çabalar Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde ABD'nin engeline takıldı. Dünya çapında yapılan savaş karşıtı gösteriler ve diplomatik çabalar sonucu BM Genel Sekreteri Kofi Annan, Güvenlik Konseyi'nden "acil ateşkes çağırısı" yapmasını istedi (Vona 2006:6). Konsey, ateşkes tasarısını savaşın başlamasından tam bir ay sonra onayladı; ateşkes ise 14 Ağustosta yürürlüğe girdi. Ayrıca bölgeye 15.000 kişilik BM Barış gücü gönderilmesine karar verildi.

b. ABD (Amerika Birleşik Devletleri)

Amerika Birleşik Devletleri dışişleri bakanı Condolezza Rice, "Ortadoğu'nun çektiği acılardan üzüntü duyduklarını" belirtmiş olsa da ABD, ateşkesin sorunu çözmeyeceğini söylemiştir (<http://news.bbc.co.uk>). Sık sık İsrail'in kendini savunma hakkı olduğunu yineleyen Bush hükümeti krizin başlamasındaki sorumluluğun Hizbullah'ı destekleyen İran ve Suriye'de olduğunu belirtmiştir (<http://today.reuters.com>).

ABD'nin İsrail'e desteği sadece diplomatik alanla sınırlı kalmamış, kriz boyunca ABD'nin İsrail'e silah satışı kesilmeden devam etmiştir (<http://www.ntvmsnbc.com>).

c. Avrupa Birliği

AB dönem başkanlığını yapan Finlandiya, İsrail'i orantısız güç kullandığından dolayı kınamış ve Lübnan'a uyguladığı ablukanın kabul edilemez olduğunu söylemiştir. Buna rağmen bazı Avrupa ülkeleri, başta

İngiltere olmak üzere, İsrail'in kendini savunma hakkı olduğunu vurgulamış ve İsrail'in Lübnan'a yaptığı saldırıların haklı olduğunu söylemiştir. Savaşın sona erdirilmesine ilişkin çabalar Avrupa Birliğinde İngiltere engeline takılmıştır (Vona 2006:6). 4 Ağustos tarihinde ise AB ülkelerinden Fransa, ABD ile birlikte hazırladığı bir ateşkes önerisini Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne sunmuştur.

d. Türkiye

Türkiye İsrail'in orantısız güç kullandığını söylemiştir. Türkiye UNIFIL'e asker göndermeye karar vermiştir. 5 Eylül 2006 günü Birleşmiş Milletler barış gücüne katılmak üzere bir Türk askeri birliğinin Lübnan'a gönderilmesine yönelik Başbakanlık tezkeresi TBMM Genel Kurulu'nda 192 red oyuna karşı 344 'evet' oyuyla kabul edilmiştir.

e. İran

Hizbullah'ı hem maddi olarak hem de diplomatik alanda destekleyen Tahran hükümeti, İsrail'in haritadan silinmesi fikrini savunmaktadır. Buna ek olarak İranlı bazı gençler, Hizbullah'ın yanında İsrail'e karşı savaşmak için Lübnan'a gitmişlerdir

Son olaylarda görüldüğü üzere, Ortadoğu daima karmaşık olaylara ve karmaşık rollerin iniş çıkışına şahit olmuştur. Son yirmi yıl boyunca bölgenin yeniden düzenlenmesi için birçok proje gündeme getirilmiş, denenmiş ve daha sonra arşive kaldırılmıştır. Bu sahneden zaferle çıkanlar her zaman için diplomasiyi ve siyasi görüş alışverişini dış politikalarının başına koyanlar olmuştur. Bu sahnenin galipleri, gerilim yaratmaktan kaçınan ve mümkün olduğunca çatışmaları ertelemeyi başaranlardır. Yine bu sıkıntılı ve acı günlerin öğrettiği şey, bölgedeki her askeri çatışmanın büyük yıkımlara ve bölge ülkelerinin ulusal servetlerinin yok olmasına neden olmasıdır. Bu doğrultuda sürekli gerilim içinde olan Ortadoğu'da yapılması gereken şey gerilimleri azaltmak, siyasete ve güvenliğe dair olumlu mesajlar vermek olacaktır.

SONUÇ

Modern bir devletin temel özellikleri olan; merkezi bir otoriteden, düzenli ordudan, yaygın bürokratik ağdan, yurttaşlık esasına dayalı bir anayasal düzenden mahrum olan Lübnan'ın en önemli sorunu geleneksel aile bağlarının ve ilişkilerinin hâkimiyetinin hala sürmesidir. Aileler arası çekişmeler ve menfaat çatışmaları Lübnan siyasal yaşamında zaman zaman farklı din ve mezheplere bağlı liderlerin de aynı ittifak veya gruplaşma içinde yer almalarına neden olmuştur. Aileler arası çatışmalarının asli sebebinin bu olgulara dayandırılması Lübnan'ın sorunlarının kaynaklarına inilememesine neden olmaktadır.

Lübnan'ın içyapısındaki din faktörü, tarihi boyunca siyasal iktidarın din ve mezhep esasına göre paylaştırılmış olması ve yine etkin aile ve liderlerin kendi topluluklarını peşlerinden sürükleyerek siyasal karar alma sürecinde aktif rol oynamalarının da çeşitli sonuçları olmuştur. Bağımsızlıktan sonra merkezi otorite daima zayıf kalmış, Meclis, Hükümet ve Bakanlıkların etkinliği ve ağırlığı fazla olmamış, bu kurumlar diğer ülkelerdeki gibi işlevlerini tam olarak yerine getirmemişlerdir. Bir bunalım ve iç çatışma halinde resmi şahsiyetlerden ziyade ülkedeki çeşitli mezhepler içinde söz sahibi olan siyasi ve askeri liderler toplantıya çağırılmıştır. Çeşitli "ulusal uzlaşma" komitelerindeki temsilcilere bakıldığında bunların Bakan, milletvekili gibi resmi sıfatı olan şahıslar değil, ülkede kendisini kabul ettirmiş geleneksel söz sahibi mezhep ve aile liderleri veya milis kuvvetleri komutanları oldukları görülmektedir.

Tarihi boyunca, Lübnan'ın içyapısının son derece karmaşık olduğu ve her dönemde çeşitli dengelere dayanan çok yönlü çekişmelerin yer aldığı görülür. Ülkenin karşılaştığı sorunların nedenlerini hem iç hem dış unsurlarda aramak gerekir. Her şeyden önce, Lübnan'da yüzyıllar boyunca çeşitli din ve mezheplere bağlı gruplar yan yana yaşamışlardır. Daha önceki bölümlerde zaman içerisinde Lübnan siyasal yaşamındaki yerleri ve etkinlikleri ayrıntılarıyla anlatılan bu mezheplerden hiçbirisi sayı bakımından mutlak çoğunluğa sahip olamamış, siyasi ve askeri güç bakımından da bütün ülkeyi kontrol edebilecek bir seviyeye erişememiştir.

Ülkedeki din faktörüne dayalı bölünme iç çekişmelerin kökenlerinden birisini oluşturmuştur. Lübnan'da bir 'Lübnanlı' üst kimliği fazla gelişmemiş ve Lübnanlılar her şeyden önce mensubu oldukları din ve mezhepleri ile liderlerine bağlı kalmışlardır. Temelde, dinsel bölünme Hıristiyanlık ve Müslümanlık olarak iki gruba ayrılmış olmakla birlikte, bu iki gruptaki mezhepler arası mücadeleyi de göz ardı etmemek gerekir. Hıristiyan kanatta tarihsel bir gelişmenin sonucu olarak Marunîler daima güçlü ve lider mezhep durumunda olmuş ancak Müslüman mezhepler arasında 19. ve 20. yüzyıllarda sayı ve güç yönünden köklü değişiklikler kendisini göstermiştir. 20. yüzyıla gelinceye kadar dağlık Lübnan'ın güçlü topluluğu Dürzîler askeri bakımdan etkin olmuş ancak 20. yüzyılda Sünniler siyasal iktidarda Marunîlerden sonra en avantajlı mezhep durumuna gelmiş, buna karşılık özellikle son yıllarda sayıca hızla artan Şiiler kuvvetli milis örgütlerinin de etkisiyle Müslüman kanatta en ağırlıklı topluluk haline dönüşmüşlerdir.

Dinsel topluluk ve mezhepler arası mücadele yanında aynı mezhep içerisinde de çekişmeler her zaman kendisini göstermiştir. Bunun nedenini ise Lübnan'ın ailelere bölünmüş yapısında ve ülkenin siyasal yaşantısında kişisel özelliklerinde aramak gerekir. Lübnan'da aileye ve mensubu bulunulan mezheplerin liderlerine sadakat halen geçerliliğini koruyan eski bir gelenektir. Her mezhep içerisinde belli başlı önder aileler arasında devamlı bir nüfuz mücadelesi söz konusu olmuş ve aileler arası çatışma ve çekişmeler zaten bölünmüş olan toplumu daha da kutuplaşmalara itmiştir.

Din, mezhep ve aile esasına dayanan siyasal iktidar, siyasal partilerin de ideolojilerden ziyade din faktörüne dayanmasına yol açmıştır. Falanjist ve Ulusal Liberal Parti Marunîlerin, Najjida Sünnilerin, Sosyalist Parti Dürzîlerin, Emel Şiilerin örgütlendikleri partiler olmuş, bunlara benzer çok sayıda partiler de din ve mezhep esasına göre kurulmuşlardır. Bu partilerden bir kısmı kendilerine sağlanan dış destekler nedeniyle belirli ideolojilere eğilimli görünseler de din ve mezhep yönleri daima ağır basmıştır.

Din esasına göre bölünmüş olması nedeniyle Lübnan'da tarafsız bir ordunun kurulması da mümkün olamamıştır. Komutanlık görevleri genellikle Maruni, askerlerinin çoğunluğu ise Şiilerden oluşan ordu, iç çatışmalarda tarafsız

müdahalelerde bulunamamış, mezhepler arası çarpışmalarda, askerler ordu saflarından ziyade bağlı oldukları mezhepler yanında çarpışmalara katılmışlardır. Bu unsur da merkezi otoriteyi zayıflatmış, milis kuvvetleri güçlü olan mezhep ve partileri egemen duruma getirmiştir.

Bu kırılğan iç denge yanında, çeşitli yabancı ülkelerin bölgede izledikleri politikalar gereği Lübnan'a müdahaleleri ve ülkenin kırılğan mezhep yapısını istismar etmeleri de Lübnan'da iç çatışmaları keskinleştiren bir unsur olmuştur. 12. yüzyılda Haçlı seferleri sırasında Lübnan'da yaşayan Marunîlerin haçlılara yardım etmeleri bölgedeki Müslümanlarla aralarının açılmasına neden olmuştur. Bu tarihten sonra din faktörü nedeniyle Marunîler Roma Katolik Kilisesi ile bütünleşmiştir.

16. yüzyılda, Osmanlı İmparatorluğunun yönetimine giren Lübnan, Fransız manda rejiminin kurulduğu 1920 yılına kadar içyapısında özerk bir idareye sahip olmuştur. Osmanlılar geleneksel politikaları doğrultusunda ülkedeki tüm din ve mezheplerin serbestçe icra edilmesine izin vermiş, 400 yıl süre ile Lübnan'daki mezhepler din ve kültürlerini aynen muhafaza etmişlerdir. Osmanlıların, idaresi süresince, Lübnanlıları Türkleştirmek gibi bir düşünce ve politikaları olmadığı gibi, din ve kültür yönünden de bir müdahaleleri söz konusu olmamıştır.

Osmanlı imparatorluğunun 18. ve 19. yüzyıllarda zayıflamaya başlamasıyla diğer Avrupa devletleri, Osmanlı İdaresindeki diğer topraklar yanında Lübnan ile de ilgilenmeye başlamışlardır. Fransızlar, bu yüzyıllarda Marunîler ile sıkı ilişkiler içerisine girmiş, İngiltere İse Dürzîleri destekler bir tavır almıştır. Bölgenin güçlü devletlerinden Çarlık Rusya'sı da kendisine yakın olarak gördüğü Grek Ortodoksların koruyucusu havasına girmiştir. 20. yüzyıl yaklaştıkça, Lübnan tamamen dış devletlerin etkisi altında bulunan bir bölge haline gelmiştir.

19. yüzyıldan İtibaren dış müdahalelere açık kalan Lübnan, içyapısındaki nazik dengeler de körüklenince çeşitli ve birbirinden farklı bunalım ve çatışmaların içerisine girmiştir. 19. yüzyılda bu çatışma Marunîler ve Dürzîler arasında cereyan etmiştir. Bunun nedenleri, bu dönemdeki Lübnan'da söz sahibi iki mezhebin Marunî ve Dürzîlerin olması, bu iki topluluğun o dönemde coğrafi bakımdan ülkenin egemen bölgesi olan dağlık Lübnan'da bir nüfuz mücadelesinde

bulunmaları ve bu unsurun Fransa ve İngiltere tarafından körüklenmesidir. Dürzî-Marunî savaşları sonunda Avrupa devletlerinin müdahalesi ile din ve mezhep esasına göre kurulan "çifte kaymakamlık" daha sonra ise "Mutasarrıflık İdaresi" mezhepler arasındaki mücadeleyi çözüme kavuşturmaktan ziyade daha da keskinleştirmiştir.

Suriye ve Lübnan'da gözü olan Fransa'nın 1920 yılında bu bölgeyi manda rejimi altına alması bölgede çeşitli değişikliklere yol açmıştır. Her şeyden önce Fransa, Osmanlı idaresindeki dağlık Lübnan'a ilâveten sahil şeridinde bulunan Beyrut, Trablusşam ve Sur şehirleri ile doğuda Beka vadisinin de dâhil bulunduğu bölgeleri bir idari birim haline getirerek öncekine nazaran daha büyük bir "Lübnan" oluşturmuştur. Bu düzenleme söz konusu bölgelerde yaşayan çok sayıda Şii ve Sünni Müslüman'ın bu birim içerisinde yer almasına dolayısıyla yeni Lübnan biriminde demografik yapının Hıristiyanlar aleyhine bozulmasına yol açmıştır.

Fransız manda rejiminden bağımsızlığın elde edildiği 1943 yılına kadar geçen sürede Lübnan'da iç çatışmaların yer almadığı buna karşılık Fransa'ya karşı bağımsızlık mücadelesinin sürdürüldüğü görülmektedir. Nihayetinde, "Bağımsız Lübnan" düşüncesi ülkede hâkim görüş haline gelerek, tüm mezheplerin Fransa'ya karşı ortak mücadelesi ile Lübnan bağımsızlığına kavuşmuştur. Lübnan'ın önceki ve sonraki tarihinde bütün mezheplerin aynı hedef için eylem birliği yaptığı tek olay Fransa'ya karşı verilen bağımsızlık mücadelesi olmuştur.

Lübnan'ın siyasi tarihinden bahsedilirken sık sık değinilen, yazılı olmayan "ulusal uzlaşma" da bu dönemde kabul edilmiştir. Cumhurbaşkanı Maruni, Başbakanın Sünni, Meclis Başkanının Şii olması ve Meclisteki temsilin 6 Hıristiyan -5 Müslüman oranına göre belirlenmesi kararlaştırılmıştır. Siyasal iktidarın yine din ve mezhep esasına göre paylaşılması, bu tarihten sonra da mezhepler arası mücadelenin keskinleşmesine neden olmuştur.

Bağımsızlıktan sonra Lübnan'ın içyapısında ve bölgede cereyan eden çeşitli olaylar Lübnan'ı adım adım tarihinde karşılaştığı en büyük bunalımının içine doğru götürmüştür. Bağımsızlıktan sonraki yıllarda ve 1950'lerin başında nispi bir barış ortamının sürdüğü Lübnan'da hızlı bir ekonomik gelişme görülmüştür. Batı dünyasına açık, liberal ekonomik politikaların uygulandığı bu dönemde Beyrut

bir ticaret ve bankacılık şehri ve doğa güzelliği ile turizm merkezi haline gelmiştir. Lübnan bankalarında büyük miktarda mevduatlar oluşarak halkın refah seviyesi hızla yükselmiştir.

Bu ekonomik gelişmelere rağmen Ortadoğu'da başlayan Arap - İsrail uyuşmazlığı ve bunun yol açtığı sonuçlar Lübnan'ı da derinden etkilemiştir. Coğrafi bakımdan Lübnan'ın hemen güneyinde bulunan Filistin'de İsrail devletinin kurulması, 1948 yılında başlayan Arap-İsrail Savaşı ve bu dönemde Mısır Devlet Başkanı Nasır'ın yeniden canlandırdığı Arap milliyetçiliği akımı Lübnanlı Müslümanları da etkisi altına almıştır. Nasır'ın Arap milliyetçiliği akımının da etkisiyle Müslüman-Hıristiyan gerilimi ülkeyi 1958 bunalımına sürüklemiş, mezhepler arasında başlayan sokak çatışmaları Cumhurbaşkanı Chamoun'un talebi üzerine Amerika Birleşik Devletlerinin askerlerini Beyrut'a göndererek müdahale etmesi üzerine durdurulabilmiştir.

1960'larda ve 1970'lerde Lübnan'ı etkileyen en önemli unsurlardan birisi Arap-İsrail savaşı neticesinde Filistin'den kaçarak Lübnan'a yerleşen çok sayıda Filistinlinin varlığı olmuştur. Filistinlilerin bünyesinde örgütlendikleri F.K.O. İsrail'e karşı yürüttüğü mücadelenin siyasi ve askeri merkezini Lübnan'da kurmuştur. 1969 yılında Lübnan Hükümeti ile F.K.O. arasında yapılan Kahire Antlaşmasından sonra Filistinliler Lübnan'daki kamplarında silâhlanma ve askeri eğitim yapma hakkına sahip olmuşlardır. Bir yandan Hıristiyan-Müslüman mücadelesi öte yandan bu mücadeleyi bir nevi katalizör gibi keskinleştiren ve tırmandıran Filistin askerî varlığı Lübnan'ı 1975-76 iç savaşına sürüklemiştir.

İç savaşın sonlarına doğru Kemal Canpolat'ın liderliğindeki Müslüman-Filistin ittifakının ülkede üstünlük sağlamaya başlaması üzerine, Cumhurbaşkanı Franjiye'nin talebi ile Suriye, Lübnan Hıristiyanlarına yardım etmek üzere Lübnan'a asker yollamış ve Hıristiyanların olası bir askeri yenilgisini önlemiştir. Esasen Fransa'nın Lübnan ve Suriye'yi iki ayrı devlet haline getirmesinden daima hoşnutsuz olan ve Lübnan ile yakından ilgili olan Suriye iç savaş vesilesi ile Lübnan'da askeri varlık bulundurma fırsatını elde etmiştir. Bu tarihten sonra Lübnan'daki askeri varlığı nedeniyle Suriye, ülkenin politikasını ve geleceğini en fazla etkileyen ülkelerden birisi durumuna gelmiştir.

Lübnan'da zaman içinde değişen dengeler, Hıristiyanlara yardım etmek için ülkeye asker gönderen Suriye'nin kısa süre sonra Hıristiyanlarla arasının açılmasına ve kendisine yakın Müslüman gruplarla yakın bir işbirliğine girmesine neden olmuştur. İç savaştan sonra Lübnan'daki iç duruma bakıldığında, din faktörüne dayanan bölünmenin keskinleştiği, Beyrut'un Hıristiyan Doğu ve Müslüman Batı olarak ikiye bölündüğü, Suriye'nin fiili bir askeri varlığının başladığı ve giderek güçlenen ve silâhlanan Filistinlilerin bir yandan ülke Hıristiyanlarını tedirgin ettiği, öte yandan İsrail'e kuzeyden gelen bir tehdit oluşturduğu görülmektedir. Tabiatıyla bu tablo, Filistin varlığına karşı olan İsrail ve Lübnanlı Hıristiyanları bir işbirliğine sürüklemiştir. Hıristiyanlarla anlaşılan İsrail, 1982 yılında Lübnan'ı işgal ederek kara, hava ve deniz kuvvetleri ile güneyden itibaren Filistin ve Suriye askerlerini Batı Beyrut'ta kuşatmaya almış, akabinde yaklaşık 11 bin Filistinli savaşçı ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır.

1982 yılı sonunda, Lübnan'ın Beyrut dışında aşağı yukarı bütün toprakları İsrail ve Suriye askerlerinin işgali altına girmiş, Beyrut'ta ise Amerikan, Fransız, İtalyan ve İngiliz askerlerinden oluşan Barış gücü konuşlandırılmıştır. Lübnan Hükümeti ve Ordusunun otoritesi Beyrut ve çevresinden öteye gidememiştir. Küçük bir ülke olan Lübnan, birbirlerine muhalif çeşitli dış ülkelerin savaş ve çatışma alanı haline dönüşmüştür. 1983 yılı sonbaharında Beyrut açıklarındaki Amerikan gemileri ile dağlık Lübnan'daki Suriye mevzileri karşılıklı top ve roket atışlarına başlayınca, bölgedeki gelişmeler Dünya kamuoyunda endişe yaratmıştır.

Bu dönemde Batı'ya ve özellikle Amerika'ya yakın bir politika izleyen Cemayel Yönetimi, Suriye ile ilişkilerini soğuk tutmuştur. İsrail işgali nedeniyle Filistin askeri varlığının güney Lübnan'da son bulması netice güney Lübnan'ı geleneksel toprağı olarak gören yörenin Şii topluluğu harekete geçmiştir. Uzun süredir, bu bölgedeki güçlü Filistin varlığı nedeniyle seslerini pek duyuramayan Şii milisler, gerek İsrail gerek Barış gücü askerlerine yönelik suikast ve eylemlerle yabancı kuvvetlerin ülkeden çekilmesi sürecini hızlandırmışlardır. Sayıca en kalabalık mezhep durumuna gelen ancak

genellikle gelir düzeyi düşük ve siyasal iktidarda yeterince temsil edilmediklerine inanan Şiiiler güçlü Emel milisleri ve İslâm radikalizmi düşüncesi ile Lübnan'daki iktidar yapısını değiştirme mücadelelerine hız vermişlerdir. Yabancı kuvvetlerin Lübnan'dan çekilmesi için İsrail ve Lübnan arasında yapılan görüşmeler sonucu 17 Mayıs 1983 tarihinde imzalanan Antlaşma Suriye'nin ve radikal Müslüman-Dürzî grupların muhalefeti nedeniyle uygulamaya konamayınca, Lübnan Hükümeti Antlaşmayı feshetmek zorunda kalmıştır. Bunun üzerine İsrail, güney Lübnan'daki küçük bir bölge dışında, tek taraflı olarak Lübnan'dan askerlerini çekmiştir. Barış gücünün de ülkeden ayrılmasıyla başka seçeneği kalmadığını gören Lübnan Hükümeti, Suriye ile daha yakın ilişkileri öngören bir politika izlemeye başlamıştır. 1985 yılına gelindiğinde, ülkenin yaklaşık üçte birinin Suriye askerlerinin kontrolü altında olduğu, 1975 iç savaşı ile patlama noktasına gelen bunalımın çözülmek bir yana daha de keskinleştiği ve İç mücadelenin devam etmekte olduğu görülüyordu. Hıristiyan kanatta, Marunîler ve askeri örgütleri Falanjist milisler yine söz sahibi iken Müslümanlar arasında Şii Emel ve Dürzî ittifakının egemen olduğu görülüyordu. İslâm radikalizmini benimsemiş olan Şiiiler arasında Lübnan'ın Müslüman karakteri ve İslâm ülkeleri ile bağlarının sıklaştırılması akımı giderek güç kazanıyordu. 1986 yılında, ülkedeki genel tabloya bakıldığında, Lübnan'da 12 yıldır devam eden savaş halinin sona ermediği ve bütün tarafların kabul edebileceği adil bir uzlaşma ortamı ve havasının bulunmadığı görülmektedir. İç savaşın getirdiği gerginlik yanında, ülkenin ekonomisi de bozulmuştur. 90'lı yılların başında Lübnan'da Arap Ülkelerinin desteğiyle Taif Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmayla beraber siyasal iktidarın paylaşımı Hıristiyanlar ve Müslümanlar arasında eşitlenmiştir. Müslümanların bu zaferi ülkede askeri ve istihbarat ağını iyice yerleştiren Suriye Hükümetini sevindirmesine karşın, Lübnan'lı Hıristiyan ve İsrail'in hoşnutsuzluğuna yol açmıştır. Özellikle 90'lı yıllar ve 2000'lerin ilk yılları Suriye'nin Lübnan politikasında bir egemenliğine yol açmıştır. İsrail'e karşı Hizbullah Suriye tarafından destek görmüştür. İsrail'in Lübnan'dan askerlerini 2000 yılında çekmesinden sonra gözler Suriye'nin Lübnan'daki varlığına çevrilmiştir. Lübnan'ın son dönem başarılı Başbakanlarından olan Hariri'nin bir

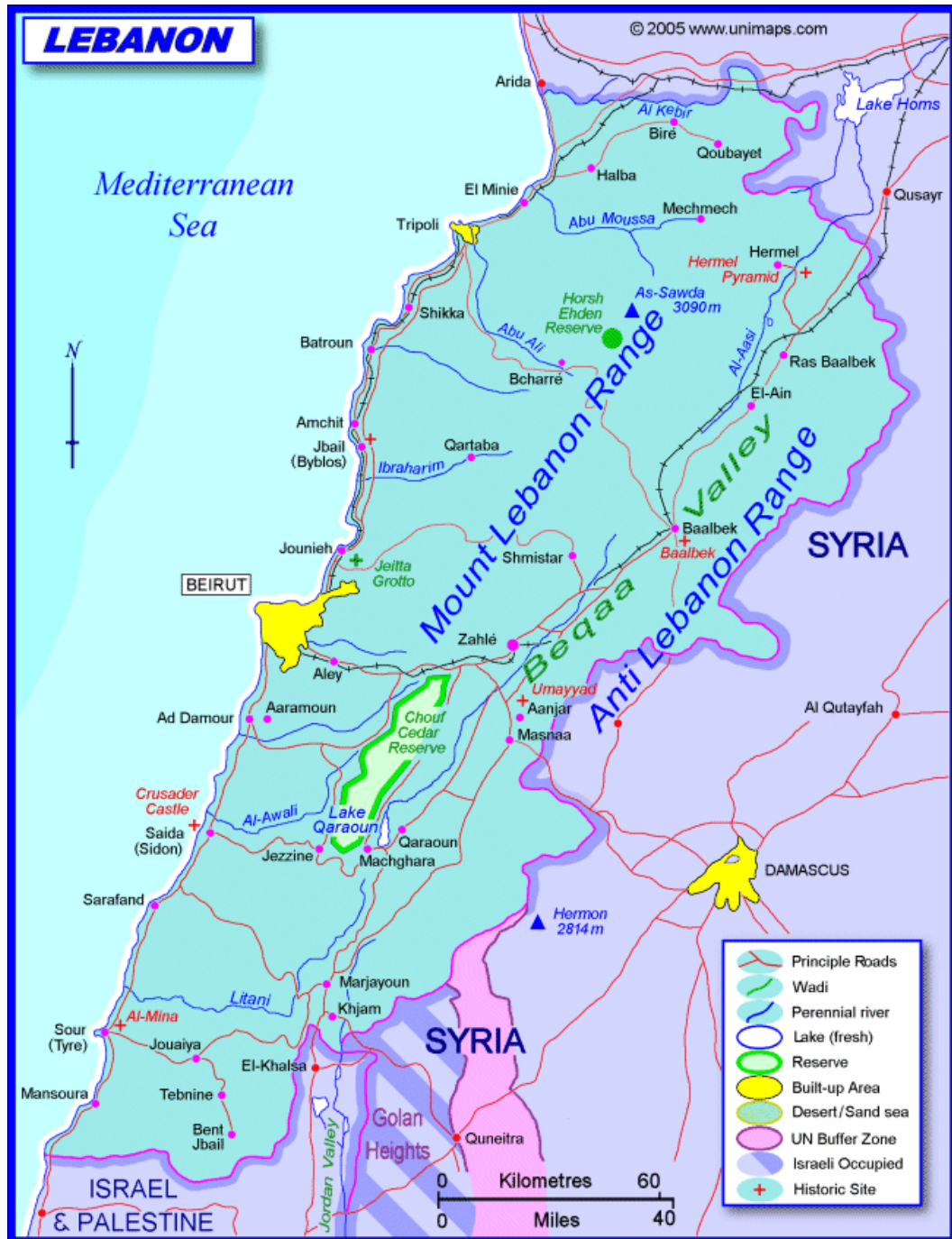
suikast sonucu öldürülmesi ve bu suikastın arkasında Suriye'nin olması ihtimali Sedir Devrimi adında topyekûn bir başkaldırıyı tüm dünyada başlatmıştır. Artan tepkilere dayanamayan Suriye askerlerini 2005'te Lübnan'dan çekmiştir. Bu tezin hazırlandığı esnada bir askerinin Hizbullah Militanlarınca kaçırıldığını bildiren İsrail tarafından 15 Temmuz 2006'da Lübnan'ın güneyine silahlı bombalama eylemleri başlatılır. Bir aylık dönemde Hizbullah mevzileri bombalanır. Bu bombalama esnasında birçok sivil hayatını kaybeder. Uluslararası Camianın önderliğinde bir ateşkes sağlanmasına rağmen İsrail halen ülkedeki saldırılarına devam ediyor. İsrail Suriye desteğindeki Hizbullah'ın askeri gücünü kırmış gözüküyor. Eğer tam bir ateşkes sağlanırsa ülkede sükunetin sağlanması için, zaten siyasallaşma sürecine giren Hizbullah'ın tamamen silah bırakması şart gözüküyor.

Tüm bu değerlendirmeler ışığında tezimin başında da iddia ettiğim gibi, Lübnan yeniden modern bir kimlikle tarih sahnesinde yer almaya çalışmaktadır. Öncelikle Lübnan'ın Lübnanlaşmasına neden olan dış unsurların (Fransa, ABD, Suriye, İran, İsrail), daha sonrada bu dış unsurların çıkarlarını temsil eden iç unsurların sahneden çekilmesi gerekmektedir. Bu durum Lübnan üst kimliğinin zamanla oturmasına, Taif'le oluşturulmuş mezhepler arası temsil sorunun çözümüyle beraber Lübnan'da ikinci bir refah döneminin oluşmasına katkıda bulunabilir. Fransa Mandası altında ortak bir değer ; 'bağımsızlık' için bir araya gelmiş farklı guruplar gelecekte Lübnan'ın yaşaması için, elbirliği ile ülkelerini demokrasinin ve hukukun üstünlüğünde bir barış toplumu haline getirebilirler. Lübnanlı üst kimliğinde birleşmek bu halklar için bir ütopya değildir. Burada yaşayan halklar bir sağduyu ile geleceklerini belirleyebilirler. Kısır mücadelelerden, çıkar çatışmalarından vazgeçip geçmişteki acılarının da tecrübeleriyle diğer çok kültürlü topluluklara bir arada yaşamanın mümkün olabileceğini gösterebilirler. Lübnan'ın özellikle çağdaş tarihinde, Hıristiyanlık ve Batı düşüncesi ile İslâm arasında çeşitli akımlar iç içe ve çoğu zaman çatışan biçimde bulunmuşlardır. Genellikle aile ve şahısların çıkar çatışmaları merkezinde, din ve mezhepler bir mücadele içinde görünmüş ve bu mücadelenin arkasında çeşitli dinsel, sosyal ve ekonomik gruplar yer almıştır. Bu

Çatışmalara son vermenin yolu, başta dinsel olmak üzere ülkedeki çeşitli grupların adil bir temelde uzlaşmaları ve bağımsızlıktan beri ülkedeki değişen koşullara göre bunu adapte edebilmelidirler. Buna ilâveten, iki ayrı düşüncenin egemen olduğu Lübnan, siyasi bağımsızlığını koruyabilmek ve i ve dış çatışmalardan kaçınabilmek için gerek Batı düşüncesi ve dünyası, gerek İslâm ve Arap lkeleri ile bağlarını optimal bir dengede ve birbirleriyle çelişmeyecek bir biçimde sürdürmelidir. Bu dengenin bozulması ve bu iki düşünce ve akımdan herhangi birisinin tüm ülkede egemen kılınması için ilgili taraftarca yapılacak zorlamalar tepki ve çatışmaları doğuracaktır. Adil bir düzenlemenin gerçekleşmesi ise ilgili tarafların düşünce ve menfaatlerinden verecekleri tavizlere ve uzlaşma yönündeki niyetlerine bağlıdır. Lübnan'ın tarihi ve siyasi tecrübeleri tüm bu sorunları açacak birikimlerle doludur.

EKLER

EK - 1

Lübnan Haritası - I

Kaynak:<http://www.unimaps.com/lebanon/mainmap/gif>.

EK - 2

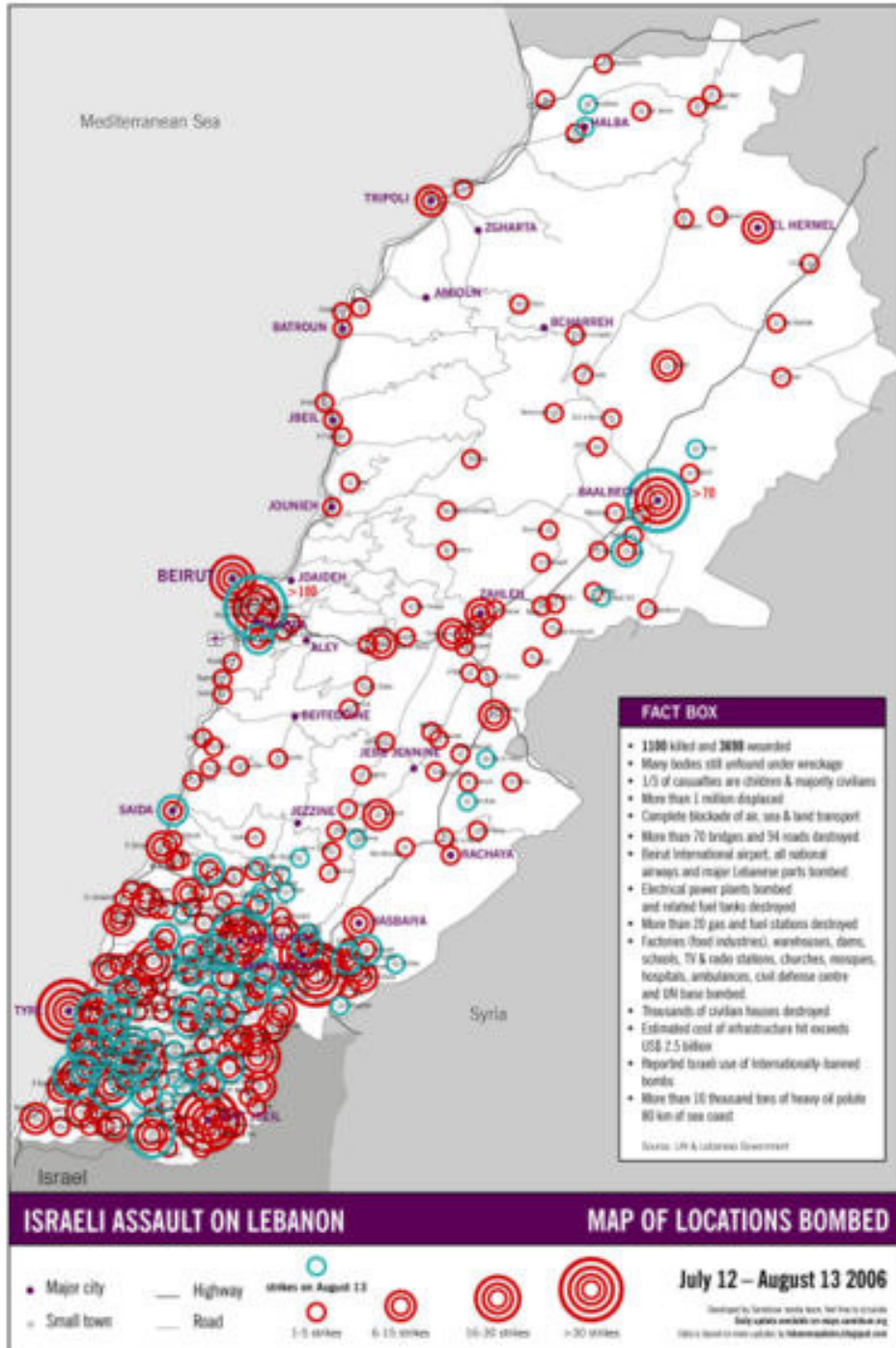

Lübnan Haritası - II

Kaynak: <http://www.elca.org/countrypackets/lebanon/map.jpg>

EK - 3

2006 Krizinde İsrail Tarafından Bombalanan Bölgeler

Kaynak: www.spaceandculture.org/uploaded_images/Leban

EK - 4

Lübnan Bayrağı

Kaynak: unimaps.com/flags-mideast/lebanon-flag.gif

Hizbullah Bayrağı

Kaynak: inbaa.com/files/2006/07/flag_1.jpg

EK - 5

LÜBNAN'DA ETKİN ÖNEMLİ SİYASAL PARTİLER

Falanjist Parti (Parti Kataeb): Kuruluşu 1936. Kurucusu Pierre Cemayel. Çoğunluğu Maruni üyelerden oluşan en güçlü Hıristiyan partidir. Lideri Elie Karami. “Lübnan Kuvvetleri” isminde bir milis örgütü bulunmaktadır.

Lübnan Cephesi: Kuruluşu 1976. Lideri Kamil Chamoun. Hıristiyan sağ partilerin bir araya geldiği bir gruplaşmadır.

Ulusal Cephe: Kuruluşu 1969. Müslüman sol partilerin bünyesinde toplandığı bir cephe. Lideri Kamil Şatila.

Emel: Şii çoğunluğunun toplandığı, güçlü bir askeri kanadı olan ve Lübnan'da sesini giderek daha fazla duyuran bir partidir. Lideri Nebih Berri.

Sosyalist İlerici Parti: Kuruluşu 1949. Kurucusu Dürzi lider Kemal Canpolat. Sosyalist eğilimli ve Dürzilerce destekleniyor. Lideri Velid Canpolat.

Bağımsız Nasır'cı Hareket: Sünni Müslüman. Lideri İbrahim Kueylat. Murabitun adı verilen bir milis örgütü bulunmaktadır.

Ulusal Blok: Kuruluşu 1943. Hıristiyan Maruni. Lideri Paris'te yaşayan Raymond Edde. Müslümanlarla Hıristiyanlara iktidarda eşit söz hakkı verilmesini savunuyor.

El-Baas: Kuruluşu 1940. Suriye yanlısı ve Arap Birliği taraftarı. Lideri Assem Kansu.

Taşnak: Ermenilerin toplandığı bir partidir. Sosyalist ideolojik hakimdir.

Suriye Ulusal Partisi: Kuruluşu 1932. Lideri İsam El-Mahayri.

İslam Tevhit: Sünni Müslüman. Lideri Sait Şaban. İslam Birliği taraftarı.

Arap Demokratik Partisi: Alevi, Suriye yanlısı. Kuzey Lübnan'ın Trablusşam kentinde etkin.

Lübnan Komünist Partisi: Kuruluşu 1924. Lideri Georges Havi. Marksist İdeoloji yanlısı.

Kaynak: David GORDON, The Republic of Lebanon, s. 85.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

ARMAJANI, Y ve RİCKS, M., **Middle East- Past and Present**, Prentice Hall, Sec. Ed., New Jersey 1986

ACAR İrfan C., **Lübnan Bunalımı ve Filistin Sorunu**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989.

ARI Önder, **Uluslararası İlişkiler Bakımından Türkiye ve Komşuları**, İ.Ü. Yayınları, 1977.

ARI Tayyar, **Geçmişten Günümüze Ortadoğu : Siyaset, Savaş ve Diplomasi**, Alfa yayınları, İstanbul, 2004.

ARMAOĞLU Fahir, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914- 1980)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1984.

ARMAOĞLU Fahir, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi**, T. İş Bankası Kültür Yayınları, İkinci Baskı, Ankara, 1991.

BOURGEY A., **Lübnan, Yaşadığımız Dünya**, Metis Yayınları, İstanbul, 1991.

BROCKELMANN C., **İslam Ulusları ve Devletleri Tarihi**, (Çev. N. Çağatay), TTK Yayını, Ankara, 1992.

BULLOCH J. ve DARWİSH A., **Su Savaşları**, (Çev. M. Harmancı), Altın Kitaplar, İstanbul, 1994.

COBRAN Helena, **The Making of Modern Lebanon**, Hutchinson and Co.Ltd. , London, 1985.

COLLELO Thomas, edited by, **Lebanon, A Country Study**, The Secretary of Army, USA, US Government Printing Office, Washington D.C.Third Edition, First Printing, 1989.

COLLİNGS Deirdre, **Peace For Lebanon? From War To Reconstruction**, Lynne Rienner Publishers, USA, 1994.

ÇANDAR Cengiz, **Ortadoğu Çıkmazı**, Seçkin Yayınları, Dördüncü Baskı, İstanbul, 1988.

DEDEOĞLU Beril, **Ortadoğu Üzerine Notlar**, Derin Yayınları, İstanbul, 2002.

DURSUN Davut, **Ortadoğu Neresi**, İnsan Kaynakları, İstanbul, 1995

Dünyanın ve Türkiye'nin Yakın Tarihi, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, Eskişehir, 1998, www.aof.edu.tr/kitap/IOLTP/1269/unite01.pdf /18.03.2006

GİLLMOUR D., **Lebanon- The Fractured Country**, Martin Robertson, Oxford 1983

GİLMOUR David, **Lebanon, The Fractured Country**, Revised and Undated Edition, Great Britain, 1987, Chapter VII

GORÍA Wade R., **The Fragile Sovereignty:1958- 1967 , Sovereignty and Leadership in Lebanon**, London, 1985.

GÜREL Şükrü S., **Ortadoğu Petrolünün Uluslararası Politikadaki Yeri**, A.Ü.S.B.F. Yayınları, Ankara, 1979.

HALLOUM Rıhbi, **Belgelerle Filistin: Dün, Bugün, Yarın**, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1989.

HARİS William W., **Faces of Lebanon – Sects, Wars, And Global Extensions**, Markus Wiener Publishers, Princeton, 1997.

HASGÜLER M. ve B. Uludağ, **Kriz Üçgeninde Türkiye: Ortadoğu, Avrasya ve Kıbrıs Yazıları (1997- 2003)**, Anka Yayınları, İstanbul, 2004

HOURANİ Albert, **Arap Halkları Tarihi**, I. Baskı İletişim Yayınları, 1997.

HOWARD Harry N., **The Partition Of Turkey, 1913- 1923**, New York, 1966.

HUREWİTZ J.C., **Diplomacy in the Near and Middle East, 1914-1956**, Princeton, New Jersey, Volume II, 1956.

International Crisis Group Raporu.

JOHNSON Michael, **Class and Client In Beirut**, Ithaca Pres, London, 1986.

KARAMAN L., **Uluslararası İlişkiler Çıkılmazında Filistin Sorunu**, İz Yayıncılık, İstanbul, 1991.

KHALİL, As'ad, **Maronites**, Encyclopedia of the Modern Middle Ages, Ed. R.S. Simon, C. 3.

KOCAOĞLU Mehmet, **Uluslararası İlişkiler Işığında Ortadoğu**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1995.

KÜRKÇÜOĞLU Ömer, **Türkiye'nin Arap Ortadoğusuna Karşı Politikası, (1945- 1970)**, AÜ SBF Yayınları, Ankara, 1972.

MALİK Habib C., **Between Damascus And Jerusalem, Lebanon and Middle East Peace**, The Washington İnstitute For Near East Policy, 2000.

MAOZ M., **Esad: Şam'ın Sfenksi**, (Çev. H. Gündüz), Akademi Yayınları, Ankara, 1990.

NARLI Nilüfer, **A Journey to Lebanon, Jourdan and Syria Observations on Türkish-Arap Relations**, İstanbul, Summer 1998

ODEH B.J., **Lübnan'da İç Savaş**, (Çev. Y. Alogan), Belge Yayınlar, İstanbul, 1986.

PERETZ Don, **Middle East Today**, 4th ed., Preager Publishers, New York, 1983.

RABİNOWİCH Itamar, **The War For Lebanon, 1970- 1985** ,Cornell University Pres, Revised Editon, United States, 1985.

SALİBİ Kamal S., **The Modern History Of Lebanon, Caravan Boks**, Delmar, New York, Third Edition, 1993.

SANDER Oral, **Siyasi Tarih (1918-1990)**, İmge Kitabevi, Ankara, 1991.

SANDER Oral, **Siyasi Tarih (İlkçağlardan 1918'e)**, İmge Kitabevi, Ankara, 1992.

SHAAIKH F., **İslam and İslamic Groups:A worldwide Rederence Guide**, Longman, Essex, 1992.

SHAW J. Stanford, **The Jews of Otoman Empire and The Turkish Republic**, Macmillan Pres, London, 1991.

TURAN Ömer, **Medeniyetlerin Çatıştığı Nokta: Ortadoğu**, Acar Matbaacılık, İstanbul, 2003.

ÜLMAN Haluk, **1860- 1861 Suriye Buhranı- Osmanlı Diplomasisinden Bir Örnek Olay**, AÜSBF Yayınları, No:211- 193, Ankara, 1996.

WHELAN J., **Lübnan**, Britannica, 1992.

YILMAZ Türel, **Uluslar arası Politikada Ortadoğu, Birinci Dünya Savaşından 2000'e**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004.

ZAMİR M., **From Hegomony to Marginalism: The Maronites of Lebanon, Minorites and the State in the Arap World**, London, 1999

MAKALELER

ABDELNOUR Z. K., “*Lebanon: İsrail’s True Partner?*”, **Middle East Quarterly**, 2 (2)

ALKAN Haluk, “*Lübnan Ulus Devlet Olabilir mi?*”, **Avrasya Dosyası**, Cilt 6, sayı 3, 2000

ATEŞ Canan, “*Lübnan Sorunu I*”, **GÜ İİBF Dergisi**, C.8, S.2, 1992

ATEŞ Canan, “*Lübnan Sorunu II*” **GÜ İİBF Dergisi**, C.9, S.1, 1999

CHAMİE Joseph, “*Religious Groups in Lebanon: A Descriptive Investigation*”, **International Journal of Middle East Studies**, Vol. 11, No. 2(Apr. 1980).

DAKROUB Hüssein, “*İsrail, Hizbollah Clash again in Lebanon*”, <http://www.forbes.com/business/healthcare/feeds/ap/2006/07/20>

DEMİRCİ Kürşat, “*Ortadoğu’da Dinler: Hıristiyanlık Örneği*”, **International Middle East: Caos or/ and Order? Conference**, TATAV Yayınları, İstanbul, 2004

İRANİ Emile, “*Religious Movements and Politics in Postwar Lebanon*”, **CSIS Briefing Notes on Islam, Society, and Politics**, Cilt 1, No 2, Temmuz 1998. Makale için bkz. <http://www.csis.org/html/isp0798.html#3>.

JABBRA Joseph G. ve Nancy W. Jabbra, “*Consociational Democracy in Lebanon: A flawed System of Governance*”, **Koninklijke Brill NV**, Leiden, 2001.

MAKTABİ R., “*The Lebanese Census of 1932 Revisited. Who are the Lebanese?*”, **British Journal of Middle Eastern Studies**, 26(2), 1999.

ORHAN Oytun, “*Lübnan’da Strada Ne Var? İç Dengeler açısından Bir Değerlendirme*”, **Asam İnternet Sayfası**

SALEM P, “*The Wounded Republic:Lebanons Struggle for Recovery*”, **Arap Studies Quarterly**, 16(4), 1994

UYGUR Hakkı, “*Kim bu Hizbullah*”, **Anlayış Dergisi**, Sayı:40, Eylül 2006

VONA Neşe , “*Ateşkes, Beyrut Harap Olduktan Sonra*”, **Anlayış Dergisi**, Sayı:40, Eylül 2006

İNTERNET KAYNAKLARI

JAMAİL Dahr, **Hizbollah Transformation**, Asia Times
http://www.atimes.com/atimes/Middle_East/HG20Ak02./20/07/2006

http://www.crisisgroup.org/library/documents/middle_east___north_africa/arab_israeli_conflict/lebanon/39_syria_after_lebanon___lebanon_after_syria.pdf.

Hizbollah not on Russia's Terrorist List, Associated Press,
<http://www.localnewsleader.com/olberlin/stories/index.php?action=fullnews&id=206506/08/10/2006>

HALLİDAY Fred, **A lebanese Fragment: two days with Hizbollah**,
http://www.opendemocracy.net/globalization/hizbollah_3757./20/07/2006

EU won't label Hezbollah Terrorist Group, United Press International,
<http://upi.com/NewsTrack/view.php?StoryID=20060802-034050-2621r/08/20/2006>

Country Reports On Terrorism, U.S. Department of State,
<http://library.nps.navy.mil/home/tgp/hizbalah./07/25/2006>

COBRAN Helena, **Hezbollah's New Face**,
<http://bostonreview.net/BR30.2/cobban./14/08/2006>

Bacgrond İnformation on Foreign Terrorist Organisations, Us Department Of State, <http://www.state.gov/s/ct/rls/rpt/fto/2801./10/08/1996>

BLANDFORD Nicholas, **İsrail Strikes may boost Hizbullah Base**,
<http://www.csmonitor.com/2006/0728/p06s01-wome./07/29/2006>

İsrael Ministry of Foreign Affairs, **Hizbullah**,
http://www.mfa.gov.il/MFA/MFArchive/1990_1999/1996/4/HIZBULLAH+-+11-Apr-96

HUDSON Rex. A., **The Sociology and Psychology of Terrorism, Who becomes a terroris and Why?**, TLibrary of Congress, September 1999,
<http://www.fas.org/irp/threat/frd>.

Lebanese General Election 2005, [http:// en.wikipedia.org /wiki/Lebanese_general_election %2C_2005](http://en.wikipedia.org/wiki/Lebanese_general_election_%2C_2005)

MASRIQ Al, **The Electoral Program of Hizballah**, <http://almashriq.hiof.no/lebanon/300/320/324/324.2/hizballah/hizballah-platform./07/25/2006>

MELMAN Yossi, **The Prying Game**, [http:// www.haaretz.com /hasen/pages/ShArtVty.jhtml?sw=yossi+melman&itemNo=741443/07/21/2006](http://www.haaretz.com/hasen/pages/ShArtVty.jhtml?sw=yossi+melman&itemNo=741443/07/21/2006)

NASRALLAH Said Hassan, **What Hizballah will do?**, The Washington Post, <http://www.library.cornell.edu/colldev/mideast/hzblhnsr./02/20/2000>

MOORE Molly, **Suiced Bombers Change Mideast Military Balance**, <http://www.washingtonpost.com/ac2/wpdyn?pagename=article&contentId=A312362002Aug17&notFound=true/08/18/2002>

Poll finds support for Hizballah's retaliation, Beirut Center for Research and Information, [http:// www.beirutcenter.info /default.asp?contentid=692&MenuID=46/07/29/2006](http://www.beirutcenter.info/default.asp?contentid=692&MenuID=46/07/29/2006)

SACHS Susan, **Helping Hands of Hezbollah Emerging in South Lebanon**, <http://www.library.cornell.edu/colldev/mideast/hlphzbl./03/30/2000>

Security Council Notes, Significant Progress in Lebanon, UN Security Council, <http://www.un.org/News/Press/docs/2006/sc8616.doc./23/01/2006>

SEELYE Kate, **Lebanon's Religious Mix**, Frontline World, <http://www.pbs.org/frontlineworld/dispatches/lebanon.syria/seelye2./Nisan/2005>

The Hizballah Program: An Open Letter, Institute for Counterterrorism, http://www.ict.org.il/Articles/Hiz_letter.htm

The Many Hands and Faces of Hezbollah, UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, http://www.irinnews.org/report.asp?ReportID=52494&SelectRegion=Middle_East/08/25/2005

WESTCOTT Katryn, **Who are Hezbollah?**, BBC News,
http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/1908671.11/08/2006

www.defenddemocracy.org. **“Syria After Lebanon, Lebanon After Syria”**, Middle East Report No: 39, International Crisis Group Raporu.

<http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-7934.html>

http://www.lgic.org/en/history_600.php

www.phoenicia.org

<http://www.democracyinlebanon.org/>

<http://www.sesrtcic.org>

<http://today.reuters.com/news/articlenews.aspx?type=politicsNews&story>

<http://www.ntvmsnbc.com/news/380887.asp>

(<http://edition.cnn.com>)

